

Okrugli sto parlamenta i stručnjaka o ustavnim pitanjima

20-22 Jul, Skoplje, Bivša Jugoslavenska Republika Makedonija

Okrugli sto parlamenta i stručnjaka o ustavnim pitanjima

20-22 Jul, Skoplje, Bivša Jugoslavenska Republika Makedonija

Predgovor	4-5
Izvršni rezime	6-8
Uvodne napomene	9-11
Izveštaji zapisničara	12-21
Lista učesnika	22
Izlaganja	23-72

Priština, 2. septembra 2006. godine

Iako pregovori o rešavanju kosovskog statusa sada ulaze u finalnu fazu, taj proces neće biti završen bez duboke političke tranzicije. Ključ za ovu tranziciju predstavlja Ustav, odnosno njegovo usvajanje i pre svega njegovo sprovođenje. Novi ustav, nezavisno od budućeg statusa Kosova, takođe će uključiti odredbe koje su potrebne za održavanje lokalnih i centralnih izbora, što će u potpunosti dati legitimnost novouspostavljenim institucijama i predstavnicima kosovskog naroda.

To je ogroman poduhvat i nije previše rano da se počne sa raspravama o ustavnim pitanjima. Kosovo se nalazi u jedinstvenoj situaciji: neka pitanja, uključujući decentralizaciju i zaštitu manjina, biće rešena preko pregovora između Prištine i Beograda. Kao rezultat, pregovori o budućem statusu nametnuće neka opravdana ograničenja u ustavu.

Međutim, ustavni proces se ne ograničava na pitanja o kojima se raspravlja u Beču. Ustavom će biti uspostavljene vladine institucije, obezbeđeno razdvajanje ovlašćenja, definisana uloga i odgovornosti države i prava njenog naroda. Zato je presudan postupak pisanja, razmatranja, usvajanja i sprovođenja Ustava.

Najvažnije je da će uspešan proces morati da bude zakonit i da ga kosovski narod kao takav i vidi. Da bi se obezbedila legitimnost proces mora da bude transparentan – u skladu sa demokratskim principima – i da uključi sve ljude – obuhvatajući sve stanovnike Kosova, bez obzira kojoj grupi pripadaju.

Kraj dugog perioda sukoba i patnje na Balkanu može se realizovati samo putem uspostavljanja održive demokratske vlade u kojoj svi mogu da prepoznaju svoja prava i dužnosti u ustavu, i da u potpunosti podržavaju njegovo proglašenje i sprovođenje. Institucije ne mogu da funkcionišu bez podrške svih, a mehanizmi zaštite ne mogu biti delotvorni ako ih ne prihvataju svi, naročito u društvu koje je podeljeno po etničkoj osnovi.

To su principi i ciljevi koji su nas motivisali kada smo organizovali okrugli sto parlamenta i stručnjaka o ustavnim pitanjima u Skoplju 20-22. jula 2006. godine. Ovaj događaj je okupio međunarodne stručnjake iz Evrope i Amerike zajedno sa stručnjacima i političarima iz svih zajednica na Kosovu.

Cilj ovog izdanja jeste da informiše opštu javnost o važnosti Ustava, da sumira najvažnija pitanja i preporuke koje se odnose na pisanje ustava, te da da neke konkretne smernice o tome kako započeti ustavni proces.

Ambasador Verner Vnet
Šef OEBS misije na Kosovu

IZVRŠNI REZIME

Cilj okruglog stola parlamenta i stručnjaka o ustavnim pitanjima bio je da se domaći i međunarodni stručnjaci okupe sa poslanicima kosovske skupštine i drugim političkim predstavnicima i predstavnicima stranaka eda bi razgovarali o ustavnim pitanjima te da im pomogne da dođu do zajedničkog shvatanja uloge Ustava u demokratskom društvu.

Pretpostavljalo se da, iako se o nekim pitanjima, koja su važna za budući Ustav, razgovaralo samo u kontekstu pregovora o statusu (naočito zaštita manjina, kulturna baština i decentralizacija), o velikom broju elemenata, uključujući i sam ustavni proces, treba već raspravljati da bi se obezbedila razrađena politička tranzicija. Ovo su podržavala dva gledišta koja su učesnici često izražavali:

- Politička tranzicija Kosova nakon rešavanja statusa završice se kada se usvoji legitimni Ustav. Taj Ustav bi predstavljao rezultat jednog inkluzivnog procesa koji bi sve kosovske ljude okupio u razvijanju zajedničke vizije.
- Ustav će imati trajne posledice po same institucije. Krajnji cilj Ustava – onog koji će imati evropsku perspektivu – jeste da Kosovu, a i širem regionu, donese stabilnost i prosperitet.

Najvažniji uspeh okruglog stola bio je potvrda da svi učesnici dele ovu zajedničku viziju uloge Ustava. Ovo svedočanstvo o okruglom stolu zasniva se na komentarima učesnika i preporukama stručnjaka.

Institucije, sudstvo, izbori...
i pitanje prava manjina

Kao što je rekao jedan stručnjak, Ustav treba da obezbedi unutrašnju koheziju, spoljnu stabilnost i prosperitet. Prvenstveni elementi koji ga sačinjavaju jesu razdvajanje vlasti i zaštita ljudskih prava.

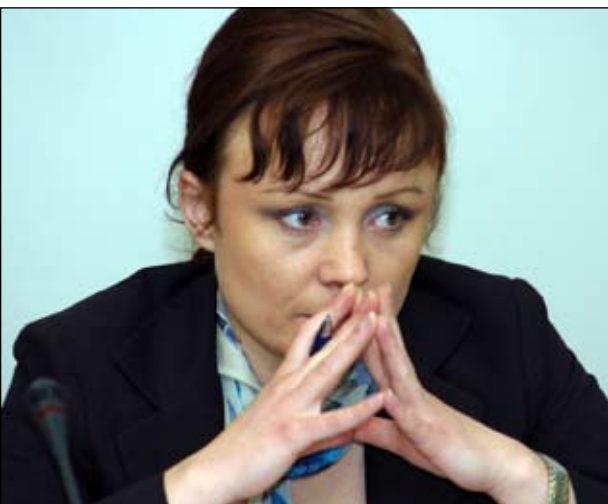
Razdvajanje ovlašćenja: parlamentarni sistem i nezavisno sudstvo

Razdvajanje ovlašćenja: parlamentarni sistem i nezavisno sudstvo

- Sadašnja situacija u institucijama ocenjena je kao nezadovoljavajuća, naročito u sudstvu, i učesnici su istakli potrebu da se uspostave funkcionalne institucije.
- Smatra se da su četiri posleratna izbora bili slobodni i pravedni, pa se tako poverenje u demokratski sistem uvećalo. Međutim, izraženo je mišljenje da usvajanje sistema otvorene liste predstavlja način da izabrani predstavnici steknu još više legitimnosti.
- Većina diskutatana parlamentarni sistem smatra za najfleksibilniji, odgovoran i održiv sistem.
- Nedostatak tradicije nezavisnog sudstva na Kosovu neki su učesnici smatrali problematičnim.
- Govorilo se u prilog uspostavljanja ustavnog suda radi tumačenja ustava i garantovanja njegovih principa. Pa ipak, on ne treba da radi sa pojedinačnim žalbama (makar u početku).

Preporuke:

- Mnogi ustavi imaju tek nekoliko ključnih odredbi o izborima i zahtevaju izborni zakon koji je odvojen od ustava. Tako se obezbeđuje način da se utvrde norme za zaštitu od manipulisanja vladajuće stranke s obzirom da je ustave teško menjati.

- Nekoliko "univerzalnih" principa (pravo svih ljudi da glasaju i da se kandiduju za izbore) i principi koji uspostavljaju "ravnopravnost" (jednaka prava na glas; jasna uravnotežena dodela mesta, ravnopravnost manjina i polova) treba da određuju ustavne odredbe o izborima.
- "Pravednost" (omogućavanje glasačima slobode formiranja mišljenja, neutralnost i kažnjavanje kršenja kampanje) i "tajnost" takođe moraju da budu obezbeđeni.

On nezavisno sudstvu:

- Sudstvo mora da: štiti građane od države; održava ravnotežu vlasti i principe zakonitosti i vladavine prava; te da održava poverenje javnosti u pravosuđe (kao na primer obezbeđujući da nema opasnosti od politizacije, zatim poštene, brze i jeftine sudske postupke i ispravno sprovođenje sudskih odluka).
- Potrebne su sudije sa visokim standardima (čast, dostojanstvo sudstva) is a detaljnim poznavanjem evropskih zakona.

Ljudska prava i prava manjina: Zaštita u odnosu na efikasnost

Nije bila namera da se na ovoj konferenciji raspravlja o pitanjima manjina iz razloga što će se na tim pitanjima raditi tokom procesa pregovora o statusu, međutim, ovo pitanje zahteva posebnu pažnju pošto je pominjano na svim sednicama.

- Učesnici su stalno ponavljali da su stekli utisak da postoji "trampa" između efikasnih institucija (koje bi omogućile prosperitet) i zaštite manjina (što bi omogućilo stabilnost), podvlačeći potrebu da ovo drugo ne treba da ometa ono prvo.
- Učesnici su priznali da društvo koje je podeljeno po etničkim linijama kao što je to slučaj na Kosovu, ima probleme sa zaštitom manjinskih prava a ne sa zaštitom prava pojedinca kao takvih.
- Neki su predstavnici istakli da mehanizmi zaštite treba da uzmu u obzir stvarnost na Kosovu i specifičnu situaciju i interese svake zajednice.

Na primer, taj utisak o "trampi" sa pitanjem manjina pokazao se prilikom diskusije o sledećim pitanjima:

- O izborima i predstavljanju: Učesnici su se složili da je predstavljanje manjina važno ali se nisu složili oko toga kako ostvariti "pravedno" predstavljanje. Nekoliko učesnika čak je dovelo u pitanje da li neka država može stvarno da se nazove demokratija ako se propisuju rezervisana mesta, podvlačeći da je trenutni sistem rezervisanih mesta na Kosovu nepravedan prema većinskim strankama.
- O sudstvu: Neki su izrazili mišljenje da bi definicija vrsti i raznolikosti kosovskog stanovništva u Ustavu, u sprezi sa odredbom da sudstvo treba da odražava tu raznolikost, mogla da bude dovoljna garancija za raznolikost u sudskom imenovanjima. Pod uslovom da se postupak imenovanja ne politizuje, imenovanje na osnovu ličnih zasluga trebalo bi da automatski dovodi do raznolikosti sudskog kadra.

Recommendations:

- Prava manjina: Svaka definicija treba da otepljuje individualna prava svih pripadnika grupe kao i kolektivna prava manjinske grupe. U isto vreme, ova prava treba da ispunjavaju integrativnu funkciju.

- Uključenje u Ustav: Stručnjaci su objasnili da ljudska prava, uključujući manjinska prava, predstavljaju obavezujući izraz vrednosti koje povezuju društvo sa pojedincem. Pošto se ovo zasniva na važećim zakonima koji opravdavaju obavezu zaštite, prava i mehanizmi zaštite spadaju u Ustav.
- Mehanizmi zaštite: Okvir mogućih mehanizama zaštite ljudskih prava podeljen je u tri kategorije (unutrašnji, spoljni i nadnacionalni mehanizmi). Potrebno je da svi oni budu pažljivo ispitani da bi se obezbedio najefikasniji i obuhvatniji sistem zaštite.
- Uključenje međunarodnog prava: Znajući da većina instrumenata ljudskih prava predstavlja deo međunarodnog prava, takođe je potrebno da se u Ustav uključe odgovarajući mehanizmi da bi se obezbedilo njihovo uključenje u domaću zakonsku strukturu.

- Stvaranje poverenja u sistem: Stručnjaci su objasnili i ponavljali na svim sednicama da je jedini način da se izbegne dilema stvaranje dobre volje i da se trampa transformiše na sledeći način: što više konstitutivnih grupa ima poverenja u sistem, utoliko im je manje potrebno garancija i utoliko bi institucije mogle da budu efikasnije.

Legitimni ustavni proces: kreiranje političke volje

- O legitimnosti, inkluzivnosti i transparentnosti: Stručnjaci su iskoristili svaku priliku da podvuku da sam ustavni proces ima ključnu ulogu u razvijanju političke volje kod svih konstitutivnih grupa u društvu i u obezbeđivanju legitimnog ustava. Potreban je inkluzivan proces u kome sve grupe mogu da učestvuju na transparentan način.
- O ulozi političara i stručnjaka: Uloga političara i stručnjaka u ustavnom procesu treba jasno da bude definisana. Političari treba da rade na građenju političkog konsenzusa. Stručnjaci, uz politička uputstva, treba da traže originalna rešenja putem uporednih studija, naročito iz regiona, a imajući na umu specifičnost Kosova.

Obezbediti legitimnost: potreba za uključenjem, osećanjem vlasništva kod domaćih građana i transparentnošću

- Stručnjaci su izrazili mišljenje da je ustavni proces obično dugačak, naročito u jednom društvu koje je podeljeno po etničkoj osnovi (što predstavlja dugoročniju pojavu od, na primer, podele po političkoj ideologiji).
- Ustavni proces ne treba da se ubrzava zbog kratkoročnih interesa. Brzina može da bude na štetu političkog konsenzusa i može da dovede do pojave nefunkcionalnih institucija. Vezano za ovo, stručnjaci su izrazili potrebu da se zna plan međunarodne zajednice.

Ustavni proces i proces statusa:
Faza pisanja nacrtu nakon procesa
utvrđivanja statusa

- Ustavni proces, ako se odvija na odgovarajući način, će imati pozitivnu ulogu u pronalaženju rešenja za početne tenzije i za obezbeđivanje da će Ustav biti sproveden
- Ustavni proces ne treba da se meša sa procesom statusa da bi se izbeglo mešanje politike i

mogućnost pat pozicije, naročito vezano za pitanja koja se odnose na prava manjina.

- Proces statusa bi obezbedio barem neke principe koji će morati da se uzmu u obzir prilikom pisanja Ustava. Iz tog razloga, pisanje Ustava treba da dođe na red tek kada se bude znao rezultat pregovora.
- U isto vreme, pre početka pisanja Ustava, potrebno je obaviti važne pripremne radove a neki učesnici su bili mišljenja da telo koje će pisati ustav takođe treba da odredi Skupština tek pošto se bude znao ishod procesa o statusu.

Preporuke:

- Stručnjaci su objasnili da u toku ove pripreme faze, sve političke snage, uključujući i sve grupe, moraju da se dogovore oko jednog niza važnih pitanja:
 - Kako raditi na pisanju Ustava?
 - Ko treba da bude zadužen?
 - Koji poslovnik treba slediti?
 - Kako treba kanalisati mišljenja kosovskog naroda?
 - Kako treba uzeti u obzir mišljenje društva?
- Svi učesnici su prepoznali potrebu da se krene sa pripremanjima pre nego što će moći da se pređe na sledeću fazu (formalno pisanje).

UVODNI GOVOR

20. juli 2006. godine

Dame i gospodo,

Želim svima da poželim dobrodošlicu na ovaj okrugli sto parlamenta i stručnjaka o ustavnim pitanjima. Posebno toplu dobrodošlicu želim predsjedniku Beriši i svim poslanicima Skupštine, kao i članovima radnih grupa o Ustavu. Vaše prisustvo pokazuje koliko značaja pridajete ozbiljnoj diskusiji o budućim ustavnim aranžmanima za Kosovo. Poželeo bih dobrodošlicu svim stručnjacima, koji su ovde doputovali iz cele Evrope i čak iz Sjedinjenih Država da sa svojim iskustvom i stručnošću doprinesu ovom događaju.

Večeras treba da se družimo i ja se unapred radujem neformalnim razgovorima sa svima vama i molim vas da u potpunosti iskoristite ovu priliku da razgovarate sa stručnjacima. Za početak bih ukratko izneo razloge zbog kojih smo se svi mi ovde okupili.

Ovaj okrugli sto predstavlja deo OEBS programa podrške za 2006. godinu, koji treba da vam obezbedi tehničku stručnost i nove sposobnosti. Iako naš zadatak nije da direktno učestvujemo u procesu pregovaranja, cilj nam je da posredno pomazemo svima onima na Kosovu koji učestvuju u pregovorima, uključujući i probleme koji se odnose na ustavna pitanja. Kao što znate, niko ne spori činjenicu da će sa rešavanjem statusa biti potrebno usvojiti nove ustavne aranžmane a mislili smo da je sada dobar momenat, pre letnje pauze i početka nove faze pregovora, da se organizuje ovakav događaj.

OEBS ne preferira nikakav određeni ustavni model ili ishod. Svi se slažemo da je ovo vrlo osetljivo pitanje. Međutim, sa organizovanjem ovog okruglog stola OEBS je želeo da promoviše uključenje svih i da stvori osećaj vlasništva sa otvaranjem šire debate, uključanjem stručnjaka i narodnih poslanika. Verujem da Skupština, kao što je to i slučaj svuda u svetu, treba da ima presudnu ulogu u ovakvom procesu. Narodni poslanici imaju suštinsku ulogu da predstavljaju narod i pronalaze najbolja moguća rešenja za budućnost Kosova.

Ovaj okrugli sto treba da bude platforma za raspravljanje o pitanjima kao što su različiti modeli ustava, uključenje ljudskih prava u ustavni okvir i ukupan značaj takvog jednog dokumenta u demokratskom društvu. Neka od pitanja će se odnositi na ravnotežu između zakonodavnog, izvršnog i sudskog ogranka vlasti. Sigurno je da će biti govora o meri u kojoj se određeni aspekti budućeg izbornog sistema uključuju u ustav ili ne. Dobićemo kompetentna i vredna mišljenja stručnjaka, sa primerima najboljih praksi.

Kao što svi znamo, osmišljavanje ovog okvira predstavlja jedan od najvažnijih koraka u pravcu demokratskog društva; mada to nije sve. Po mom mišljenju ovo je jedna od najvažnijih stvari: opšti principi su veoma važni, ali je još važnije kako konkretno sprovoditi ove odredbe. Možete imati, kao što je to bio slučaj u Sovjetskom Savezu, vrlo dobar tekst, nešto snažno na papiru, ali nešto što se ne sprovodi, bilo zbog političkih razloga ili zbog nedovoljnih raspoloživih sredstava. Sa druge strane, moja zemlja, Nemačka, predstavlja dobar primer ispravnog sprovođenja Ustava. Posle drugog svetskog rata uspostavljan je Ustavni sud kao jaka institucija i on je vrlo ozbiljno shvatio svoj zadatak da promoviše i sprovodi Ustav, naročito kad se radi o mehanizmima za zaštitu ljudskih prava. Pa kako možemo da garantujemo ispravno sprovođenje? Koji mehanizmi nadzora treba da postoje? To su osnovna pitanja za koja se nadamo da će ova konferencija pomoći da se razjasne.

Kao što vidite, vrlo je lako udubiti se ovu temu, čak i u uvodnom govoru. Međutim, pred nama je dva dana da se dosta udublujemo i imamo plodonosnu diskusiju i, kao što se nadamo, pojasnimo potrebu za dogovorom između svih zajednica u nekim od najhitnijih tema, kao što su ljudska i manjinska prava, funkcionisanje pravosudnog sistema i vodeća uloga Parlamenta.

Dozvolite da vam poželim prijatno i opušteno veče pre nego što se sutra opet sretnemo na našoj prvoj sednici. Želeo bih da vam se još jedan put zahvalim što ste došli i da dam reč predsjedniku Beriši.

GOVOR KOLJE BERIŠE POVODOM OKRUGLOG STOLA PERCI

20. juli 2006. godine

Poštovani ambasadore Vnent (Wnendt)
Poštovani učesnici,

Zadovoljstvo mi je da učestvujem na otvaranju ovog parlamentarnog i ekspertskog okruglog stola koji je posvećen veoma važnom pitanju. Zadatak mi je takođe da se u ime Parlamenta Kosova zahvalim OEBS-u na organizaciji ovog okruglog stola i zbog toga što su obezbedili učešće međunarodnih stručnjaka. OEBS zaista zaslužuje zahvalnost Skupštine Kosova ne samo zbog organizovanja ove konferencije, nego i zbog dobro odrađenog posla na Kosovu i u regionu uopšte.

Kosovo je na kraju maratona koji ima za cilj određivanje budućeg statusa. Zbog toga, baš kao i druge države treba da ima svoj najviši politički akt-ustav.

Ne želeći da ulazim dublje u pravna objašnjenja o sadržaju najvećeg ustavnog akta i o sferama koje treba urediti, želeo bih da vas podsetim da je cilj ovog okruglog stola pregled osnovnih momenata i orijentacija, bez kojih se ustav ne može pripremiti. Na ovom okruglom stolu su obuhvaćena ova pitanja: poređenje ustavnih sistema koji funkcionišu u svetu, razlike između ovih sistema, njihova funkcionalnost, podela nadležnosti između predsednika, skupštine, vlade i sudstva, struktura vlasti i prenos nadležnosti od centralnih prema lokalnim vlastima, ljudska i manjinska prava, izborni sistem, itd. U suštini, rasprava će se usredsrediti oko elemenata koji su adekvatni za kosovsku situaciju i stremljenja njenih građana prema demokratskoj i naprednoj državi koja obezbeđuje jednake mogućnosti, bez obzira na etničku, kulturnu, jezičku ili rasnu raznolikost.

Mi moramo biti dobro opremljeni potrebnim znanjem, nadležnostima i kvalifikacijama. Ubeđen sam da će ekspertski profesionalizam olakšati rad i uspeh ovog okruglog stola.

Naravno, okrugli sto je pravi korak u pravo vreme u pravom pravcu. Trenutni procesi na Kosovu zahtevaju napore koji su potrebni za nacrt ustava. Suvviše je reći da je ustav *Conditio sine qua non*, i omogućiće Kosovu da ima spreman najveći pravni – politički akt i da izbegne ustavnu i institucionalnu prazninu, kada se jednom status bude rešio.

Ja sam ubeđen da će ovaj okrugli sto obezbediti uspešnu ponudu, koja će biti od velike važnosti za budući nacrt ustava za Kosovo.

Kažem to, ne samo zbog teme ove konferencije, nego i zbog izričitih imena učesnika, većina od kojih su ličnosti sa akademskim znanjem i velikim iskustvom u organizovanju institucija. Takođe sam optimista u vezi sa rezultatima ovog okruglog stola imajući u obzir listu učenika sa Kosova, od kojih su većina moje kolege, koji imaju značajna iskustva, ne samo na Kosovu i ustavnoj praksi posle rata, nego i ranije u nacrtu bivšeg ustava Jugoslavije. Kao što znate ustav iz 1974. godine je bio dosta napredan.

U prošlosti svi narodi Kosova su se zalagali za zaštitu tog ustava, time što su protestovali na ulicama Kosova, iako se međunarodna zajednica tada oglušila na glas kosovskih građana. Pad berlinskog zida i ostali demokratski vetrovi koji su duvali tokom 90-ih su doveli do pokreta na Kosovu iz koga je proistekao novi ustav, usvojen u Kačaniku, pod pretnjom srpskih policijskih snaga.

Ipak, to je sada istorija i ne bih želeo da se okrećem tome. Šta želim izraziti jeste da sam optimista u iščekivanju ishoda sastanka u Skoplju. Razlozi za to su očigledni: velikodušna podrška međunarodne zajednice i dobra volja i spremnost kosovskih institucija.

Ustavni okvir je postao tesan i postao je neka vrsta prepreke procesima i dinamici kosovskog napretka, ali i kao takav može se uzeti u razmatranje tokom nacrtu novog ustava, u nekoliko aspekata, posebno u normativnim aktima.

Štaviše, naše kolege sa Kosova su doneli nacrt osnovnih principa za koje sam siguran da će služiti kao solidna baza za nacrt Ustava Kosova.

UVODNI GOVOR

Dragi učesnici,

Ne predstavljam poseban projekat, ili posebnu ideju o ustavu, jer sam siguran da će to uraditi stručnjaci koji su došli na ovaj okrugli sto. Ipak, želeo bih da izrazim da želimo i da nam je potreban moderan ustav. Ustav koji pušta pozitivnu energiju, omogućava tržišnu ekonomiju, duh saradnje sa susedima u interesu mira i stabilnosti u regionu. Mi želimo ustav koji garantuje ljudska i manjinska prava, kao napredni model koji garantuje jednakost za manjine, ustav koji omogućava funkcionisanje pravne države i demokratije zasnovane po modelu najnaprednijih država.

Do danas, bili smo u mogućnosti da mnoge stvari uređujemo zakonom. Sada želimo da putem Ustava na najbolji mogući način uređujemo obećanja koje nazivamo standardima.

Tako da sam došao iz Prištine, odnosno iz Skupštine Kosova u Skoplje, ne da bi postavio ultimatum, ili izrazio rezerve ili postavio prepreke na proces, nego da bi izrazio dobru volju, spremnost, opštu podršku i saradnju tokom nacрта najvišeg kosovskog pravnog dokumenta. Mi ne želimo improvizacije, niti tekst koji je pokriven ljutnjom, folklorom i odjecima prošlosti, već želimo funkcionalan i moderan nacrt. Želeli bismo da ovaj tekst ima dug život, jednostavno zbog toga što će artikulirati želje građana Kosova, koji će osetiti i smatrati ga za dokument koji otvara horizonte a ne stvara ograničenja.

Mi smo jasno stavili do znanja još od početka, a to nije hipokrizija nego smo stvarno mislili tako, da će Kosovo u budućnosti biti država jednakih građana, sekularna država sa najvećim standardima za ljudska prava i slobode za sve njene građane. Ove komponente će biti odražene i obuhvaćene na najviše adekvatan funkcionalan način u ustavu i biće garantovani preko legitimnih instrumenata samog ustava.

Znači ovo su naša iščekivanja sa današnjeg sastanka u Skoplju.

Hvala vam još jednom na vašem trudu i želim vam sve najbolje u vašim poduhvatima.

IZVEŠTAJI ZAPISNIČARA

Ovde izražena gledišta predstavljaju mišljenja govornika a ne organizacija koje oni predstavljaju niti OEBS misije na Kosovu.

1. Zasedanje : Opšti uvod u ustavna pitanja

Moderator: Per Ojvind Semb (Per Oeyvind Semb), OEBS misija na Kosovu

Uvodne napomene: Ambasador Verner Vnent (Werner Wnendt), šef OEBS misije na Kosovu

Glavni predavač: Pol Vilijams (Paul Williams), Američki univerzitet, Vašingtonski koledž prava i škola međunarodnih službi

Panelisti:

Vernon Bogdanor, Univerzitet Oksford (Oxford), Brasenoz koledž

Rik Lorenc (Rick Lorenz), Džekson (Jackson) škola

međunarodnih studija, univerzitet u Vašingtonu

Emilija Drumeva, Ustavni sud Bugarske

Govornici: Hidajet Hiseni, predsedavajući odbora Skupštine Kosova o pravnim, sudskim i pitanjima ustavnog okvira

Cilj

Ovo zasedanje je imalo za cilj da predstavi funkcije ustava u demokratskim vladinim strukturama kao i glavne karakteristike. Uloga i specifičnost ustavnog procesa takođe su bili tema rasprave.

Uvodne napomene

Ambasador je otvorio sednicu iznoseći razloge za organizovanje okruglog stola, odnosno širu debatu o ustavnim pitanjima okupljanjem lokalnih aktera i međunarodnih stručnjaka. Podvukao je složenost ovog zadatka i pozvao učesnike da se uzdržavaju od politiziranja debate da bi omogućili interakciju i plodonosnu razmenu ideja.

Glavni predavač

Glavni govornik je podvukao važnost ustavnog procesa kao takvog a naročito u post-konfliktnoj situaciji sa podeljenim društvom kao što je Kosovo. Naglasio je značaj ovog procesa za proces utvrđivanja statusa, rekavši da on dalekosežniji. Biće potrebno pre svega lokalno vlasništvo i uključenost kako bi se obezbedila legitimitnost rezultata.

Proces će verovatno dugo trajati, i prema njemu, može se nastaviti posle rešenja statusa zbog opširnih konsultacija koje su potrebne kako bi se izgradio politički konsenzus o zajedničkoj viziji.

Predavač je zatim šire govorio o različitim fazama procesa. (1) Pripremna faza konsultacija sa ciljem dogovaranja o jasnom nizu pravila i vremenskim okvirima. (2) Faza pisanja da bi se pronašla ravnoteža između širih političkih uputstava i tehničkog rada. Ovo je opisano kao najteža faza koja se mora pažljivo voditi. (3) Faza javnih konsultacija kako bi se javnost uputila o ustavu i kako bi se obezbedio opšti osećaj vlasništva. Za ovo je potrebno razviti neki mehanizam za kanalsanje javnog mnjenja. (4) Konačna rasprava treba da omogući da se obrade komentari i predlozi do kojih se bude došlo na javnim konsultacijama. Tokom ove faze ovaj dokument takođe mogu da pregledaju relevantne institucije da bi obezbedile doslednost sa, na primer, međunarodnim zakonima i normama. (5) Nakon usvajanja treba predvideti da faza sprovođenja nastavi da gradi poverenje i obezbeđuje legitimitnost.

Za sve ovo vreme, govornik je podvlačio neka osnovna pravila koja treba poštovati:

- ograničiti izgled nametanja kontrole koji bi mogao da stvori nepoverenje i da dovede do izostanka legitimitnosti
- obezbediti višestruke mogućnosti za učešće. Time takođe mogu da se prikupe korisne ideje i da bude model za buduće demokratsko delovanje;
- stvaranje adekvatnih struktura kako bi se obezbedio i omogućio kompromis;
- planirati unapred
- pažljivo organizovati učešće međunarodne zajednice, posebno na Kosovu gde je međunarodna zajednica istovremeno dosta uključena u pregovore o statusu.

Prvi panelista

Prvi panelista je rekao da iako je ustav stvarno suštinska potreba, ipak nije ni početak ni kraj demokratskog procesa, jer će institucije koje su stvorene pod ustavnim okvirom funkcionirati jedino u slučaju da postoji opšte slaganje. Stoga treba raditi na izgradnji političkog sporazuma. Ovo je posebno slučaj u podeljenim društvima kao što je Kosovo, gde tenzije između davanja posebnog statusa raznim grupama i institucionalne efikasnosti treba da se pažljivo izbalansiraju. Drugim rečima, što više poverenja budu zajednice imale u sistem, manje će biti potrebnih garancija i institucije bi bile efikasnije. On je dalje predložio da za uvećanje poverenja prilikom usvajanja ustava u podeljenom društvu može da se koristi višestruki referendum, po jedan u svakoj grupi.

Drugi panelista

Drugi panelista je uporedio situaciju na Kosovu i u Gruziji. On je istakao da dok je kontekst u srži različit, postoje sličnosti sa drugim post-konfliktnim regionima u svetu. U tom pogledu, bilo je važno da se uporede iskustva i izvuku lekcije iz drugih zemalja. On je takođe istakao da jedan važan element predstavlja uloga koju ustavni proces može da igra u olakšavanju izmirenja.

Treći panelista

Na osnovu svog iskustva kao pisca bugarskog ustava, praktičara i sada ustavnog sudije, podvukla je glavnu ulogu stručnjaka u ovom procesu. Zajedno sa političarima oni treba da budu fleksibilni i originalni u pronalaženju rešenja koja mogu biti prihvatljiva prilikom izgradnje političkog konsenzusa.

Govoreći o minimalnom sadržaju koji ustav treba da obuhvati, pomenula je prvo, osnovna prava i fundamentalne slobode i drugo, njegovu funkciju kao okvirnog zakona kojim se uspostavljaju standardi i principi. Ustav ne treba sve da pokrije nego treba da može da da odgovor na svako pitanje putem postupka sudskog tumačenja.

Govoreći o usvajanju ustava, objasnila je da iako demokratiju čini narod, radi praktičnih razloga treba utvrditi ustavotvorno telo, kao što je kvalifikovana skupština, a modalitet za usvajanje jasno definisati. Ona je zaključila svoje izlaganje o određenim odredbama za omogućavanje primene ustava tako da se ne stvori vakuum nakon stupanja na snagu. To može da bude neki paket zakona za prvi korak ustava.

Odgovaratelac

Odgovarajući glavnom govorniku, podvukao je da se svi slažu oko potrebe za međunarodnom podrškom u ustavnom procesu i potrebe da se uči iz iskustava drugih krajeva u svetu. Istovremeno je naglasio specifičnost situacije na Kosovu po pitanju nalaženja odgovarajućih rešenja. Takođe je rekao da je Kosovo već imalo iskustva sa ustavom i ima domaće stručnjake, koji treba da imaju najvažniju ulogu u procesu da bi se obezbedilo da učešće svih interesnih strana na kraju krajeva ima pozitivan uticaj na stabilnost u regionu.

Govoreći dalje o opštim principima, rekao je da postoji opšta saglasnost o funkcionalnom, modernom i operativnom evropskom ustavu, koji uključuje principe ljudskih prava kao i naprednije rešenje za prava manjina, koje daje umerenu prednost manjinskim zajednicama. Što se toga tiče, takođe je podvukao potrebu za usaglašavanjem ovih prava sa željom većine. U ovom pogledu postoji opšta saglasnost o razvijanju parlamentarnog sistema sa ciljem veće funkcionalnosti od one koja postoji prema sadašnjem ustavnom okviru.

Konačno, on smatra da Skupština, na primer preko uspostavljanja takozvanih ustavnih konferencija, treba da aktivno učestvuje u ustavnom procesu.

Rasprava

Ustavni proces – uloga Skupštine

Tokom ove prve sednice, diskusija se uglavnom vodila o samom procesu a ne o sadržaju. Rečeno je da je za proces potreban osećaj vlasništva preko širih konsultacija na osnovu demokratskih principa transparentnosti i uključenja. Sa istim obrazloženjem je većina govornika podvukla vodeću ulogu koju Skupština treba da ima, uz priznanje uloge koju u ovoj fazi može da ima radna grupa za ustav pregovaračkog tima. Učesnici su takođe rekli da je ispravno sprovođenje ustava sigurno još važnije od usvajanja dobrog teksta.

Kratak ili dug ustavni proces

Dati su brojni komentari o vezama između ustavnog i procesu statusa. Sa jedne strane, neki su bili mišljenja da ustav treba da bude spreman za dan statusa, pošto bi se tako izbeglo da ga međunarodna zajednica nametne. Sa druge strane, rečeno je da bi bila greška požurivati sa procesom jer bi to sigurno sprečilo usaglašavanje stavova naročito sa manjinskim zajednicama. Pošto na Kosovu postoji ustavni okvir, nema opasnosti od pravnog vakuuma pa nema razloga da se žuri naročito ako je cilj procesa da se pronađu dugoročna rešenja imajući na umu da etničke podele predstavljaju veoma upornu pojavu. U isto vreme, to bi omogućilo da se izbegne preklapanje ili uticanje na statusni proces.

Brige manjinskih zajednica

Takođe je istaknuto da bi proces nacрта trebalo da omogući učešće eksperata iz svih zajednica da rade na zajedničkim pristupima i da komentare koje je priložila manjinska zajednica treba uzeti u obzir tokom nacрта, a ne samo da oni budu saslušani. Drugim rečima, većina bi trebala da pokuša da ima što više koristi od ustavnog procesa ali bi trebalo da rade za sve.

Izlaganja koja su se odnosila na sadržinu ustava uglavnom su podvlačila potrebu da se napravi ravnoteža između prava pojedinaca i prava manjina (ili zajednica) kao i između efikasnosti institucija i zaštite određenih grupa. Još jedno pitanje koje se moglo uočiti između različitih komentara jeste koliko ustav treba da bude vizionarski i da li zato akcenat treba da bude na integraciji a ne na zaštiti.

Izveštač: Patris Kesada, OEBS misija na Kosovu

2. Zasedanje: Institucije

Moderator: Franklin De Vriz (Franklin De Vrieze), OEBS misija na Kosovu

Glavni predavači:

Vernon Bogdanor, Univerzitet oksford (Oxford), Brasenoz koledž

Amjad Atalah (Amjad Atallah), Inicijativa strateške procene
Arsim Bajrami, radna grupa o ustavu, pregovarački tima Kosova

Govornik: Điljnaze Sulja, šef parlamentarne grupe AAK

Cilj

Planirano je da se na ovoj sednici govori o institucionalnim aranžmanima koji su potrebni za obezbeđivanje funkcionisanja Vlade na Kosovu, uključujući razdvajanje vlasti i proveru i kontrolu.

Prvi predavač

Prvi predavač počeo je raspravu o različitim modelima organizovanja izvršnog ogranka. Postavivši pitanje kome vlada treba da odgovara, da li parlamentu ili nekoj drugoj instituciji, istakao je da ako vlada odgovara parlamentu, onda ona odgovara "većini". Alternativa bi bila vlada "sa zajednicama", gde bi manjinske stranke po pravilu učestvovala u vladi.

Prvi predavač je istakao niz uloga koje može da igra šef države u izmirenju različitih zajednica ili on može pak da ima simboličnu funkciju. U svakom slučaju predsednik treba, kao u slučaju Kosova, da predstavlja sve građane.

Zatim je govornik izlagao o različitim zakonodavnim praksama za zaštitu manjina, kao što je manjinski veto ili otežano glasanje većine. Pomenuo je da je fundamentalni problem kako zaštititi manjine a ne uvoditi rigidnost u zakonodavni sistem. Jedan predlog je da se uspostavi sistem odbora u parlamentu koji bi ispitivao sve oblasti vlade. Zakoni mogu da se ispituju u fazi pre donošenja, kada se predlozi prvo predstavljaju parlamentu; u zakonodavnoj fazi, kada mogu da se pozivaju svedoci da informišu parlament; i u fazi posle donošenja da bi se utvrdilo koliko se efikasno zakoni sprovode.

Prvi predavač je takođe ukazao na moguće zloupotrebe koje se mogu javiti kada vlada može da raspusti parlament bez ograničenja. Sa druge strane, on je izričito napomenuo da utvrđeni vremenski okvir za parlament može dovesti do nefleksibilnosti i ćorsokaka. I onda se takođe mora obezbediti ravnoteža.

Koristeći razne modele koji su u praksi širom Evrope, on je napomenuo da kontrola i provera predstavljaju neophodnost za svaku vlast ali da ne postoji idealan sistem. Same institucije nisu ključ, ključ za uspešnu vladu predstavlja duh i spremnost da se omogući rad institucija. Ako ne postoji volja, čak i savršeni ustav neće funkcionisati. Ovo je ponavljano tokom čitavog okruglog stola.

Drugi predavač

Ustav i proces statusa

Drugi predavač je napomenuo da istovremeno pregovaranje oko nezavisnosti i ustava predstavlja poteškoće. Uzeo je primer Palestine da ukaže da u nekim slučajevima zemlje u razvoju ne dobiju ni nezavisnost ni ustav i upozorio je učesnike da proces pisanja ustava traje dugo, ponekad godinama. Istakao je da je savršeni aranžman onaj u kome ustav upotpunjuje proces konačnog statusa i obratno.

Kako ustav oblikuje državu

Napominjući da ustav određuje vrstu vladavine, podvukao je da oblik vlade koji se izabere ima dugotrajne posledice po državu. Nedavna državna praksa pokazuje da ustav određuje kako će međunarodna zajednica gledati na novu državu i, kao posledica toga, koliko će vas podržavati. Ustav može da odredi da li nova država predstavlja moralni uzor za region ili samo ponavlja greške svojih suseda. Govornik je podvukao da pisci ustava treba da postavljaju standard; misle kreativno a ne tehnokratski.

Ključna pitanja koja ustav treba da reši

Prvo, struktura države. To može biti konfederacija, federacija ili unitarna država. Bez obzira na izabrani model, moraće da se obezbedi očuvanje ljudskih prava i uspostavljanje funkcionalne ekonomije. Oni koji pišu ustav ne treba da se ograničavaju na ova tri uspostavljena modela; dok se nova država razvija, verovatno je da će se doći do novih oblika državne strukture.

Drugo, struktura izvršne vlasti. Predsednički sistem može da bude objedinjujuća sila i da obezbedi razdvajanje vlasti. Postoji stepen odgovornosti biračima ali ovaj sistem može da dovede do autoritarizma. Parlamentarni model uključuje sve grupe i fleksibilan je pošto je često potrebno uspostavljati koalicije između stranaka. Parlamentarni sistemi su odgovorniji kontroli javnosti i transparentniji su. Govornik je naveo da su parlamentarni sistemi često najodrživiji za nove demokratije; u stvari, sve stalno demokratske države koje su nastale posle drugog svetskog rata imaju parlamentarni sistem. Govornik je takođe rekao da mešoviti sistem može sam po sebi da bude nestabilan.

Treće, struktura zakonodavstva. U ustavu se mora definisati da li će zakonodavno telo biti jednodomno ili dvodomno, te kako i pod kojim uslovima se parlament može raspustiti..

Predavač je zaključio ističući važnost uloge manjina u nacrtu ustavnog procesa, uključujući i polnu jednakost odnosno predstavljanje žena. On je istakao da nova država može štiti manjine od gubitka njihovih prava, time što će obezbediti da ove grupe postanu deo procesa pisanja ustava.

Treći predavač

Treći predavač je istakao da je ustav ugovor između građana i države, i da za Kosovo novi ustav će imati za cilj da podrži novu državu i obezbedi maksimalna prava za sve zajednice na lokalnom i centralnom nivou. Glavni ciljevi su, prema tome, nacionalna kohezija, jedinstvo građana i funkcionisanje kosovskih institucija.

Predavač je utvrdio da iako nekoliko pitanja predstavljaju deo pregovora o statusu, kao što je reforma lokalne vlasti i manjinska prava, ustav se mora razviti pod okriljem Skupštine, kao najviše predstavničke institucije na Kosovu. On je istakao da će biti potrebno neko vreme kako bi se svi narodi Kosova uključili u pisanje Ustava.

Govoreći o podeli vlasti, on je napomenuo da svaki ustav ograničava vlast države na sličan način, kao što je zakonodavni nadzor nadležnosti predsednika o specifičnim pitanjima. Usredsređujući se na ulogu predsednika, on je pomenuo pet instrumenata vlasti: (1) proglašavanje zakona; (2) predlaganje zakona; (3) pravo veta; (4) imenovanje premijera; i (5) raspuštanje parlamenta.

Govornik

Govornik je istakao da ustav u post statusnom kontekstu mora biti održiv; shodno oni koji pripremaju nacrt ustava moraju obezbediti doslednost ustava sa budućim statusom. Podrška za parlamentarni sistem je izražen od govornika zbog onoga što on zove fleksibilnost, je visok nivo odgovornosti i održivost. Opisujući trenutni sistem kao neefikasan, on je istakao da je potreba za novim ustavom da definiše suverene institucije Kosova, uključujući nove ministre kao što je ministar inostranih poslova, odbrane i evropskih integracija. Premijer bi trebao da se bira od parlamenta, i bio bi odgovoran za vladine politike i sprovođenje zakona.

Rasprava

Otvorena rasprava se skoncentrisala na zaštitu manjina preko zakonodavnog procesa kao i kako učiniti da zakonodavni proces bude sveobuhvatan. Zasedanje je završeno uz raspravu o političkim realnostima u nacrtu ustava.

O zaštiti manjina

Učesnici su se složili da je zaštita manjina važno pitanje koja će se odrediti i u ustavu. Neki su izrazili rezerve o trenutnim nedostacima u sistemu, posebno u odboru za prava i interese manjina u Skupštini Kosova, i da nedostaje dosta informacija o radu ovog odbora. Neki ne smatraju ovaj odbor tako važnim, jer misle da više štiti interese vladajuće koalicije nego zajednica. Shodno u raspravi je rečeno da same zajednice treba da štite svoje interese i treba da odluče o ispravnim zakonodavnim mehanizmima. Govornik se založio za stvaranje posebne komore za manjine sa raznim zakonodavnim zaštitnim mehanizmima na centralnom i lokalnom nivou.

Drugi učesnici su osećali da zajednice na Kosovu moraju raditi zajedno kako bi zaštitili prava svih zajednica na Kosovu, i uz priznavanje da treba da se stvore zaštitni mehanizmi, založili su se za izbegavanje "grešaka iz Bosne."

Povezujući zaštitu manjinskih prava i izbalansiranje vlasti, neki učesnici su izrazili verovanje da je za funkcionisanje tih mehanizama potrebno razviti kulturu konsenzusa umesto kulture veta. Dobra volja treba da usmerava ustavni proces, kao način da se izbegnu buduće blokade.

O obuhvatanju i predstavljanju

Predlozi su napravljeni kako da se isključe državni saveti, organizacije za vezu, predstavnici profesionalnih

organizacija i ekonomskih i lokalnih interesa svih zajednica. Svi učesnici su delili verovanje da ustavni proces treba da bude sveobuhvatan kako bi građani Kosova osećali investiciju u procesu i u krajnjem proizvodu.

O političkim realnostima

Učesnici su govorili o osetljivosti trenutne političke situacije. Oni su zapazili da će neke odredbe ili principi proizaći iz procesa o statusu, posebno u sferama manjinskih prava, reforme lokalne vlast i kulturnog nasleđa. Shodno tome, neki diskutanti su pozvali zajednice da na Kosovu dođu do rešenja zajedno kako bi olakšali pregovore o statusu.

Uloga stručnjaka i političara

Diskusanti su ukazali da iako su stručnjaci ti koji pripremaju nacrt ustava, zadatak je političara da stvore željeno okruženje. Zajedno, stručnjaci i političari će morati da nalaze rešenja koja će činiti Kosovo funkcionalnim i u budućnosti.

Sprovođenje ustava

Jedan diskutant je istakao da je poštovanje vladavine zakona od suštinskog značaja za sprovođenje ustava i kao što je zapazio jedan diskutant, da li će Kosovo biti uspešna ili propala država zavisi od toga kako će većina da tretira manjinu. Volja i osećaj odgovornosti će biti zahtevano od države i građana. Ali zbog proteklih sedam godina, još uvek postoji veliko institucionalno nepoverenje. Dobar ustavni proces može pomoći da se to ispravi ubeđujući građane da grade političku volju.

Izveštač: Dženifer Ober (Jennifer Ober), međunarodna grupa za pravo i politiku

Zasedanje III: Sudstvo

Moderator: Volf-Majkl Mors (Wolff-Michael Mors), OEBS misija na Kosovu

Glavni predavači:

Godvin Muskat Acopardi (Godwin Muscat Azzopardi), UN međunarodni sudija, vrhovni sud Kosova
Rik Lorenc (Rick Lorenz), Džekson (Jackson) škola međunarodnih studija, Univerzitet u Vašingtonu
Nekibe Keljmendi, radna grupa o ustavu, Kosovski pregovarački tim

Govornik: Dragiša Krstović, SLKM parlamentarna grupa

Cilj

Planirano je da se na ovoj sednici bavi ustavnim aranžmanima koji su potrebni da se obezbedi nezavisnost sudstva i ispituju aranžmani za ustavni pregled.

Prvi predavač

Prvi ključni predavač je istakao da nezavisnost sudstva predstavlja jedan od najosnovnijih ustavnih principa. Ustav treba da predvidi strukturu vlade i granice vladinog delovanja. Citirajući rezoluciju SBUN-a o toj temi, predavač je pomenuo elemente koji su potrebni za uspostavljanje nezavisnog sudstva.

One je istakao da je od suštinskog značaja da se razvije snažno sudstvo kako bi se zaštitili pojedinci od većine; u slučaju spora, sudije moraju doneti presudu u osnovu zakona i na bazi dokaza slučaja. Shodno, sudije moraju takođe održati visoki nivo etike kako bi sačuvali integritet i dostojanstva. Nije dovoljno samo da se obezbedi nezavisno sudstva na papiru, nego mora biti viđeno kao nezavisno.

Priznavajući da novi ustav treba da donosi kvalitativne promene u postojećoj situaciji na Kosovu, on je istakao važnost i relevantnost

nezavisnog sudstva u svetlu evropske perspektive, gde sudije moraju ostaviti po strani nacionalne zakone u korist zakona Evropske Unije.

Referišući se konkretnih primera ustava istočne Evrope, on je istakao važnost zaštite interesa sudstva naspram cele države. On je takođe pomenuo važnost ograničenja nekompatibilnih aktivnosti sa činom sudije i potrebe za efikasnim finansijskim mehanizmom u borbi protiv korupcije. Štaviše, on je istakao važnost samo-rukovođenja sudova sa administrativnim kapacitetima.

Drugi ključni predavač

Koristeći veliki broj primera iz skorije usvojeni ustava, on je ilustrovao vrste jezika koji se mogu koristiti u izgradnji nezavisnog sudstva. Predavač je istakao dva pitanja od izuzetne važnosti:

1. Kako obezbediti objektivnu ulogu za sudove i/ili ustavni sud, kako bi se izbegao gubitak javne podrške. Održavanje javnog poštovanja za institucije sudstva a da sudstvo ne bude na usluzi ili pod uticaj javnog mnjenja je od suštinskog značaja za održavanja nezavisnog sudstva.
2. Kako garantovati raznolikost sudskog osoblja i dali određen broj ili kvota za manjinske zajednice je adekvatno rešenje.

Treći govornik

Podvukla je da sudovi odražavaju vrstu države, i podvukla da je nezavisno sudstvo, koje poštuju izvršni i zakonodavni ogranak vlade, najvažnije za održavanje principa zakonitosti i vladavine prava pošto sudstvo odlučuje o najvažnijim ljudskim vrednostima. Govornik je preporučila da se osnovni principi nezavisnog sudstva objave javnosti tako da ona može na kraju da traži da se ti principi i održavaju.

Komentarišući trenutno funkcionisanje i organizaciju sudstva na Kosovu, izrazila je mišljenje da od 1999. godine, nezavisnost sudstva nije bila poštovana. Govornik je pomenula postojanje tri sudske jurisdikcije koje praktično odnosno u stvarnosti postoje paralelno, naime domaći kosovski sudovi, međunarodne sudije i srpski sudovi. Zaključila je da će tek sa rezolucijom o kosovskom statusu biti moguće uspostaviti nezavisno sudstvo.

Odgovoralac

Odgovoralac je počeo od pregleda trenutne situacije kosovskog sudstva, i istakao niz nedostataka, gde spadaju nejasan okvir sudstva; nedostatak kadrova i materijalnih sredstava; zabrinutost oko ovlašćenja SPGS da imenuje; nedostatak poverenja javnosti u sudstvo; nedovoljne plate sudija; i duge sudske procedure. Na osnovu ove analize, podvukao je da Kosovo predstavlja specifičan slučaj i da ne bi bila korisna dalja privremena rešenja, mada se složio da će ona možda biti potrebna.

Smatrao je da u ustavu za Kosovo treba da se definišu, u najmanju ruku, sledeći elementi: odgovornosti sudova; struktura pravosuđa; organizacija sudova (isključujući i specijalizovane sudove); da sudstvo mora da bude nezavisno i nepristrasno; funkcije koje nisu kompatibilne sa funkcijama sudije; i da sudstvo treba da odražava raznolikost Kosova. Zaključio je sa primedbom da poštovanje vladavine prava i ljudskih prava na Kosovu zavisi od dobrih ustavnih rešenja za obezbeđivanje nezavisnosti sudstva.

Otvorena diskusija

Otvorena diskusija bavila se vrednošću imanja ustavnog suda, ulogom takvog suda, pozitivnim i negativnim aspektima omogućavanja individualnih ustavnih žalbi postupcima imenovanja sudija, položajem tužioca, izvršenjem sudskih odluka i opasnošću od političkog mešanja u sudsko odlučivanje s obzorom na ustavnu kulturu na Kosovu.

O Ustavnim sudovima¹

Nekoliko učesnika je smatralo da, u trenutnoj situaciji na Kosovu i sa problemima njegovog složenog važećeg zakonskog okvira, Ustavni sud bi mogao da pomogne u obezbeđivanju jasnoće i pravne sigurnosti u važećem zakonu i ustavnosti postojećih i budućih zakona.

Omogućavanje individualnih tužbi

Drugo pitanje koje je predstavljeno bilo je o vrednosti omogućavanja pojedincima da podnose tužbe Ustavnom sudu radi preispitivanja ustavnosti javnih mera u individualnim slučajevima. Preovlađujuće mišljenje učesnika bilo je da, iako takav sistem ima svojih vrednosti, protiv ove mogućnosti govori opasnost da sud bude preopterećen velikim brojem individualnih predmeta. Pored toga, podnosioci tužbi mogli bi da pokušavaju da zloupotrebe ustavni pregled kao četvrti nivo žalbe o svojim predmetima. Jedno rešenje za mogućnost zloupotrebe jeste da se propiše da zahtevi za sudskim preispitivanjem ustavnosti ne suspenduju rad zakona. Iskustvo iz Bugarske govori da omogućavanje individualnih zahteva ne treba uzimati u obzir u prvij fazi rada Ustavnog suda.

O postupcima imenovanja i budžeta

Nekoliko učesnika izrazilo je zabrinutost oko imenovanja sudija od strane zakonodavnog tela i kontrole finansijskih sredstava od strane izvršnog ogranka. Zajedno sa nedostatkom tradicije sa nezavisnim sudstvom na Kosovu, i dosadašnjom negativnom praksom, smatralo se za neophodno da se sudstvo u najvećoj mogućoj meri zaštiti od političkih uticaja. U tom cilju, neki učesnici su više bili za imenovanja i finansijsku kontrolu preko nezavisnog višeg sudskog veća ili sličnog tela. Pa ipak, takođe se smatralo da je važno da se spreči da previše snažna sudska vlast onemogućava funkcionisanje ostalih vlasti države.

Sa druge strane, nekoliko učesnika izrazilo je potrebu za snažnom vezom između sudstva i društva i drugih javnih institucija. Nezavisno sudstvo ne treba da izgubi kontakt sa društvom i treba da odražava kosovsko društvo po svom sastavu. Iako bi imenovanja Parlamenta mogla da uvećaju opasnost od političkog mešanja, to bi moglo da se spreči snažnom proverom i kontrolom u celom sistemu javnih institucija. Razdvajanje budžeta sudstva od opšteg državnog budžeta takođe bi moglo da doprinese zaštiti nezavisnosti sudstva.

Predstavljanje

Uglavnom su učesnici bili za to da sudstvo treba da odražava raznolikost stanovništva na Kosovu. Većina učesnika je bila za kvote, ili rezervisana mesta za određene sektore stanovništva. A Definicija vrste i raznolikosti stanovništva u kosovskom Ustavu, udružena sa rečenicom da sudstvo treba da odražava tu raznolikost, mogla bi da bude dovoljna da se garantuje raznolikost u sudskim imenovanjima. Pod uslovom da postupak

¹ Tradicionalno, preispitivanje ustavnosti zakona mogu da obavljaju sudovi a priori, pre nego što se zakon usvoji ili a posteriori, pošto taj zakon već funkcioniše. Za drugo rešenje, preovlađuju dva glavna modela: austrijski model, uspostavljanje specijalizovanog Ustavnog suda koji se bavi isključivo ustavnim pitanjima ili američki model, gde je nadležnost za ustavni pregled poverena Vrhovnom sudu. Oba sistema postoje u Evropi. Mnoge su države u centralnoj i istočnoj Evropi nedavno usvojile specijalizovane Ustavne sudove radi preispitivanja ustavnosti zakona i javnih akata jer se smatra da su oni snažni i efikasni u vreme tranzicije.

imenovanja nije politizovan, imenovanja na osnovu ličnih zasluga treba automatski da dovedu do raznolikosti sudskog kadra.

O poverenju javnosti u sudstvo

Postavljeno je više različitih međusobno povezanih pitanja u vezi obezbeđivanja poverenja javnosti u sudstvo, naročito za neke sektore stanovništva. Opasnost od političkih uticaja na krivičnu pravdu putem izvršne kontrole policije i službe tužioca predstavljala je naročitu brigu. Podvučen je značaj pravednih, brzih i jeftinih sudskih postupaka za uspostavljanje poverenja javnosti. Nekoliko učesnika je primetilo da bi imenovanje većeg broja sudija i obezbeđivanje većih plata za njih bilo neophodno za uvećanje poverenja javnosti. Pored toga, potrebno je rešiti probleme oko stavljanja na snagu i izvršenja sudskih presuda. Pa ipak, poverenje javnosti ne može da postane odlučujući faktor prilikom organizovanja aranžmana nezavisnog sudstva, zato što prilikom sudskog odlučivanja jedna strana obično neće biti zadovoljna sa ishodom.

Izveštač: Ronald Hogiemstra - OMiK

IV Sednica: Ljudska prava

Moderator: Volf-Majkl Mors, OMiK

Glavni govornici:

Emilija Drumeva, bugarski ustavni sud

Ron Hogiemstra, OMiK

Odgovaralac: Džezair Murati, šef parlamentarne grupe 6+

Zadatak:

Ova sednica treba da obezbedi opšti pregled o razlozima za uključenje ljudskih prava u ustav i mehanizme

Prvi glavni govornik

Glavni govornik je objasnila potrebu da se ljudska prava uključe u sam ustav. Pomenula je da je ovo po definiciji, zajedno sa razdvajanjem ovlašćenja, drugi element koji čini jedno društvo demokratskim.² Dalje je objasnila da u ustavu, ljudska prava postaju osnovna prava jer su ona obavezujući izraz vrednosti koje povezuju društvo sa pojedincom.

Pošto ova prava predstavljaju objektivne vrednosti, ona su 'direktno važeći zakoni' koji opravdavaju obaveznu zaštitu. Zaštita je tako suština ovih prava bilo da su ona negativna prava (garantovanje slobode od mešanja kao što su bezbednost, sloboda, politička prava, sudska prava ili lekovi, prava na jednakost ili nediskriminaciju) ili pozitivna prava (preraspodela plodova individualnog doprinosa društvu kao što su društvena i privredna prava). Zbog ove razlike u vrsti, očekuje se da se i mehanizmi zaštite razlikuju.

² Član 16 deklaracije o pravima čoveka i građana iz 1789. godine.

Pitanje koje se otvorilo tokom ovog teorijskog izlaganja bilo je koja ljudska prava spadaju u ustav. Ona je naglasila da uključenje ovih prava i mehanizama za njihovo ostvarivanje treba definisati nakon istraživanja, poređenja, uvođenja i studiranja međunarodnog prava.

O pravima manjina

Prilikom razmatranja onih specifičnih ljudska prava koja se pominju kao prava manjina, podvukla je da su ona takođe kategorija osnovnih prava pa tako spadaju u ustav. Po definiciji, manjinska prava utelovljuju individualna prava svih pripadnika grupe kao i kolektivna prava neke manjinske grupe; u isto vreme ona je podvukla da ta prava treba da ispunjavaju funkciju integrisanja. Naglasila je da ipak ne postoji no univerzalni model bilo da se radi o ustavnom ili institucionalnom nivou, bilo o stepenu preciznosti u ustavu. Previše detalja može da suzi njegovo polje delovanja i mogu da se predvide neke buduće situacije.

Mehanizmi zaštite

Zaštitni mehanizmi mogu da obuhvate interne mehanizme (odnosno preko propisa napraviti garancije da će se prava ostvarivati a kršenja kažnjavati). U slučaju ograničenja (a stoga, osim za prava koja se ne mogu menjati), princip proporcionalnosti treba da važi i da bude uključen u ustav. Što se tiče spoljnih mehanizama, pomenula je pristup pravnim lekovima uključujući direktni ili indirektni pristup ustavnom sudu ili uspostavljanje institucije ombudsmana. Jednu drugu kategoriju predstavljaju nadnacionalni mehanizmi, naročito proces integracije koji se odvija širom Evrope.

Drugi glavni govornik

Drugi govornik imao je drugačiji pristup problematiki ljudskih prava i njihovoj vezi sa ustavom. On je podvukao da, pošto su ljudska prava prvenstveno sadržana u međunarodnom zakonu i pošto su ona uključena u sporazume, najvažnija je stvar odnos između međunarodnog i nacionalnog zakona, i kako ih integrisati u nacionalne zakone. Govoreći o ustavnom okviru na Kosovu, objasnio je da iako standardi koji su sadržani u međunarodnim sporazumima o ljudskim pravima direktno važe, to ne daje objašnjenje njihovog odnosa sa domaćim zakonskim okvirom. To dovodi do problema kod primene ovih standarda u praksi.

Govoreći da ova dva modela uključjenja međunarodnog zakona u nacionalni okvir predstavljaju ekstreme niza mogućnosti, govornik je sastavio listu elemenata na koje se mora obratiti pažnja prilikom pisanja ustava da bi se omogućila doslednost i efikasna zaštita ljudskih prava. U važne elemente spadaju: status sporazuma; njihovo stupanje na snagu; odnos sa domaćom zakonom; pravni lekovi za kršenja; i mehanizam povratne sprege da bi se izbegla buduća kršenja.

Diskusija

Većina predstavnika bila je mišljenja da iako ustavni okvir na Kosovu obezbeđuje u određenoj meri zaštitu ljudskih a naročito manjinskih prava, on nije baš uspešan kad se radi o pozitivnim pravima kao što je pravo na rad. Opet se govorilo o ravnoteži između prava pojedinca i manjinskih prava kao i između ljudskih prava uopšte i opšteg interesa, kao o fundamentalnom pitanju na koje ustav treba da da odgovor preko čitavog ustavnog procesa.

Međutim, neki predstavnici izrazili su zabrinutost da mehanizmi treba da vode računa o stvarnosti na Kosovu naročito u pogledu specifične situacije i interesa svake zajednice na Kosovu. Sa te tačke

gledišta treba uspostaviti pragmatičniji pristup po pitanju zaštitnih mehanizama u smislu nivoa i shvatanja integracije svake od ovih zajednica.

Takođe je priznato da nivo spremnosti i obrazovanja stanovništva za odbranu njihovih prava predstavlja odlučujući faktor u obezbeđivanju delotvorne zaštite i da bi tako savršeni ustav ili instrumenti bili dovoljni da garantuju odgovarajuću zaštitu.

Izveštač: Patris Kesada, OMIK

V sednica: Izbori

Moderator: Petra Bles, Pakt Stabilnosti

Glavni govornik: Vernon Bogdanor, Brejznouz koledž na oksfordskom univerzitetu

Glavni govornik: Vilijam Spenser, Grupa za javno međunarodno pravo i politiku

Odgovaratelac: Nazim Jašari, parlamentarna grupa ORA

Zadatak

Planirano je da ova sednica bude o izborima u kontekstu ustava, uključujući vrste izbornog sistema i odredbe o telu koje prati izbore.

Prvi govornik

Prvi glavni govornik počeo je govoreći o metodama za obezbeđivanje pravednosti izbornih procedura, a posebno putem uspostavljanja izborne komisije. Podvukao je pet važnih funkcija: sprovesti izbore; obezbediti da granice izbornih jedinica budu pravedne; obezbediti da mediji pošteno izveštavaju i da sve stranke imaju jednako vreme emitovanja; obezbediti da stranke vode ispravne knjige doprinosa i troškova; obezbediti informisanje javnosti i glasača.

Objasnio je da postoje različiti modeli za izborne komisije: jedan se sastoji od nepristrasnih, nestranačkih članova kao što su sudije. Drugi predstavlja komisija čiji članovi čine ravnotežu među strankama. Ovu drugu komisiju može da predvodi nestranački član odnosno komisija može da ima i međunarodne članove. Važna stvar koju treba zapamtiti jeste da svaka izborna komisija mora da osvoji poverenje vlade tako što će biti nezavisna i transparentna.

Pošteno predstavljanje

Govoreći o tome kako napraviti izborni sistem koji daje pravedno predstavljanje, pomenuo je različite izborne sisteme koje koriste evropske države: "prvi dobija najviše" model³, ili proporcionalno predstavljanje. Sistem je praktičniji kada se takmiči više političkih stranaka i, što je još važnije, daje pravednije predstavljanje manjina i pojedinaca sa naglaskom na jednakosti polova. Proporcionalno predstavljanje može se postići sa sistemom izbornih jedinica ili nacionalnim sistemom kao što je slučaj u Izraelu. Sve zemlje koje koriste proporcionalno predstavljanje zadaju prag koji neka stranka mora da postigne da bi bila predstavljena.

Podvukao je da je prilikom izbora izbornog sistema potrebno da se izabere da li će sistem omogućavati glasaču da glasa za kandidata (otvorena lista) ili za stranku (zatvorena lista). Govornik je preporučio ravnotežu za izborne jedinice sa više članova, u kojima žene ili manjine mogu da budu predstavljeni na glasačkom listiću bez potrebe za nekim specijalnim proceduralnim pravilima.

Kao zaključak, govornik je podvukao da ne postoji idealni izborni sistem i da države moraju da izaberu onaj koji odgovara njihovim naročitim potrebama.

³ Gde stranka koja dobije veliku većinu u dobija veliku većinu u zakonodavnom telu koja može da bude i veća od stvarnog procenta glasova koji su dobili.

Drugi govornik

Drugi govornik je podvukao da u mnogim ustavima stoji tek nekoliko izbornih odredbi a izborni zakon je odvojen od ustava. To obezbeđuje način da se utvrde norme za zaštitu od manipulacije vladajuće stranke pošto je ustave teško menjati. Najčešće uključene odredbe jesu, između ostalog, sledeće: nezavisnost izborne komisije, sastav komisije; uslovi službe; pravo glasa; registracija birala; prava političkih stranaka; granice izbornih jedinica; pravila kojima se uređuju predsednički izbori; nacionalni izborni sistem; prava na kandidaturu; kvalifikacije kandidata; rokovi za izbore; vremenski raspored i rešavanje izbornih sporova.

Govornik je izneo zabrinutost oko uključanja prevelikog broja odredbi u ustav, ali je takođe podvukao da ovo služi kao korisna garancija demokratskog procesa. Postoji nekoliko "univerzalnih" principa u koje spada pravo svih ljudi na glas i kandidaturu, kao što je propisivanje obaveznih izbornih spiskova koji moraju da budu ažurni kao i uspostavljanje jasnih kriterijuma za podnošenje kandidature. Takođe postoji niz principa kojima se uspostavlja "jednakost" kao što su jednaka prava na glasanje; uravnotežena distribucija mesta; ravnopravnost opozicije; i jednakost nacionalnih manjina i polova. Da bi se obezbedila "pravičnost" država mora da omogući glasačima slobodu obrazovanja mišljenja. Država mora da bude neutralna u finansiranju izbora i treba da nameće kazne za kršenja kampanja. "Tajnost" se održava omogućavanjem da se glasa pojedinačno i privatno. I na kraju, "direktno pravo glasa" se omogućava tako što se makar jedan dom zakonodavnog tela bira direktno, neka nacionalna zakonodavna tela i neka veća.⁴

Odgovoralac

Odgovoralac je podvukao da Kosovo ima odličan izborni zakon i uspešne slobodne i pravedne izbore za sobom, sa pravednim predstavljanjem stranaka i kandidata i medijskim izveštavanjem. Takođe je rekao da su finansijske obaveze ispunjene putem izbornog zakona a formalni uslovi za stranke i kandidate su ispunjeni, dok su procedure su ispoštovane.

Diskusija

Učesnici su se bavili zaštitom manjina putem izbornog procesa. Složili su se da je predstavljanje manjina bitno ali se nisu složili oko toga kako ostvarili "pravedno" predstavljanje. Nekoliko diskutantata je mislilo da u ustavu treba predvideti "garancije" ili "rezervisana mesta" i možda neka rezervisana ministarstva, kao što je to i sada slučaj. Ostali su pitali da li neka država može stvarno da se zove demokratijom ako treba propisivati rezervisana mesta, podvlačeći da se trenutni sistem rezervisanih mesta na Kosovu nepravedan prema većinskim strankama.

Izveštač: Dženifer Ober, Grupa za međunarodno javno pravo i politiku

III Sednica: Druga ustavna pitanja

Moderator Peter Vanhut, OMiK

Glavni govornici:

Pol Vilijams, Američki univerzitet, Vašingtonski koledž prava i škola međunarodne službe
Volf-Majkl Mors, OMiK

Odgovoralac: Naim Jerliu, LDK parlamentarna grupa

Zadatak

Ova sednica bavila se svim elementima ustava koji nisu bili uključeni u druge sednice ali je o njima takođe trebalo govoriti. Ti između ostalog spadaju procedure za izmenu odnosno amandmane na ustav, primena međunarodnih sporazuma, kao i procedure za prenos suvereniteta na nadnacionalne organizacije.

⁴ Govornik je pomenuo bečku komisiju kao odličan izvor u kome se navodi izborna "baština" Evropske unije.

Prvi govornik

U svom izlaganju je glavni govornik izneo jednu listu elemenata i pokušao da ih poveže sa specifičnom situacijom na Kosovu. Prvo je podvukao da je procedura za izmene ustava koja se najviše koristi specijalno glasanje većine u parlamentu, posle čega može i ne mora da bude referendum. Podvukao je da je zakonska suverenost ustava osnovni princip. Državljanstvo može da se definiše ili navođenjem prava i dužnosti ili navođenjem uslova za državljanstvo. Ostala važna pitanja, po njegovom mišljenju, jesu zvanični jezici ili zaštićeni jezici, uslovi i trajanje vanrednog stanja. Međutim, naglasio je da pitanja kao što su grb, zastava, himna i glavni grad ne moraju da figuriraju u ustavu i mogu da budu ostavljena za kasnije zakonske mere.

Drugi govornik

Govornik je napravio komparativnu analizu različitih vrsta ustava (uglavnom nemačkog, danskog i slovenačkog ustava) da istakne postojeći izbor mogućnosti. Takođe je podvukao potrebu da se koriste ovakve komparativne studije da bi se videlo koji bi model najbolje odgovarao za kosovsku situaciju. Govoreći o vrsti samog ustava, objasnio je da bi on mogao da bude bilo normativni ili simbolični; da bi mogao da ima relevantnu formulaciju ili da bude više ritualne prirode; da ustav može da bude ili zahtevan ili više opisan, i da to može da bude fleksibilan tekst (tumačenje) ili rigidniji; isto tako, amandmani se mogu donositi ili menjanjem formulacije u ustavu ili prilagođavanjem njegovog tumačenja. U osnovi, bilo je važno shvatiti da ne postoji idealni tekst nego rešenja moraju da budu prema situaciji. Stoga je važno razumeti da ustav nije tek neki tekst, nego se mora sagledati u svom društvenom i političkom okruženju.

Odgovoralac

Odgovoralac je pomenuo proces statusa da bi podvukao da će suverenost ustava biti problematična za Kosovo ako on bude predstavljao rezultat pregovora a ne narodnog glasanja. Stoga je govorio u prilog ustavnog procesa koji će predstavljati rezultat legitimnog procesa, a prema njemu Skupština treba da ima vodeću ulogu. Skupština takođe treba da obezbedi učešće svih zajednica da bi ovaj proces bio inkluzivan i da bi se stvorio osećaj vlasništva.

Takođe je pomenuo pitanje odbrambenih snaga, podvlačeći da ovaj element takođe treba da bude deo debate, jer će ustav morati da obezbedi odgovor na ovo pitanje. Takođe je rekao da je ovo deo pregovora o statusu.

Diskusija

Većina pitanja o kojima se govorilo tokom ove sednice već su bila pomenuta na prethodnoj sednici pošto je fokus uglavnom bio na interakciji između procesa rešavanja statusa i ustavnog procesa. Učesnici su priznali činjenicu da iako su ova dva procesa povezana, bolje je baviti se pitanjima koja nisu vezana za status da bi se izbeglo da paralelni procesi idu u suprotnim pravcima. Preostalo pitanje bilo je koliko će rešavanje statusa ići daleko. Neki diskutanti su izrazili mišljenje da je mala verovatnoća da će novi ustav davati manje od trenutnog ustavnog okvira, naročito manjinama. Stoga je važno sačekati ishod pregovora.

Izveštač: Lodevijk Vanust, OMIK

Učesnici okruglog stola PERCI

1. Ambasador Werner Wnendt (Šef Misije OEBS-a na Kosovu)
2. Kolë Berisha (Predsednik Skupštine Kosova)
3. Anna Gorska (OEBS)
4. Paul Williams (Ekspert)
5. William Spencer (Ekspert)
6. Amjad Atallah (Ekspert)
7. Frederick Lorenz (Ekspert)
8. Jennifer Ober (Ekspert)
9. Vernon Bodganor (Ekspert)
10. Emilia Drumeva (Ekspert)
11. Muscat Azzopardi (Ekspert)
12. Zlatko Dimitroff (UNOSEK)
13. Petra Blaess (Pakt za stabilnost)
14. Ramë Manaj (SK)
15. Daut Beqiri (SK)
16. Isa Mustafa (KPK)
17. Bardhyl Hasanpapaj (MP)
18. Gjergj Dedaj (ZI)
19. Zylfi Merxha (ZI)
20. Sabit Rrahmani (ZI)
21. Gjylnaze Syla (AAK)
22. Zylfije Hundozi (AAK)
23. Mazllom Kumnova (AAK)
24. Myrvete Dreshaj (AAK)
25. Bislim Hoti (AAK)
26. Xhevdet Neziraj (AAK)
27. Džezair Murati (6+)
28. Mahir Yağcilar (6+)
29. Altay Soroy (6+)
30. Ergin Koroglu (6+)
31. Bajram Latifi (6+)
32. Ferid Muhić (6+)
33. Randel Nojkić (SLKM)
34. Oliver Ivanović (SLKM)
35. Dragiša Krstović (SLKM)
36. Vesna Jovanović (SLKM)
37. Slađan Ilić (SLKM)
38. Snežana Milić (SLKM)
39. Jakup Krasniqi (PDK)
40. Hydajet Hyseni (PDK)
41. Hajredin Kuqi (PDK)
42. Fatmir Limaj (PDK)
43. Selvije Halimi (PDK)
44. Enver Hoxhaj (PDK)
45. Fehmi Mujota (PDK)
46. Bajram Rexhepi (PDK)
47. Arsim Bajrami (PolStrat)
48. Nekibe Kelmendi (PolStrat)
49. Esat Stavileci (PolStrat)
50. Zejnullah Gruda (PolStrat)
51. Ilir Dugolli (PolStrat)
52. Ismet Salihu (PolStrat)
53. Sabri Hamiti (LDK)
54. Melihate Termkolli (LDK)
55. Malsore Gashi (Asistentkinja Mrs. Termkolli)
56. Sadudin Berisha (LDK)
57. Naim Jerliu (LDK)
58. Lutfi Zharku (LDK)
59. Nazim Jashari (Ora)
60. Fatmire Kollqaku (Ora)
61. Afrim Demiri (Ora)
62. Albert Prenkaj (Ora)
63. Agon Vrenezi (Ora)
64. Chad Rogers (NDI)
65. Ben Crampton (EZ)
66. Fredrik Wesslau (UNMIK)
67. Bryan Hopkinson (UNMIK)
68. Oleg Levitin (Šef Kancelarije UNMIK-a u Skoplju)

Globalna dobrotvorna advokatska firma

POSTUPAK PISANJA USTAVA

Prezentacija Pola R. Vilijamsa

21. juli 2006. godine

POSTUPAK DONOŠENJA USTAVA

Želeo bih da se zahvalim Kolju Beriši i ambasadoru Vnetu što su me pozvali da učestvujem na ovom seminaru, i da se zahvalim Franklinu De Vrizu, Bljerimu Velji i Dženifer Ober na trudu oko organizovanja ovog seminara. Takođe bih se zahvalio učesnicima što od nas traže pomoć za pisanje kosovskog ustava. Za mene je velika čast što mogu da govorim o svojim idejama i utiscima sa onima koji će pisati ustav za Kosovo.

Domaćini su me zamolili da seminar otvorim sa nekoliko reči o savremenoj praksi država u vezi sa stvaranjem ustava.

Svrha

Svrha moje prezentacije biće da dam pregled osnovnih elemenata postupka donošenja ustava koji se u zadnje vreme koriste u post-konfliktnim državama.

Pri tome ću koristiti naučene lekcije iz nekoliko skorašnjih post-konfliktnih ustavnih modela, uključujući Južnu Afriku, Albaniju, Bosnu i Hercegovinu, Avganistan i Irak.

Ovome ću prići iz vrlo praktičnog ugla. [primedbe o učesnicima iz PILPG - Bosna i Dejton, nedavne prerade, prošlo leto u Iraku (Spens); za tri godine u Palestini (Amđad); upravo zamoljen da pregledam novi Nagorno-Karabah ustav; novi projekat u Gruziji (Rik Lorenc), i tek se vratilo iz Šri Lanke.]

Počeću kratkom analizom onog što se zove "novi ustavi" za dvadeset prvi vek, što znači pojam zajedničkog pisanja ustava.

Zatim ću ispitati opšte mehanizme koji su neophodni za svaki demokratski ustavni proces, i govoriti o važnosti samog postupka pisanja ustava.

Onda ću govoriti o pet lekcija naučenih o procesu donošenja ustava. Završiću kratkim delom o vođenju uloge međunarodne zajednice.

Introduction

Za poslednjih dvadeset godina, nakon talasa pisanja post-konfliktnih ustava, pojavio se pristup "novih ustava", koji se koncentriše na demokratski proces na isti način kao i na demokratski rezultat.¹

Jedna od najvećih zamerki tradicionalnim načinima pisanja jeste da su oni statični, nepokretni, ugovorni pristupi procesu stvaranja ustava.

Dok tradicionalni pristupi ustave vide kao "svršen čin," novi način je usredsređen na "učesničko stvaranje ustava" ili "ustav o kome se razgovara."²

Novi pristup karakteriše veća transparentnost i učešće šire javnosti.

Proces takođe karakteriše veće međunarodno uključ enje - odnosno "zajednički međunarodni trud."³

Kao posledica toga, legitimitet ustavnog procesa i samog ustava meri se stepenom u kome je proces uključujući, otvoren, demokratski, društveno uključujući i transparentan, i u kome su oni koji pišu ustav odgovorni i izabrani na demokratski način⁴

¹ Vivijan Hart, Demokratsko donošenje ustava, američki Institute za mir, Specijalni izveštaj br. 107, juli 2003. godine, može se naći na <http://www.usip.org/pubs/speciaheports/sr107.html> (poslednji put posećena 3/31/05).

² Id.

³ Margaret A. Burnam, Donošenje ustava u Južnoj Africi, Bostonski Pregled iz 1998. godine, http://www.nidcbowen.org/p2/rni/reports/ustav_making.htm (poslednji put posećeno 3. aprila 2005. godine)

⁴ Vidi gore Hart 1.

Osnovni elementi ustavnog procesa

Da se sada vratimo na sam proces. Ustavni proces obično karakteriši četiri faze:

- faza pripreme;
- faza pisanja ustava;
- faza javnih konsultacija; i
- faza konačne rasprave i usvajanja.

Prva faza: Faza pripreme

- fazu pripreme karakterišu:
- Prvi pregovori o proceduri, postupku pisanja i utvrđivanju realnih vremenskih rasporeda;
- Dogovor oko osnovnih principa koji će voditi ustavni proces;
- Prvo obaveštavanje javnosti i konsultacije, nacionalni dijalog o ustavnim izmenama ili mogućim preradama;
- Moguće usvajanje privremenog ili tranzicionog ustavnog dokumenta; (ovo na Kosovu već postoji)
- I uspostavljanje ustavne komisije.

Druga faza: Faza pisanja Ustava

- Uspostavljanje izabrane ustavne komisije ili skupštine koja će nadgledati pisanje konačnog dokumenta;
- Široke konsultacije sa pravnim stručnjacima i savetnicima, međunarodnom zajednicom, spektrom interesnih strana, svim političkim strankama kojih se ustav tiče i opštom javnošću;
- Priprema prvobitnog nacrtu ustava, preko transparentnih komisija za pisanje i sa redovnim informisanjem o mišljenju javnosti, te biranje međunarodnih savetnika kao i domaćih i međunarodnih pravnih savetnika.

Treća faza: Period javnih konsultacija

- Informisanje nacije i građanska edukacija, medijske kampanje, primanje komentara javnosti i sugestija;
- Korišćenje tradicionalnih i novih metoda pregovaranja, pre ili za vreme početka pisanja novog ustava; veb-sajt
- Organizovano učešće svih grupa-naročito žena, manjina, svih političkih i opozicionih stranke i građansko društvo;

Četvrta faza: faza konačne rasprave i usvajanj

- Period za modifikovanje nacrtu ustavnog teksta da bi se uključili komentari i predlozi javnosti i stručnjaka;
- Rasprava ustavne komisije, parlamenta ili sudova, kao i javnosti, radi potrebnih pregleda, izmena i dopuna ili većeg uključanja javnosti;
- Opšte odobrenje i usvajanje konačnog teksta preko ustavne komisije, izabranih predstavnika ili postupka narodnog referenduma;
- Postupak posle usvajanja ili informisanje javnosti, nacionalna ratifikacija, i konferencija o legitimnosti konačnog proizvoda.

Pet pravila pisanja Ustava

(Iz dokumenta koji je napisala Dženifer Vidner za američki Institut za mir)

Pravilo 1: Ograničiti privid službeničke/okupatorske dominacije

Službenička kontrola postupka pisanja može da oduzme legitimitet ustavu i da poseje nepoverenje. Takođe, pojava kontrole neke međunarodne sile, kao što je koalicija u Iraku, OHR u Bosni, ili UNMIK na Kosovu može da oduzme legitimitet ustavu.

Više o umanjivanju osećaja službeničke dominacije:

Imenovati jedan okrugli sto ključnih aktera koji mogu da biraju od jednog niza mogućih oblika ili modela. Preduzeti otvoreno ocenjivanje postupaka koji se ocenjuju.

Umanjiti izgled službeničke kontrole nad postupkom, delegiranjem dela imenovanja odbora za pisanje opozicionim strankama.

Pronaći opšte uvaženog neutralnog državnika bez lokalnih političkih ambicija koji treba da predsedava. Naravno, ovo je lakše reći nego učiniti.

2. pravilo: Obezbediti višestruke prilike za učešće

Učešće javnosti može da da korisne ideje. Ono daje model za buduće demokratsko ponašanje

Širenje informacija i oblikovanje sposobnosti običnog građana da prati pridržavanje osnovnih uslova

Pomaže da se spreče napadi o kolaboraciji ili spoljnoj kontroli

Mere za obezbeđivanje višestrukih prilika za učešće:

Konsultujte se sa običnim građanstvom pre nego što podnesete drugi tekst na raspravu (rasprave, istraživanja, pismeni podnesci) (2 miliona u Južnoj Africi – 30.000 u Iraku)

Omogućite društvenim i ekonomskim grupama i slabo zastupljenim strankama iz zajednice da imenuju predstavnike koji će biti pored izabраних delegata.

3 pravilo: Izaberite pravila koja neguju kompromis

Mnogi postupci pisanja propadaju zato što se kompromisi o pitanjima od najvećeg značaja neadekvatno strukturiraju.

Mere biranja proceduralnih pravila koja neguju kompromis:

Izaberite niske uslove za većinski kvorum ili pravila glasanja kvalifikovane većine nad visokim kvorumima i prostim većinama (pomaže da se izbegne bojkotovanje)

4. pravilo: Fokus na budućnosti

Važno je gledati u budućnost radi uspeha postupka pisanja jer to pomaže delegatima da izbegnu protivoptužbe.

Mere za koncentrisanje na budućnost:

Počnite od nekog tehničkog šablona (teksta) u kome se navode mogućnosti i obezbeđuje nacrt formulacije teksta – a ne od praznog papira, i pozovite na raspravu o tehničkoj formulaciji.

Izbegavajte uvodne govore u kojima se podvlači prošlost – ograničite vreme za uvodna izlaganja.

Bar tematski pravni odbori koji se bave neustavnim pitanjima. Ovo je postupak odvojen od pregovora o konačnom statusu.

Ne pokušavajte da sve uredite ustavom, ali on treba da odražava opšte principe

Upotrebite ustav da definišete odnos između različitih zajednica, i da uspostavite ostvarljive mehanizme za omogućavanje i razvoj odnosa (Makedonija da, Bosna ne)

Ustav nije samo zakon, on je važniji od zakona, on je otelovljenje principa koji će voditi kosovsku državu, i njime se uspostavljaju mehanizmi za politički kompromis i za efikasnu samoupravu.

5. pravilo: Unapred usvojite jasan poslovnik

Neodređenosti oko oblika i rasporeda dovode do nepoverenja i navoda o manipulisanju.

Mere za smanjenje neodređenosti u postupku:

Prvo objavite jasan raspored, sa kriterijumima koji omogućavaju produžavanje (jer će fleksibilnost sigurno biti potrebna)

Pravila izradite na zatvorenim sastancima odbora, ali uz dosta privatnih konsultacija

Omogućite simultano tumačenje, brz prevod, brzo objavljivanje tekstova.

Međunarodna zajednica

Ako vi ne pišete – onda će oni.

Pozovite određenu pomoć - dajte međunarodnoj zajednici zadatak da radi konkretna istraživanja i obaveštava. Ne tražite da rade na formulaciji.

Donesite poslovnik o tome kako i kada međunarodna zajednica može da bude pozvana da pomaže.

Pazite se eksperimentalnih ustavnih konstrukcija:

Pazite na lične planove – ovo mora da bude kosovski ustav za sve Kosovce.

Zaključak:

Dug i komplikovan postupak. Mnogo strana koje treba uskladiti. Specifična uloga političkih stranaka, javnosti i međunarodne zajednice. Mora da se ima dobro organizovan postupak. Možda je još važnije od konačnog statusa – po tome što Kosovci potpuno poseduju postupak.

Prof. dr Arsim Bajrami

Profesor ustavnog prava na fakultetu prava u Pristini

**USTAVNI ASPEKTI RASPODELE VLASTI I
PARLAMENTARNOG NADZORA VLADE
(komparativni ustavni pregled)**

Uloga ustava u demokratskim zemljama

- ✦ Ustav kao sporazum između građana za uspostavljanje i sprovođenje javnih politika
- ✦ Ustav kao akt institucionalizacije vlade i njena ograničenja
- ✦ Ustav kao osnov za uspostavljanje političkog, ekonomskog i socijalnog sistema
- ✦ Ustav i sistem vlade

**Kosovski ustav u kontekstu
konacnog statusa**

- ✦ Novi ustav –konstitutivni akt osnivanja nove države,
- ✦ Kosovski ustav -akt garantovanja prava manjinskih zajednica na Kosovu
- ✦ Novi ustav Kosova- osnov funkcionisanja parlamentarne demokratije na Kosovu
- ✦ Ustav Kosova- osnov za evro-atlantsku integraciju Kosova

Ustav i proces pregovora

- ✦ Ustavni principi za prava manjinskih zajednica na Kosovu, njihova zaštita, predstavljanje u institucijama lokalne i centralne vlasti;
- ✦ Ustavni principi reforme lokalne vlasti
- ✦ Kosovski ustav i Skupština Kosova
- ✦ Potreba izbegavanja ustavnog vakuma posle konacnog statusa.
- ✦ Uloga građana i ustav

**PODELA
DRZAVNE VLASTI**

- ✦ Ustavnopravna i zakonodavna vlast
- ✦ Izvršna-administrativna vlast
- ✦ Sudska vlast

Princip podele vlasti i oblici vladanja

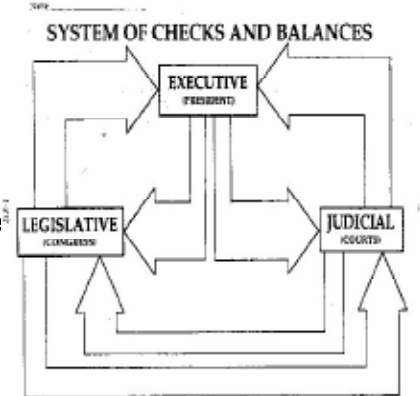
- ✦ Parlamentarni sistem
- ✦ Predsednicki sistem
- ✦ Kombinovani parlamentarno-predsednicki sistem

Funkcije podele vlasti

- ✦ Nezavisnost vlasti
- ✦ Medjusobno ogranicenje vlasti
- ✦ Obezbedjenje ravnoteze u demokratiji
- ✦ Sistem check and balances (provera i uravnotezavanje)

Odnos izmedju vlasti (checks and balance)

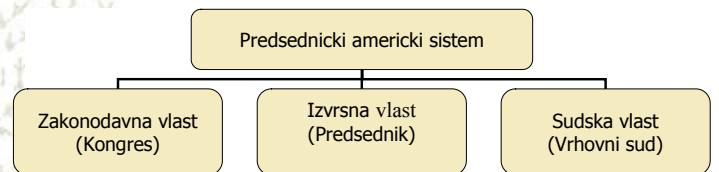
- ✦ Odnos izmedju zakonodavne i izvršne vlasti
- ✦ Odnos izmedju zakonodavne i sudske vlasti
- ✦ Odnos izmedju i izvršne sudske vlasti

Nacini podele vlasti

- ✦ Tecna podela vlasti –isprepletanje izmedju vlasti
- ✦ Tvrda podela vlasti - nezavisnost i ocuvanje ravnoteza
- ✦ Izmesana podela vlasti – reciprocne intervencije

Podela vlasti u SAD

Kongres

Struktura Kongresa se sastoji:

- ✦ Dom predstavnika (435 predstavnika)
- ✦ Senat (100 senatora)

Predsednik

Nosioc izvršne vlasti gde se i sistem vladanja naziva predsednickim

Bela kuca

Inauguration of the President

Vrhovni sud

Vrhovni sud kao nosioc sudske vlasti, koji osim klasicnih sudskih funkcija ima i ove funkcije:

- ✦ Kontrolu i zastitu ustavnosti i zakona
- ✦ Resava konflikte nadleznosti izmedju federacije i federativnih drzava

Vrhovni Sud

Odnos izmedju Kongresa i Predsednika

Dzon Stjuart Milje istakao "pravi zadatak skupstine predstavnika je da nadzire i kontrolise vladu." Ovo je funkcija koju Kongres nastavlja da sprovodi i dan danas sa jednom istaknutom nezavisnosæ

Kabinet Dzeralda Forda

Budzeti kao mehanizam kontrole

- ✦ Clan I, poglavlje 9, ustava utvrduje da "nijedna para iz Trezora se neæ potrositi za ono sto nije zakonom utvrdjeno". Ova odredba Kongresu obezbedjuje (vlast nad novcanikom) zadnju rec za trosenje sredstava
- ✦ Kancelarija za administraciju budzeta (Kancelarija za rukovodjenje i budzet-OMB) koja je osnvana od Kongresa 1921. godine i nadzire i priprema budzet izvrsne prirode

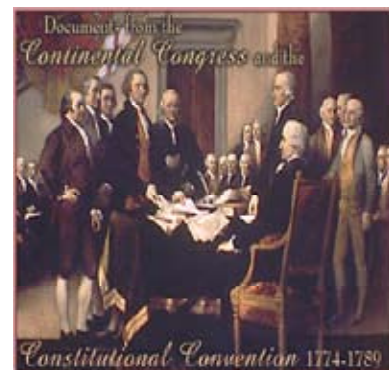
Potpisivanje zakona

- ✦ Kongres moze da se protivi predsedniku na nekoliko nacina: obesnazi svaku rezoluciju koja podrzava Predsednika, smanjuje ili zaustavlja fondove za vodjenje rata (npr. Bus j od Kongresa zatražio vise od 80 milijardi dodatnih dolara za rat u Iraku 2005. godine)

Institucija dovodjenja pred sudom (impeachment)

- ✦ Ustavnotvorna konvencija je odredila da niko ne moze biti iznad zakona i da svaki predsednik i bilo koji drugi visoki funkcioner moze biti doveden pred sud
- ✦ Impicment (dovodjenje ispred suda) je krajnji mehanizam koji je stalno prisutan u izvrсноj vlasti, kao jako srdsvo protiv tiranije i arbitrarnosti ove vlasti, kao sto bi se Josef Stori izrazio "da zastiti drzavu od velikih zloupotreba"

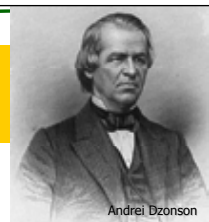

Procedura impicmenta

- Nosioč optuzbe je dom predstavnika doke se Senat konsituise kao sud koji sudi i odlucuje o presudi. Presuda moze biti oslobadjajuća ili kaznjavajuća (gde sa dve trecine glasova se moze otpustiti Predsednik). Predsednik Vrhovnog Suda predsedava tokom sudjenja

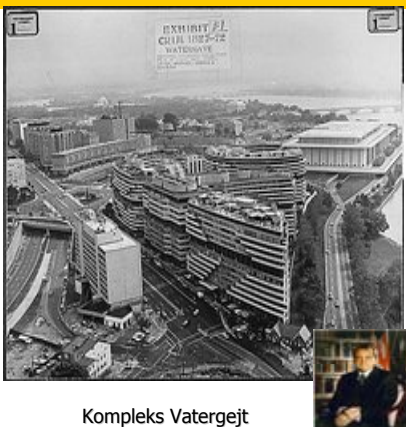

- Impicment je sproveden jako retko, samo u slucajevinma protiv predsednika Andreja Dzonsona 1868. godine (sa oslobadjanjem od optuzbe), protiv predsednika Ricarda Niksona 1973. godine (daje ostavku pre glasanja doma predstavnika) i protiv predsednika Bila Klintonu (sa oslobadajućom presudom)

AFERA VOTERGEJT (WATERGATE)

- Afera Vatergejt sa Niksonom gde je on doziveo ne samo jaku poziciju izabranog predsednika glasom naroda, nego je doziveo kako kombinacija raznih vlasti sprovedenih od Kongresa i Vrhovnog Suda, kao i javno mnenje i mediji mogu otpustiti svakog predsednika

AFERA LEVINSKI (LEWINSKY)

- Februara 1999. se zavrсила kriza kada Senat nije uspeo da obezbedi dve trecine glasova za otpustanje predsednika.
- Sud senata je bio pod uticajem javnog mnenje dva naprema jedan da ne kazni Klintonu jer su visoko procenili njegov rad

Slucaj - Bil Klinton-AFERA LEVINSKI

- Godine 1998. mediji i stampa su objavili aferu predsednika Bil Klintonu sa stazerkom medicine u Beloj kuci, Monika Levinski
- Predstavnicki dom na bazi iskaza da je ono sto je predsednik ucinio moze smatrati za "teskim krivicnim delom i zloupotrebom" kao i laznim svedocenjem i opstrukcijom pravde koja je zabranjena ustavom SAD podnosi optuzbu za impicment

Imenovanje sudije Vrhovnog Suda

- Imenovanje sudija od strane predsednika predstavlja jako vazan nacín kontrole nad vrhovnim sudom
- U jednoj studiji (1980. godine) od 84 kandidatura, 76 sudija, predsednici su izabrali na ttaj nacín da su birali ljude koji su jednakih politickih gledista sto je pokazatelj nacína dónsenja odluka od strane sudija

Podela vlasti u Velikoj Britaniji

- ✎ Kruna
- ✎ Parlament (Dom e predstavnika, 659 članova i dom lordova sa 1185 članova)
- ✎ Neujednaceno dvo-komorstvo
- ✎ Homogena vlada u obliku kabineta
- ✎ Premijer (određuje se od pripadnosti partije koja ima većinu u domu naroda)

Principi podele vlasti u Francuskoj

- Kontrolisani predsednički sistem
- Bicefalizam i prstupotpis
- Koaliciona vlast sa dvostrukom odgovornošću
- Ujednaceno dvo-komorstvo – Nacionalna Skupština 491 poslanika i senat 305 članova
- Kombinovani većinski proporcionalni izborni sistem
- Ustavni savet

Podela vlasti u Nemačkoj

- ✎ Federalna Skupština (Bundestag)
- ✎ Federalni Savet (Bundesrat)
- ✎ Predsednik (Bundespräsident)
- ✎ Federalna Vlada (Bundesregierung)
- ✎ Federalni Kancelar
- ✎ Federativni Ustavni Sud (Bundesverfassungsgericht)
- ✎ Nemačka Centralna Banka (Bundesbank)

Podela vlasti u Italiji

- ✎ Principi vladanja
- ✎ Parlamentarna republika
- ✎ Ujednaceno dvo-komorstvo
- ✎ Višestranački sistem
- ✎ Koaliciona vlada
- ✎ Uloga grupa za interese i grupa za presiju

Podela vlasti u budućem Ustavu Kosova

1. Sistem vladanja na Kosovu se bazira na principu podele vlasti i sistema reciprocne kontrole vlasti u funkciji utvrđivanja jednakosti između njih;

Izvršna vlast se sprovodi od Vlade Kosova. Vlada je glavni autoritet u rukovodjenju sa državom i sprovođenju zakona i državnih politika. Vlada je potčinjena parlamentarnoj kontroli;

3. Zakonodavna vlast se sprovodi od Skupštine Kosova, koja će imati potpunu zakonodavnu vlast i bice i ustavotvorna.

4. Predsednik Kosova je simbol jedinstva građana, legitimni predstavnik unutar i van zemlje garantuje demokratsko i ustavno funkcionisanje institucija Kosova.

5. Sudska vlast se sprovodi od nezavisnih sudova.

Zakonodavna funkcija parlamenta

- ◆ Usvajanje i izmena Ustava
- ◆ Usvajanje zakona
- ◆ Usvajanje opstih akata
- ◆ Ratifikacija međunarodnih sporazuma
- ◆ Usvajanje budžeta

Izborna funkcija parlamenta

- ◆ **U parlamentarnim sistemima**, parlament bira i nadzire vladu i predsednika vlade -Albanija, Kosovo itd.
- ◆ **U mesanim parlamentarnim-predsednickim sistemima**, parlament bira vladu, dok se predsednik bira od gradjana-Francuska
- ◆ **U predsednickim sistemima**, vladu bira predsednik

Nadzorna funkcija parlamenta

- ◆ **Predvidjena sredstava-**
- ◆ usvajanje budzeta i periodicnih izvestaja
- ◆ **Varedna sredstva-**
- ◆ parlamentarne pitanja,
- ◆ interpelacija,
- ◆ anketne komisije,
- ◆ predlaganje izglasanja i raspustanje vlade

Preporuke za Ustav Kosova

Preporuka I.

Odnosi izmedju predsednika Kosova sa Skupstinom treba da se odredjuju na taj nacin da se Predsedniku prizna mogucnost za predlaganje zakona, pravo veta na suspenziju, proglasenje zakona i otpustanje Skupstine. Sa druge strane Skupstine moz podneti ustavnu optuzbu prema predsedniku zbog krsenja Ustava i izdajnickog cina i da zapocne proceduru ispred Ustanog Suda Kosova, koji u glasanju sa 2/3 moze da smeni Predsednika.

Preporuka II.

sto se tice odnosa Skupstine i Vlade, Kosovski Ustav treba da institucionalizuje parlamentarnu Kontrolu preko ustavnih instrumenata, koje mogu dovesti do izglasanja nepoverenja vlade. U slucaju izglasanja poverenjaprema vladi, Predsednik Kosova u cilju izbegavanja parlamentarne krize moze raspustiti parlament i da raspise privremene parlamentarne izbore.

Preporuka III.

Novi ustav Kosova treba da garantuje nezavisnost pravosudja, stiteci ovu vlast od politickih uticaja Skupstine i Vlade. Ovo ce se ostvariti preko postovanja ovih ustavnih principa; izboru sudija za duze mandate; imenovanje sudije od predsednika Republike, nezavisno finansiranje itd.

Kljucnu ulogu u obezbedjenju nezavisnosti sve tri vlasti, imace Ustavni Sud koji treba da resi ustavne konflikte izmedju sva tri vlasti i bice krajnja vlast u zastiti Ustava.

PILPG

Najvažniji deo izgradnje države – donosenje Ustava

Lekcije o izgradnji institucija iz primera
Palestine

PILPG

- Biranje strukture države
- Organizovanje izvršne vlasti
- Organizovanje zakonodavne vlasti
- Organizovanje sudskog sistema

PILPG

Biranje strukture države

- Koji sistem najbolje odgovara potrebama stanovnika za samoopredeljenjem, ekonomskim blagostanjem i individualnim ljudskim pravima?
- U kontinuumu – konfederalni ----- federalni ----- unitarni
- Unitarni sistemi su dosta centralizovani sa malo ovlasćenja za lokalne ili regionalne vlasti
- Federalni sistemi imaju paralelne linije ovlasćenja
- Konfederacije povezuju dve ili više jedinica koje već postoje da bi obrazovale zajedničku vladu za ograničene ustavno uspostavljene svrhe.

PILPG

Biranje strukture države – nacrt formulacije

- Unitarna država, sa svojom teritorijom i nacijom, predstavlja nedeljivi entitet.
- Federacija je federalna država.
- Konfederacija je zajednica [imena udruženih država]. [Konfederacija] ima svoj ustav, zakon i vladine institucije. Sva ovlasćenja koja nisu izricito dodeljena centralnoj vladi rezervisana su za države.

PILPG

Biranje strukture države – primer Palestine

- Koji sistem najbolje odgovara potrebama stanovnika za samoopredeljenjem, ekonomskim blagostanjem i individualnim ljudskim pravima?
- Iz perspektive palestinskog opredeljenja, čini se da je najbolje rešenje stvaranje unitarne palestinske države od 22% istorijske Palestine sastavljene od Zapadne obale i pojasa Gaze.
- Međutim posle skoro 40 godina okupacije, ekonomije i Zapadne Obale i pojasa Gaze potpuno su povezane sa Izraelom. Prekidanje tih ekonomskih veza već je izazvalo ogromna izmestanja i, potpuno nezavisna Palestina ograđena od Izraela morala bi da potroši sledeće dve decenije u pokušaju da stvori odvojene ekonomske veze sa slabijim jordanskim i egipatskim ekonomijama od Zapadne Obale i pojasa Gaze.
- Iz perspektive individualnih ljudskih prava, proterani Palestinci ili oni koji su na drugi način raseljeni iz svojih domova u Izraelu kao i 18% Izraelskih građana koji su Palestinci, ne bi mogli uvek da ostvare svoja prava u 78% teritorije koja bi bila definisana kao isključivo jevrejska država.

PILPG

Biranje strukture države – primer Palestine

- Palestinski odgovor
- Hibrid u kome bi palestinska država bila unitarna država ali
- Sa značajnom i stalnom ekonomskom interakcijom sa Izraelom, zahtevajući znatna preklapanja ekonomskih modela, uredbi, zakona i stranih aranžmana.
- Prava izbeglica i pitanje ravnopravnosti palestinskih građana Izraela ostala bi za buduće pregovore.

SAI
STRATEGIC ASSESSMENTS INITIATIVE

PILPG

Biranje strukture drzave – primer Palestine

- Palestinski odgovor
- clan 1: Palestina je nezavisna, suverena drzava sa republickim sistemom. Njena teritorija je nedeljiva jedinica unutar njenih granica na dan 4 juna 1967. godine i njene teritorijalne vode, bez prejudiciranja prava garantovanih medjunarodnim rezolucijama koje se odnose na Palestinu. Za sve stanovnike ove teritorije vazi iskljucivo palestinski zakon.

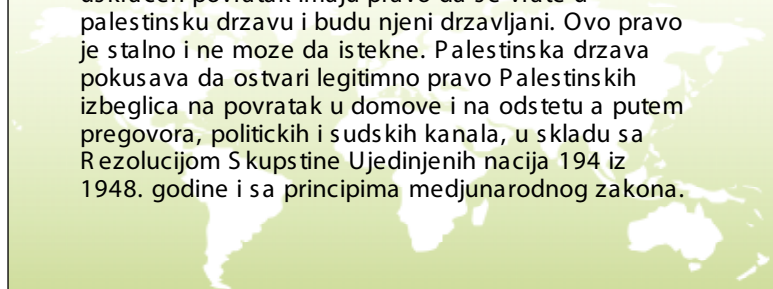

SAI
STRATEGIC ASSESSMENTS INITIATIVE

PILPG

Biranje strukture drzave – primer Palestine

- Palestinski odgovor
- clan 13: Palestinci koji su proterani ili su emigrirali iz Palestine zbog rata iz 1948. godine, i kojima je uskracen povratak imaju pravo da se vrate u palestinsku drzavu i budu njeni drzavljeni. Ovo pravo je stalno i ne moze da istekne. Palestinska drzava pokusava da ostvari legitimno pravo Palestinskih izbeglica na povratak u domove i na odstetu a putem pregovora, politickih i sudske kanala, u skladu sa Rezolucijom Skupstine Ujedinjenih nacija 194 iz 1948. godine i sa principima medjunarodnog zakona.

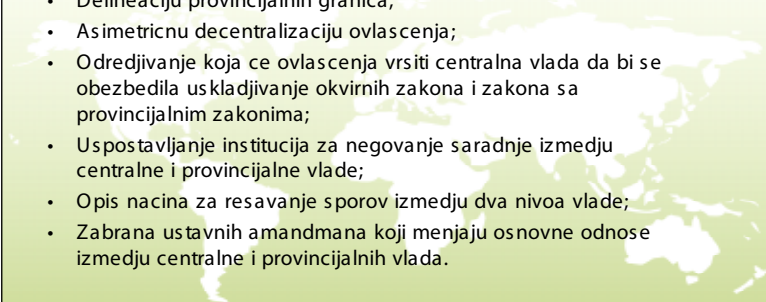

SAI
STRATEGIC ASSESSMENTS INITIATIVE

PILPG

Biranje strukture drzave – decentralizacija vlasti

- Pored jednog spektra drzavnih struktura, drzave mogu da izaberu da decentralizuju ovlasčenja radi zadovoljavanja određenih potreba uključujući:
- Delineaciju provincijalnih granica;
- Asimetričnu decentralizaciju ovlasčenja;
- Određivanje koja će ovlasčenja vršiti centralna vlada da bi se obezbedila uskladjivanje okvirnih zakona i zakona sa provincijalnim zakonima;
- Uspostavljanje institucija za negovanje saradnje između centralne i provincijalne vlade;
- Opis nacina za resavanje sporov između dva nivoa vlade;
- Zabrana ustavnih amandmana koji menjaju osnovne odnose između centralne i provincijalnih vlada.

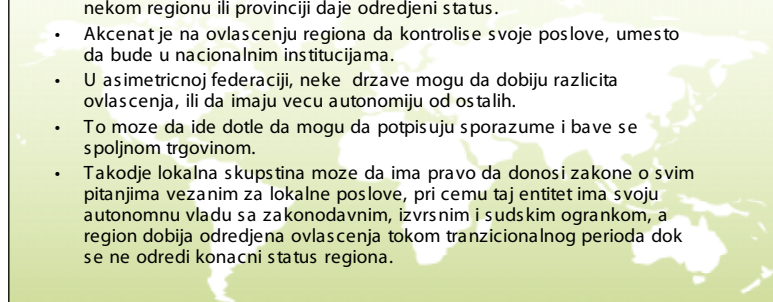

SAI
STRATEGIC ASSESSMENTS INITIATIVE

PILPG

Biranje strukture drzave – decentralizacija vlasti

- Asimetrična decentralizacija vlasti
- Neke drzave mogu da odaberu da prenesu disproportionalnu kolicinu ovlasčenja na neki određen region.
- To moze da bude u obliku aranžmana specijalne autonomije kojima se nekom regionu ili provinciji daje određen status.
- Akcenat je na ovlasčenju regiona da kontrolise svoje poslove, umesto da bude u nacionalnim institucijama.
- U asimetričnoj federaciji, neke drzave mogu da dobiju različita ovlasčenja, ili da imaju veću autonomiju od ostalih.
- To moze da ide dotle da mogu da potpisuju sporazume i bave se spoljnom trgovinom.
- Takođe lokalna skupština moze da ima pravo da donosi zakone o svim pitanjima vezanim za lokalne poslove, pri čemu taj entitet ima svoju autonomnu vladu sa zakonodavnim, izvršnim i sudskim ogrankom, a region dobija određena ovlasčenja tokom tranzicionalnog perioda dok se ne odredi konačni status regiona.

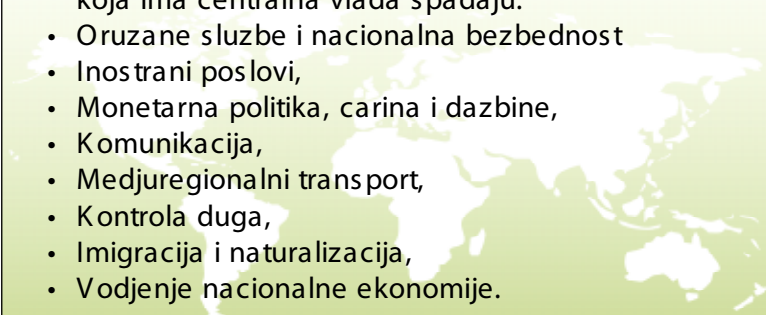

SAI
STRATEGIC ASSESSMENTS INITIATIVE

PILPG

Biranje strukture drzave – decentralizacija vlasti

- Ovlasčenja koja ima iskljucivo centralna vlada
- Generalno, u minimalna osnovna ovlasčenja koja ima centralna vlada spadaju:
- Oruzane sluzbe i nacionalna bezbednost
- Inostrani poslovi,
- Monetarna politika, carina i dazbine,
- Komunikacija,
- Medjuregionalni transport,
- Kontrola duga,
- Imigracija i naturalizacija,
- Vodjenje nacionalne ekonomije.

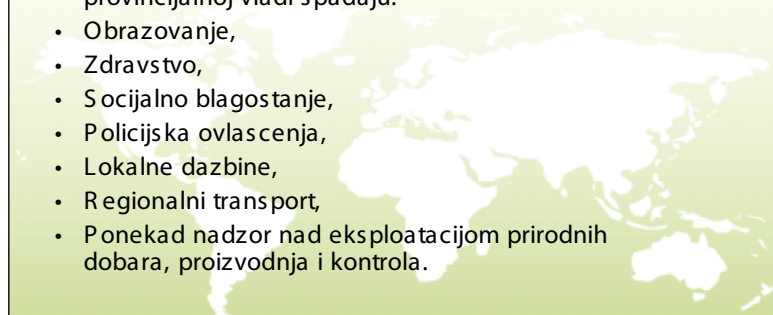

SAI
STRATEGIC ASSESSMENTS INITIATIVE

PILPG

Biranje strukture drzave – decentralizacija vlasti

- Ovlasčenja koja ima iskljucivo provincijalna vlada
- Generalno u tipicna ovlasčenja dodeljena provincijalnoj vladi spadaju:
- Obrazovanje,
- Zdravstvo,
- Socijalno blagostanje,
- Policijska ovlasčenja,
- Lokalne dazbine,
- Regionalni transport,
- Ponekad nadzor nad eksploatacijom prirodnih dobara, proizvodnja i kontrola.

PILPG

Biranje strukture drzave – decentralizacija vlasti

- Ovlašćenja koja dele centralna i provincijske vlade
- zdravlje
- blagostanje
- prosveta
- stanovanje
- transport i saobraćajni propisi
- ocuvanje životne okoline
- policija i upravljanje zatvorima

PILPG

Biranje strukture drzave – decentralizacija vlasti

- Proces kojim provincijalne vlade vremenom preuzimaju ovlašćenja
- Mogu se uspostaviti kriterijumi u ustavu koji moraju da budu zadovoljeni pre decentralizacije bilo kog ovlašćenja, kao što su
- Uslovi vezani za veličinu stanovništva
- Zrelost javne administracije i infrastrukture
- Step en ekonomskog razvoja i
- Utvrđivanje finansijske sposobnosti.

PILPG

Biranje strukture drzave – decentralizacija vlasti

- Resavanje sporova između Centralne i provincijalnih vlada
- Mnogim posleratnim ustavima se propisuje da sporovi između Centralne vlade i provincijalnih vlada oko ustavnosti aktivnosti, zakona, ovlašćenja, ili politike one druge strane mogu da se resavaju u ustavnom sudu.

PILPG

Decentralizacija vlasti – problemi Palestine

- Drzave pisu ustave koji pre svega odražavaju njihova lična iskustva, uključujući strahove i nade.
- U arapskoj regionalnoj situaciji postoje izuzetno snažne izvršne vlasti sa slabim ili nepostojecim provincijama, regionima ili čak zakonodavnim telima.
- Smatra se da je kratka palestinska istorija upravljanja sa palestinskom vlascu kao administrativnom rukom izraelske okupacije pogresna, korumpirana i bez provere i kontrole.
- Tako da palestinski ustav predviđa jaci parlamentarni sistem nego što je to norma u arapskom svetu.
- Politicka vlast može da se sprovodi samo putem jasnih zakonskih kanala.

PILPG

Decentralizacija vlasti – problemi Palestine

- clan 158: Zakonom se uređuju odnosi između vlade i lokalnih jedinica na osnovu administrativne decentralizacije. Jedinice lokalne vlasti imaju zakonski status. Njihova veća se biraju. Zakonom se predviđaju načini za njihovo uspostavljanje, formiranje, izbor veća, nadležnosti i jurisdikcije.

PILPG

Decentralizacija vlasti – problemi Palestine

- clan 109: Savetodavno veće se uspostavlja ovim ustavom i ono ima sto pedeset članova; ono ima nezavisni status. Pri njegovom formiranju vodice se racuna o rasprostranjenosti palestinskog stanovništva u Palestini i van nje. Zakon ce urediti uslove i metode biranja njegovih članova ili njihovih imenovanih lica prema zemljama u kojima žive. Predsednik drzave ce imati pravo da imenuje članove savetodavnog veća koji nemaju palestinsko drzavljanstvo ako su odredjeni da obezbedjuju izuzetne službe za palestinsku stvar, pod uslovom da broj njihovih članova ne prelazi deset.

SAI
STRATEGIC ASSESSMENTS INITIATIVE

PILPG

Decentralizacija vlasti – problemi Palestine

- član 110: Savetodavno veće biće zaduženo za sledeće:
- Rad na opštim strateškim pitanjima i davanje predloga vezano za iste.
- Davanje preporuka u svim pitanjima vezanim za nacionalna prava i integritet palestinske zemlje i prava Palestinaca u inostranstvu.
- Raspravljjanje o ustavnim amandmanima i izražavanje mišljenja o onim koji su predloženi.
- Teme koje predsednik države upućuje Vecu vezano za javnu politiku u arapskim i međunarodnim pitanjima o palestinskoj državi.
- Predložiti zakone koje mu upućuje predsednik države a koja se odnose na Palestince u inostranstvu.
- Ono što članovi Savetodavnog veća odluče da stave na dnevni red radi rasprave.

SAI
STRATEGIC ASSESSMENTS INITIATIVE

PILPG

Struktura izvršnog ogranka

- Ustav treba da
- Definiše strukturu izvršnog ogranka
- Ovlašćenja i funkcije izvršnog ogranka
- Ulogu kabineta ili veća ministara
- Biranje predsednika odnosno premijera
- Razrešavanje predsednika odnosno premijera njihovih dužnosti
- Rok službe
- Pravo na službu
- Izakletvu

SAI
STRATEGIC ASSESSMENTS INITIATIVE

PILPG

Struktura izvršnog ogranka – Tri modela

- Predsednički – predsednika federalne vlade bira direktno narod
 - Obezbeđuje razdvajanje ovlašćenja
 - Omogućava stepen odgovornosti glasačima
 - Služi kao objedinjujuća sila za državu, naročito za one koje imaju znatnu etničku ili jezičku raznolikost.

SAI
STRATEGIC ASSESSMENTS INITIATIVE

PILPG

Struktura izvršnog ogranka – Tri modela

- Parlamentarni sistem – Premijer radi kao predsednik parlamentarne vlade i šef kabineta. Narod bira zakonodavno telo, koje pak bira premijera.
 - Omogućava uključenje svih grupa u zakonodavno telo i izvršni ogranak jer se kabineti obično sastoje od članova izabranog zakonodavnog tela. Ovo je naročito korisno u duboko podeljenim vladavinama.
 - Fleksibilnost jer se mogu obrazovati koalicije radi smene vlade u skupštini bez opštih izbora i može da omogući da se u svakom trenutku sazovu izbori što uvećava odgovornost.
 - Odgovornost zbog veće kontrole javnosti i transparentnosti procesa odlučivanja.
 - Više održivo za nove demokratije – države koje su postale nezavisne posle drugog svetskog rata, sve duge demokratske države imaju parlamentarne sisteme.

SAI
STRATEGIC ASSESSMENTS INITIATIVE

PILPG

Struktura izvršnog ogranka – Tri modela

- Mesoviti predsednički/parlamentarni sistem – Predsednika biraju direktno birači dok kabinet formira zakonodavno telo i daje mu poverenje.
 - U prednosti spada potencijalno veći konsenzus koji zahteva da se dva izvršna krila dogovore pre nego što donesu svaku veću odluku.
 - Ali postoji velika mogućnost za pat poziciju između dva izvršna ogranka.

SAI
STRATEGIC ASSESSMENTS INITIATIVE

PILPG

Mesoviti sistem – Palestinski pristup

- Palestinci žele ravnotežu između tradicionalnog oslanjanja na snažno centralno rukovodstvo sa više demokratskim uslovima parlamentarnog sistema.
- član 8: Palestinski politički sistem je parlamentarna predstavnička demokratija. Zasniva se na političkom pluralizmu i garanciji prava i sloboda svih građana. Tu spada pravo na obrazovanje političkih stranaka i bavljenje političkim aktivnostima bez diskriminacije na osnovu političkih mišljenja, pola ili vere. Strane se pridržavaju načela nacionalnog suvereniteta, demokratije i mirnog prenosa vlasti u skladu sa Ustavom.
- član 112: Predsednik države je predsednik republike. On brani ustav i zajednicu naroda, garantuje kontinuitet i dugovečnost države, nacionalnu nezavisnost i ispravno funkcionisanje javnih vlasti. On obavlja svoje nadležnosti i odgovornosti kako je definisano u skladu sa odredbama ustava. Osim kompetencija koje su ustavom pripisane predsedniku države, izvršne i administrativne kompetencije vlade spadaju unutar kompetencije ministarskog veća.

PILPG

Organizovanje skupstine

- Skupština je glavno predstavničko telo koje odražava političku volju naroda na nacionalnom nivou.
 - Ima ovlasćenje da predstavlja ciljeve i interese naroda
 - Predlaže zakone
 - Usvaja zakone

PILPG

Organizovanje skupstine

- Ustavne odgovornosti zakonodavnog tela obuhvataju
 - Biranje premijera (u parlamentarnom ili hibridnom sistemu)
 - Donosenje zakona i drugih upravnih mera
 - Donosenje ustavnih amandmana
 - Odlucivanje o sredstvima i visinama prihoda za rad institucija i medjunarodne obaveze drzave
 - Usvaja budzet za drzavne institucije
 - Ratifikuje sporazume koje potpisuje premijer
 - Nadgleda vladinu administraciju
 - Nadzire vladina regulatorna i ovlasćenja trošenja

PILPG

Organizovanje skupstine

- Jednodomna
 - Efikasnija i jeftinija
 - Medjutim potrebna je veca provera da bi se obezbedilo da vecina ne nadjaca interese manjine.
- Dvodomna
 - Najefikasniji nacin za kombinovanje proporcionalnog predstavljanja sa priznavanjem drugih internih interesa lokalnih vlada, geografskih regiona, etnickih grupa i biraca koji su manje predstavljeni.
 - Omogucava da cela nacija i pojedinačne teritorije ili regionu budu istovremeno predstavljeni u zakonodavnom postupku.

PILPG

Organizovanje skupstine

- Raspuštanje skupstine
 - U izuzetnim okolnostima kao što je vanredno stanje
 - Vežano za izglasavanje nepoverenja
 - Kada zakonodavno telo ne ispunjava svoje odgovornosti definisane ustavom ili zakonom
- Imunitet poslanika
 - Odredbe o zaštiti i imunitetu poslanika
 - Ukljućujući garantovanje slobode govora poslanika
 - Imunitet od zakonske odgovornosti za vreme službe

PILPG

Zakonodavno telo u Palestini

- Jednodnomno "predstavničko veće"
 - član 65: Predstavničko veće ima zakonodavnu vlast. Ono uspostavlja opštu politiku države i opšti budžet, koje donosi ministarsko veće. Vrsi nadzor nad aktivnostima izvršnog ogranka kako je propisano Ustavom.
 - član 66: Veće predstavnika cine 150 poslanika, koji predstavljaju palestinski narod. Oni se biraju prema odredbama ustava i izbornog zakona. Nominovanje za člana u poslanickom domu radi se u skladu sa odredbama navedenim u ovom ustavu i u izbornom zakonu. Svako ko se kandiduje za predstavničko veće mora da bude Palestinac i nema pravo da nakon svog izbora ima drzavljanstvo neke druge drzave.

PILPG

Zakonodavno telo u Palestini

- Ogranicenja
 - član 67: Poslanici predstavničkog veća biraju se na period od pet godina. Poslanici mogu da budu više puta reizabrani. Nije dozvoljeno produzavati mandat predstavničkog veća osim u izuzetnim slucajevima, i prema zakonom koji donosi predstavničko veće dvotrećinskom većinom ukupnog broja poslanika
 - član 70: Predstavničko veće na prvom sastanku svake godišnje sednice bira predsednika, dva poslanika za predsednika i generalnog sekretara, koji cine Predsedništvo predstavničkog veća. Nije dozvoljeno da član predsedništva veća postane ministar ili da ima bilo koju poziciju u vladi. Poslanik predstavničkog veća može da bude ministar ako ukupan broj poslanika koji su ministri u vladi ne prelazi polovinu ukupnog broja ministara.

PILPG

Zakonodavno telo u Palestini

- Raspustanje
 - član 88: Ako predsednik države ili premijer, u slučaju potrebe, ministarskom vecu predlože raspustanje predstavničkog veća, onda se njegovo raspustanje može usvojiti dvotrecinskom većinom, a predsednik izdaje odluku o raspustanju. Vlada poziva glasače da izaberu novo predstavničko veće u periodu od najmanje šezdeset dana, u skladu sa procedurama propisanim izbornim zakonom. Ako se izbori ne održe u određenom roku, Veće se vraća da obavlja svoje dužnosti dok se ne izabere novi veći. Nije dozvoljeno raspustenom vecu da povuče poverenje vladi. Nije dozvoljeno raspustati Veće tokom prve godine nakon njegovog formiranja ili za vreme vanrednog stanja koje je predviđeno Ustavom.

PILPG

Zakonodavno telo u Palestini

- Raspustanje
 - član 89: Vlada raspisuje izbor veća predstavnika u roku od šezdeset dana pre kraja svog mandata a prema procedurama uređenim zakonom. Ako vlada ne raspise izbore u ovom periodu, predsednik predstavničkog veća može da traži da ustavni sud raspise izbore. Ako se izbori ne mogu održati u utvrđenom roku zbog rata, neposredne ratne opasnosti ili opsade koja sprečava redovan rad ustavnih tela, predstavničko veće nastavlja da obavlja svoje dužnosti dok ne mogu da se održe izbori u roku od šezdeset dana od prestanka opstrukcije.

PILPG

Organizovanje sudstva

- Svi posleratni ustavi uspostavljaju nezavisno funkcionisanje sudstva da bi se podržavao ustav i postovali zakoni države.
- Odredbe o funkcionisanju i strukturi sudstva obuhvataju sledeće:
 - ovlasćenja i funkcije
 - Nezavisnost sudova
 - Sudsku vlast
 - S strukturu sudstva
 - Sudsku administraciju

PILPG

Organizovanje sudstva

- Za nezavisno sudstvo potrebno je sledeće
 - Razdvajanje sudskog od ostalih ogranaka vlade
 - Uspostavljanje sudskog veća da nadzire sudstvo i njegove sudije, i da upravlja efikasno i nezavisno
- Ciljevi nezavisnog sudstva uključuju
 - Zastitu ljudskih prava
 - Promovisanje političke stabilnosti
 - Uspostavljanje zdrave ekonomije
 - Obezbeđivanje jednake pravde

PILPG

Organizovanje sudstva

- Ustavom se obično propisuje kada su sudske odluke obavezujuće za druge ogranke vlade
- Objasnjava jurisdikcija svih sudova i koji pojedinci, institucije ili agencije mogu da donose predmete na različite sudove
- Obezbeđuju uloge svojih sudova
- Propisuju kako rade sudovi u konjunktivi sa drugim vladinim telima i agencijama uključujući kako zakonodavno telo može da uspostavlja specijalizovane sudove.

PILPG

Organizovanje sudstva

- S struktura sudstva
 - Nekim ustavima se predviđa uspostavljanje specijalizovanih sudova
 - Neki ostavljaju uspostavljanje sudova, osim Vrhovnog suda i ustavnog suda, zakonodavnom telu
 - Tu spadaju uloga i odgovornost sudova
 - Postojanje nacionalnih, lokalnih i provincijskih sudova
 - Nezavisnost sudova od ostalih vladinih agencija, organizacija i pojedinaca
 - Obavezujuće delovanje sudskih odluka
 - Nabranje nekih ili svih sudova
 - Ovlašćenje da se izdaju odluke o građanskom i krivičnom zakonu i da se preispituju upravne odluke.
 - Potreba za nepristrasnim i nezavisnim sudstvom

PILPG

Organizovanje sudstva

- Ustavni sud
 - Najvažnije za obezbeđivanje nezavisnosti sudstva i obezbeđivanje mehanizama za pridržavanje i postovanje ustava.
 - Odgovoran je da odlucuje o sledecem
 - Ustavnost zakonodavnih i izvrsnih akata
 - Nepostovanje ustava
 - Ustavni sporovi
 - Ustavni amandmani

PILPG

Organizovanje sudstva

- Vrhovni sud
 - Deluje kao najvisi apelacioni sud drzave
 - drzave bez ustavnog suda takodje delegiraju ustavni pregled vrhovnom sudu
 - Odluke su generalno konacne i obavezujuce za organizacije, vladina tela i pojedince

PILPG

Organizovanje sudstva u palestinskom ustavu

- clan 159: Sudski ogranak je nezavistan. On ima originalnu jurisdikciju da obavlja sudsku funkciju i odlucuje u svim sporovima i prestupima. Zakonom se definisu institucije sudskog ogranka i uređuje njegova struktura. On definise vrste sudova, njihove nivoe, jurisdikcije i procedure. Ne mogu se formirati vanredni sudovi.
- clan 16: Vrhovnom vecu za sudstvo poveravaju se poslovi sudskih institucija. Zakonom se definise njegovo formiranje i kompetencije, obezbedjujuci njegovu nezavisnost i garancije kvaliteta u okviru saradnje sa drugim javnim vlastima. Pri donosenju zakona kojima se uređuje poslovi sudstva trazi se njegovo misljenje. On uspostavlja svoje interne uredbe.

PILPG

Organizovanje sudstva u palestinskom ustavu

- clan 170: Uspostavlja se kasacioni sud sa jurisdikcijom za zalbe u krivicnim i gradjanskim pitanjima. Nacin za njegovo formiranje, jurisdikcija i radne procedure definisu se zakonom.
- clan 171: Visoki sud se uspostavlja sa jurisdikcijom da resava po administrativnim sporovima i disciplinskim predmetima kako su definisani njegovim zakonom o uspostavljanju, kojim se uređuje osnova njegovog rada, uslova imenovanja njegovih sudija i radnika, i procedure koje treba pratiti. Uspostavljanje nizih upravnih sudova treba da se omoguci zakonom.

PILPG

Organizovanje sudstva u palestinskom ustavu

- clan 178: Ustavni sud se uspostavlja prema ustavu da nezavisno vrsi svoju jurisdikciju da bi branio zakonitost rada drzavnih institucija. cine ga devet sudija koje imenuje sef drzave nominacijom iz ministarskog veka koje usvaja predstavnicko vece. Sud uspostavlja interno uredjenje kojim se organizuju postupci njegovog rada. Sudije se imenuju na jedan mandat od devet godina koji se ne moze obnavljati ili produzavati.

KOSOVSKI USTAV.

1. Uloga ustava.
 - a. Ograničenje vlasti.
 - b. Procedure za izmene i dopune.
 - c. Odredbe koje se ne mogu menjati.
 - d. Garantovanje ljudskih prava. Evropska konvencija o ljudskim pravima. Potreba za ljudskim pravima povezana sa zaštitom manjina u obrazovanju, zapošljavanju i verskom i kulturnim razvojem.
2. PRINCIP PODELE VLASTI. U podeljenim društvima, Vestminsterski model ne funkcioniše. Malo je verovatno da će biti izmene vlasti.

ALI – podela vlasti nije lek za sve.

OPASNOSTI KOD DELJENJA VLASTI.

- a. Jačanje podela.
- b. Opasnost od zastoja.
- c. Odsustvo opozicije, i premalo mesta za demokratski izbor.

Podela vlasti kao TRANZICIONI oblika.

STRUKTURA VLADE.

3. Zakonodavac.
 - a. Metod izbora. Vidi posebnu primedbu.
 - b. Odnos sa izvršnim ogrankom: Ideja o odgovornoj vladi. Alternative odgovornoj vladi. Primeri Austrije i Severne Irske.
 - c. Uloga odbora.
 - d. Zaštita manjina. Odmereni glasovi većina/ manjina. Procedure alarmnog zvona. Primer Belgije.
 - e. Odredbe o raspuštanju zakonodavnog tela.
4. Izvršni ogranak.
 - a. Uloga predsednika. `Super-predsednik'? Primer Nelsona Mandele. Uloga vođstva. Dvojno predsedništvo sa uslovom o zajedničkom delovanju kod osnovnih pitanja?
 - b. Uloga dogovora između zajednica i proporcionalnosti u imenovanju izvršnog ogranka. Primeri Austrije i Severne Irske.
 - c. Princip odgovornosti kabineta.
5. Sudska vlast i javna služba.
 - a. Princip NEPRISTRASNOSTI i PROPORCIONALNOSTI.
 - b. Imenovanje sudija nepristrasnim i nepolitičkim procesom. Komisija za sudska imenovanja. Služba za vreme dobrog ponašanja. Političari ne treba da mogu da ih otpuštaju.
 - c. Imenovanje javnih nepristrasnim i nepolitičkim procesom. Komisija za javne radnike. Komisija za javna imenovanja.
6. Princip decentralizacije. ALI mora se kombinovati sa principom da prednosti i teret treba da zavise od potrebe a ne geografije. Kulturne i jezičke zajednice. Primer Belgije i Estonije. Ideja o ličnom federalizmu. Idealno za GRUPNU AUTONOMIJU u nacionalnom okviru prava i dužnosti.
7. Veze sa drugim zemljama bez ugrožavanja principa suvereniteta. Primer severnog/južnog Veća, koje veže Severnu Irsku, koja ostaje deo Velike Britanije, i Irske, posebne zemlje. Težnja sporazumnoj saradnji uz poštovanje identiteta različitih nacija.

NEZAVISNOST PRAVOSUDJA

OKRUGLI STO O
PARLAMENTARNIM I USTAVNIM
PITANJIMA

DEFINICIJA USTAVA

- OSNOVNI ZAKON: OSNOVNA STRUKTURA VLADE
- DEMOKRATSKA USTAVOTVORNOST
- SLOBODA POJEDINCA
- PRAVA ZAJEDNICA
- OGRANICENA VLAST VLADE

PRAVA POJEDINCA PROTIV MISLJENJA VECINE

- KO ODLUCUJE
- JAKO I NEZAVISNO PRAVOSUDJE
- LJUDSKA PRAVA IMAJU PREDNOST NAD PRIGOVORIMA VECINE

VLADAVINA PRAVA

- JAKI, NEZAVISNI SUDOVI
- AUTORITET
- RESURSI
- UGLED
- VLADINI ZVANICNICI SU DUZNI DA POSTUJU ZAKONE I UREDBE

SUDSKA NEZAVISNOST

- POJEDINACNI ASPEKTI I INSTITUCIONALNI ASPEKTI:
- SUDIJE KAO POJEDINCI MORAJU BITI NEZAVISNI
- SUDIJE KAO SUDSKO TELO MORAJU DA BUDU OSLOBODJENE SVAKOG UTICAJA OSTALIH VLADINIH TELA

KAKO OBEZBEDITI NEZAVISNOST

- PRVENSTVENO OCUVANJEM POLOZAJA I PLATA SUDIJA IZVAN DOMASAJA SPOLJNJIH UTICAJA.
- OSTAJANJEM NA FUNKCIJI DOK SE "RADI PO PROPISIMA"
- ZNACI, PLATA I POLOZAJ MORAJU BITI SIGURNI

Koje su obaveze sudija?

- NEMA PREDRASUDA: LICNIH ILI DRUGIH
- POTPUN INTEGRITET
- ETICKO PONASANJE

- STOGA, IZBOR SUDIJA IMA FUNDAMENTALAN ZNAČAJ.

- PRAVNO OBRAZOVANJE, MORALNI INTEGRITET
- IZ SVIH SLOJEVA DRUSTVA

UN REZOLUCIJA 40/32 I 40/146 1985

- RAFINIRANO MULTIKULTURNO ISKUSTVO

- ZAGARANTOVANE OD STRANE DRZAVE I UGRADJENE U USTAV
- DUZNOST OSTALIH TELA DA POSTUJU NEZAVISNOST SUDSTVA.

CLANOVI 2 i 3

- PREDMETE RESAVATI NEPRISTRASNO, BEZ OGRANICAVANJA, PRITISAKA ILI UPLITANJA
- ISKLJUCIVA VLAST DA ODLUCUJE O ONOME STO SPADA U NJEGOVU NADLEZNOST

CLAN 4

- NEMA NEOSNOVANOG UPLITANJA U SUDSKI PROCES, NEMA REVIZIJE SUDSKIH ODLUKA.

- REZERVISANO PRAVO ZA SUDSKU REVIZIJU I UBLAZENJE ILI PREINACENJE KAZNE.

CLANOVI 5, 6 i 7

- ZASTITA SUDSKE NADLEZNOSTI
- SUDSKA NEZAVISNOST PODRAZUMEVA DA SUDIJE SPROVODE POSTUPKE PRAVICNO I UZ POSTOVANJE PRAVA STRANAKA
- DRZAVE TREBA DA OBEZBEDE ODGOVARAJUCE RESURSE ZA OBAVLJANJE FUNKCIJA SUDSTVA.

OSTALA PITANJA

- SLOBODA IZRAZAVANJA, UDRUZIVANJA I OKUPLJANJA
- STANDARDI PRILIKOM IZBORA SUDIJA, IZBOR DA NE BUDE U RUKAMA VLADE I ADMINISTRACIJE

USLOVI RADA

- MANDAT
- NEZAVISNOST I SIGURNOST, NAKNADA, PENZIJA, GODINE ZA PENZIONISANJE
- DA SU NA ODGOVARAJUCI NACIN OSIGURANI ZAKONOM.

RAZRESENJE SA FUNKCIJE/DISCIPLINSKA KAZNA

- ZAKONOM UTVRDIRI JASNU PROCEDURU ZA RAZRESENJE I DISCIPLINSKE MERE.
- BRZO I PRAVICNO RESAVANJE ZALBI.

Finansijska sigurnost, unapredjenje, imunitet

- TOKOM MANDATA NEMA PROMENE NAKNADA I BENEFICIJA.
- UNAPREDJENJE ZASNOVANO NA OBJEKTIVNIM CINJENICAMA
- LICNI IMUNITET. ODLUKU O HAPSENJU DA DONOSI SUDSKO TELO.

RESURSI

- SUDIJE TREBA DA BUDU ZASTICENE OD UTICAJA OSTALIH DELOVA VLADE.
- ODGOVARAJUCE FINANSIRANJE, ZAPOSJAVANJE I OTPUSTANJE SUDSKOG OSOBLJA, STIMULACIJE, PRIKUPLJANJE I PRUZANJE INFORMACIJA.

TOKOM SUDSKOG MANDATA

- OCUVATI POVERENJE JAVNOSTI
- NAKON NAIMENOVANJA SUDIJE DA POSTUJU STROGE ETICKE STANDARDE. BILO POSTUPAJUCI PO SAVESTI ILI PRIDRZAVAJUCI SE ZAKONA
- NEMA ZASTUPANJA POLITICKIH STAVOVA, KORUPCIJE I NEETICKIH OSOBINA

BANGALORSKI PRINCIPI SUDSKOG PONASANJA

- SEST SUSTINSKIH VREDNOSTI
- NEZAVISNOST
- NEPRISTRASNOST
- MORALNI INTEGRITET,
- PROPISNOST,
- JEDNAKOST
- KOMPETENTNOST

USTAVNI OKVIR

- NAJBOLJI PUT NIJE ISKLESAN U KAMENU
- IMATI U VIDU PERSPEKTIVU I KONTEKST
- SHVATANJE SADASNJEG STANJA
- ASPEKT EVROPSKE UNIJE.

Predložene odredbe za novi ustav

- Nezavisnost sudstva
- Podela vlasti
- Ravnoteza vlasti
- Posebni zadaci za svaku granu i za sudije

Zastupanje

- Potreba za zastupnikom
- Ministarstvo pravde, sudski savet, itd.
- Nezavisna grana treba da zastupa sebe.

Ustavni sudovi

- Pregled zakonodavnih i izvršnih akata.
- Izbor sudija ima fundamentalni značaj
- U idealnom slučaju, sudsku reviziju obavljaju osnovni sudovi ili redovno naimenovane sudije

Nekompatibilnost

- Licna ili profesionalna pripadnost
- Poslovne aktivnosti
- Uobicajena nadoknada za akademski, umetnički rad.

Obelodanjivanje

- Obelodanjivanje finansija pomaze da se poveca odgovornost
- Transparentnost je sustinska

Sudska administracija

- Sudstvo treba da upravlja svojim resursima.
- Budzetska odgovornost je cesto problem
- Transparentni postupci.

OEBS Okrugli sto o ustavnim pitanjima

Pravosudje

Frederick Michael Lorenz JD, LLM
Grupa za javno medjunarodno pravo i
politiku

Uzorak teksta: Ovlascenja i funkcije

- Sudovi su dužni da osiguraju pravdu koja je jednaka za sve. Dužni su da čuvaju prava i legitimne interese svih građana, pojedinaca, pravnih lica, i same države.
- Sudovi su dužni da sprovode pravdu u skladu sa Ustavom, zakonima, kao i sa obavezujućim medjunarodnim zakonima i normama.

Uzorak teksta: Struktura pravosudja

- Sudska vlast vrši se preko ustavnih odredbi ili legislature koja je propisana u samom ustavu.
- Opcija 1: Postojeće sledeći sudovi [navesti nazive sudova].
- Opcija 2: Sudske institucije sastoje se od Ustavnog suda, Vrhovnog suda, okružnih sudova, opštinskih sudova i sudova za prekršaje ustanovljenih po zakonu.

Uzorak teksta: Vrhovni sud

- Vrhovni sud će biti najviši žalbeni sud u državi i imaće žalbenu nadležnost nad rešenjima drugih sudova, uključujući i specijalizovane sudove.

Ustavni sudovi

"Posto sud nema ni snagu maca niti pak finansijsku snagu, to znaci da on zavisi od podrške naroda i zbog toga, narocito u prvim godinama rada, on mora jako obazrivo da postupa, i da ne trosi svoj kapital na stvari koje bi najbolje resile druge institucije."

Prof. Herman Schwartz, Americki pravni fakultet

Austrija

- Austrijski ustav je bio prvi ustav na svetu koji je (1920) uveo preispitivanje sudskih odluka tako da je postao poznat kao "Austrijski sistem", u kome poseban ustavni sud preispituje zakonitost i ustavnost donetih rešenja. Posle Drugog svetskog rata mnoge evropske zemlje usvojile su Austrijski sistem preispitivanja sudskih rešenja.

Iskustvo Letonije

- Program novog suda koji je dobio nagradu (Ciceron 2005), fokusirao se na transparentnosti, otvorenim sudskim raspravama i kampanjama za odnose sa javnoscu sto je sve pomoglo da se gradjani ubede da sud radi na tome da zastiti njihova prava i slobode.

Letonija (nastavak)

- "Ustavni sud je potreban u vreme politicke tranzicije, narocito u maloj zemlji, i potrebno je da neke stvari uradi na durgaciji nacin u odnosu na (tradicionalni) Nemacki ustavni sud"

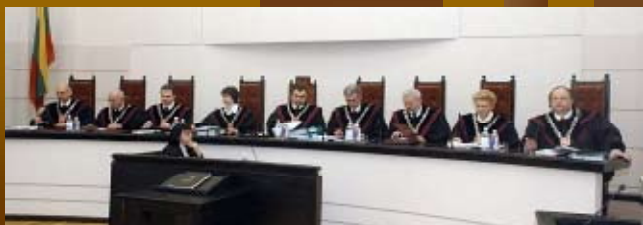
Gdjica Dzintra PEDEDZE, Savetnik predsednika Ustavnog suda Republike Letonije

Ustav Litvanije

- POGLAVLJE VIII
USTAVNI SUD

clan 102

Ustavni sud duzan je da resava o tome da li su zakonska resenja (Seimas-legislature) u suprotnosti sa Ustavom i da li su dela predsednika Republike i Vlade u suprotnosti sa Ustavom ili zakonima.

Uzorak teksta: Sudska nezavisnost

- Pravosudje [ime drzave] je autonomno i nezavisno.
- Sudije su autonomni, nezavisni, i obavezni da postupaju samo po zakonu.

Sudska nezavisnost

- Tri puta u istoriji Amerike, politicki dominantna vecina otvoreno je osporila ovlascenja i nezavisnost Vrhovnog suda SAD kao institucije.
- 1805 Ometanje sprovođenja pravde
- 1868 predlozen je zakon da se ograniči nadležnost Vrhovnog suda
- Plan Franklina Roosevelta za "podjarmljivanje" 1937.

Sudska nezavisnost

- "Stepen do koga ce se ocuvati (sudska) nezavisnost donekle zavisi od toga u kojoj meri javnost postuje pravosudje. Ocuvanje tog postovanja i rezerve dobre volje gradjana, a da se ne postane sluga javnog misljenja, ostaje izazov za savezno sudstvo.

Predsednik Vrhovnog suda SAD, William H. Rhenquist
Mart 2004

Nedavni događaji u SAD

- Kongres je pokušao da oduzme nadležnost Vrhovnom sudu SAD u predmetu Hamdan v. Rumsfeld, kada je doneo Zakon o postupanju prema pritvorenima decembra 2005. uz obrazloženje da "nijedan sud, sudija vrhovnog ili drugog suda" nemaju nadležnost da razmatraju izvesne žalbe koje su podneli pritvorenici iz Guantánamo Bay-a.

Sudska nezavisnost

- **Uzorak teksta:**
- Državne institucije i administrativni organi dužni su da postuju sudske odluke; ovi organi ne smeju ni u kom pogledu da menjaju sudske odluke niti da odlazu njihovo izvršenje.

Mandat: Opcije

- Sudije Vrhovnog suda postavljaju se na period od [X] godina i mogu biti ponovo postavljeni. Mandati sudija ostalih sudova određuju se po zaklonu.
- Pravosudni savet ima nadležnost da kazni sudije disciplinskom merom ili da ih razresi sa funkcije [kako je propisano u zakonu].
- Sudije mogu biti razresene, suspendovane, premestene ili penzionisane, uz određene garancije, samo zbog razloga koji su propisani u zakonu.
- Sudija se sme razresiti sa dužnosti samo ako je osuđen za krivično delo koje ga čini nedostojnim vršenja sudske funkcije, (ili) ukoliko ostane trajno nesposoban da obavlja svoju funkciju, [ili zbog bilo kog drugog razloga koji je propisan po zakonu].

Izbor sudija: Tri opcije

Opcija 1: Kooperativni izbor

- [Vrhovni/Ustavni/neki drugi] sud sastoji se od [9] sudija. Predsednik postavlja [3] sudija, Skupština naimenuje [3] sudija i Pravosudno veće naimenuje [3] sudija u [Vrhovnom/Ustavnom/nekom drugom] sudu.

Opcija 2: Pluralistički sistem

- Sudije svih sudova bira predsednik a usvajaju ih [2/3] većina poslanika u Parlamentu [i Pravosudnom vecu].

Opcija 3: Sistem većine

- Sudije svih sudova bira [2/3] većina poslanika u Parlamentu [a usvaja ih Pravosudni savet].

Uzorak teksta: Nepristrasnost

- Sudovi treba da su autonomni i nezavisni od svakog organa, vlasti, službe, grupe pojedinaca, ili pojedinca.
- Tokom njihovog mandata u službi, sudije ne smeju da budu ni na kojoj drugoj javnoj funkciji niti se smeju baviti nekom drugom službom ili profesijom za koju je po zakonu utvrđeno da nije u skladu sa obavljanjem sudijske funkcije.

Uzorak teksta: Kvalifikacije i raznolikost

- Sudije svih sudova moraju biti nezavisni i nepristrasni. Moraju biti istaknuti pravnici najviseg moralnog karaktera, sa adekvatnim kvalifikacijama, uključujući tu visoko pravno obrazovanje. članstvo sudstva treba da odražava raznolikost ljudi.

Kosovski parlamentarni okrugli sto sa ekspertima o ustavnim pitanja

Uključenje ljudskih prava u ustavu

Prof.Dr.Emilia Drumeva

Ustavni sud Bugarske

20. do 22. jula 2006. godine

Skopje, BJR Makedonija

Ljudska prava pripadaju u ustavnosti.

Njihovo uključenje u ustavu je *conditio sine qua non*.

Organizacija koja je uspostavljena u Ustavu za sprovođenje javnih nadležnosti "posebnih nadležnosti" ima posebni i jedinstveni cilj: da garantuje ispunjenje ljudskih odnosno prava pojedinaca. Zato se i usvaja ustav; to je i namera i opravdanje. Deklaracija prava ljudi i građana usvojena avgusta, 1789. godine od Revolucionarne Francuske Nacionalne Skupštine zaključuje da društvo koje nema podelu vlasti i zaštitu prava pojedinaca, nema ni ustav /član 16/; drugim rečima podela vlasti i zaštita ljudskih prava idu rame pod rame i predstavljaju nezamenjive komponente ustava. Deklaracija je službeno priznavanje osobe kao vrednosti.

U ustavu ljudska prava postaju fundamentalna prava.

Fundamentalna prava su obavezujuće za javne vlasti.

Fundamentalna prava u ustavna prava su često korišćeni kao sinonimi. Danas pod "fundamentalnim pravima" se podrazumeva komponenta sadržaja i sprovođenja – otišlo je iza granica države granice i postaće institut vršioći zakona Evropske Unije sa Poveljom Fundamentalnih Prava Evropske Unije.

Fundamentalna prava obavezuju zakonodavstvo, izvršnu vlast i pravosuđe kao direktno obavezujući zakona. Shodno, obrazlaže se obaveza od strane javnih vlasti da ih štite; sva delovanja vlasti treba da poštuju fundamentalna prava a ne da se protive sferama koje štite, osim ako tako nešto nije obrazloženo ustavnim načelima. Ako prava pojedinaca koja su garantovana ustavom su kršena, onda nosioc prava ima osnova za eliminaciju okolnosti kršenja, odnosno restituciju i kompenzaciju. Izvršenje takvih pretenzija je zadatak za entitet koji sprovodi zakon.

Fundamentalna prava predstavljaju određenu formu, u kojoj između pojedinaca i društva se dešava promena vrednosti, vitalno značajna za obe strane. Fundamentalna prava sadrže ustavne vrednosti rasuđivanja, koje unapređuju zaštitu individualnih sloboda. Fundamentalna pokrivaju dobara,

koje su nezamenjive za normalnu bit pojedinca kao osobe i građana. Sadrže odnose, bez kojih se ispunjenje potreba jedne osobe, u jednu ruku, i njihove konkurentnosti sa javnim interesom, u drugu, bilo bi nezamislivo. Ipak, fundamentalna prava su jedino moguća, gde država priznaje kapacitet svakog pojedinca kao osobe.

Priroda fundamentalnih prava:

- subjektivna prava /u sferi javnog prava/.
- objektivne vrednosti ;

Ustvari, priznanje fundamentalnih prava kao izvor individualnih subjektivnih prava u javnom zakonu je postignut posle dugog istorijskog razvoja, počevši od programa i principa za sprovođenje političkih nadležnosti čak do sprovođenja subjektivnih prava naspram javnih vlasti, u početku samo protiv izvršne vlasti. Sam tok stvaranja građanskog društva je primarno izražen u konstruktivnim fundamentalnim pravima, koje su postepeno naišle i uokvirile se u subjektivna prava za svakog pojedinca radi zaštite njegovih/njenih sloboda i svojine. Pojavljivanje socijalnih prava u savremenim ustavima i njihovo uključenje u katalog fundamentalnih prava su označili pokušaj za ustavne garancije koje će takođe pokrivati socijalne funkcije države. Priroda fundamentalnih prava kao subjektivnih prava obrazlaže njihovo glavno specifično značenje: cilj fundamentalnih prava je prvenstveno da se zaštiti pojedinac i njegovo/njeno pravo da bude slobodan od bespravnog tretmana javnih vlasti.

Obrazloženje subjektivnih prava obuhvata normu objektivnog pravnog poretka /u našem slučaju, ustavna odredba o osnovnim pravima/, koja može da se opravda direktno, ili putem nekog akta sa zakonskim delovanjem, zakonsko pravo određenog građana.

Tako bi ova zakonska norma mogla da bude osnova za zaštitu interesa pojedinca građana, tako da građanin, kao nosilac prava, može da traži od javnih vlasti i "trećih" lica da se pridržavaju zaštite interesa. Svojestvo osnovnih građanskih prava kao izvora subjektivnih prava u javnom zakonu predstavlja njihovu najvažniju osobinu.

Osnovna prava imaju i jedno drugo, ali podjednako bitno značenje u oblasti "objektivnog": ona predstavljaju objektivne principe ustavnog pravnog poretka i čitavog pravnog poretka

Šta Ustav štiti? – srž svih osnovnih prava.

Dva principa o suštini osnovnih prava :

- sloboda ;
- učestvovanje/uključenje.

Tako da postoje dve najvažnije kategorije:

- odbrambena/negativna prava;
- učesnička/pozitivna prava.

Pošto su ove dve kategorije prava različite po prirodi, tako one imaju različitu zaštitu.

Koja ljudska prava treba proglasiti osnovnim pravima u Ustavu?

Prvo, odbrambena prava kojima se privatna sfera pojedinca štiti od javnih vlasti.

Drugo, obavezno učesnička/društvena prava.

U početku je ovaj ustavni pokret, kao inspirisan prirodnim pravima, u potpunosti uvažavao shvatanje slobode kao obezbeđivanje pojedinca od javnih vlasti. Trebalo je da sloboda verispovesti, mišljenja, zaštita svojine i druge slobode svima obezbede jedan prostor u kome "nema države" za individualno odlučivanje i individualno delovanje. Zbog ovoga je ustavna funkcija osnovnih prava bila uglavnom "odbrambena", odnosno predstavljala je ograničavanje javne vlasti. Čak je i danas ova funkcija i svojstvo osnovnih prava kao odbrambenih prava /Abwehrrechte - nemački., droits-resistances – francuski/ vrlo važna i ima nove dimenzije – kao na primer nepovredivost ličnih podataka i njihovog režima.

Jedan drugi aspekt nalazi se u teoriji uključenja građana u ostvarenja države. Ova ideja je direktno povezana sa pojmom društvene države i nemačke pravne doktrine. Učestvovanje podrazumeva pravo svih ljudi da učestvuju u donošenju odluka, odnosno utiče na prava i interese određenog pojedinca. U ovom smislu uključenje predstavlja jedan element demokratske države i ljudskih prava /Teilhaberechte - nemački, droits-exigences – francuski/ uključujući pravo glasa, slobodu udruživanja i okupljanja, itd. Međutim, za razliku od ovoga, veza između uključenja i društvene države nalazi se u sferi uključenja u ekonomska i društvena ostvarenja države i društva. U ovom slučaju je cilj već ne zaštita sfere pojedinca od mešanja javnih vlasti, nego zahtevanje udela u ostvarenju – uspeha države. Zbog ovoga se ta prava nazivaju učesnička prava, pozitivna prava – ona podrazumevaju zahtevanje dela ostvarenja, dela zajedničkog uspeha. Ovo je moguće jedino ako država obavlja određene mere i obezbeđuje ono što je potrebno da se stvore, pre svega, ekonomski uslovi za ostvarivanje tih društvenih prava. Ta su prava bolje prihvaćena kao društvena osnovna prava – pravo na rad, uključujući pravo na odmor, itd.

Pojmovi odbrambenih i učesničkih prava, koji takođe postoje i predmetnom pravu bugarskog ustavnog suda, imaju različitu osnovu i prirodu od ove dve grupe osnovnih prava, što se odražava u različitosti sredstava za njihovu zaštitu. Uzgred budu rečeno, zbog ove različitosti dolazi do pojave shvatanja, uglavnom u američkoj pravnoj ideologiji, da učesnička prava nisu osnovna po svojoj prirodi i nisu jednaka klasičnim pravima/slobodama. Za ovo se daju sledeći argumenti: prvo, finansijski: ova se društvena prava mogu ostvarivati jedino ako posedujemo svoje ekonomske kapacitete; drugo, proceduralno: mnoga društvena prava se ne mogu jasno definisati pa se zato načelno ne mogu opravdati, odnosno njihovo ostvarivanje se ne garantuje preko sudske zaštite. Kada na pravnu teoriju utiču ova dva gledišta, onda postoji hijerarhija u građanskim osnovnim pravima: odbrambena prava se vide kao klasična i viša po rangu od društvenih prava. Ovakvo shvatanje takođe preporučuje da se pravi razlika između društvenih prava i osnovnih prava i da ona treba da se stave u ustavne norme, kojima se uređuju glavni ciljevi države ili programske direktive za zakonodavca.

Pa ipak, savremena pravna teorija uglavnom podržava gledište da su društvena prava podjednako osnovna. To se podržava rečenicom da biranje jedne vrste prava ili druge predstavlja politički izbor, čiji bi rezultati mogli da budu fatalni čak i za vrednosti koje štiti sam Ustav. Dobar primer predstavlja sloboda mišljenja ili pravo/sloboda izražavanja kao klasično individualno pravo: cilj je da se svim ljudima obezbedi prilika da se razvijaju kao ličnosti i stiču znanja o svom društvenom i prirodnom okruženju; jednostrani akcent na odbrambenom svojstvu ovog prava nije dovoljan da bi se ovaj cilj ostvario – danas je širenje informacija masovna industrija; država preuzima mnogo mera da bi sloboda mišljenja mogla pristojno da se zaštiti, odnosno pravo na informisanje podržava obaveza države da obezbedi potrebno informisanje.

Ovaj primer u stvari ilustruje pokušaj savremene ustavne prakse da prevaziđe nasleđenu kontroverzu između "odbrambenih prava" i "učesničkih/društvenih prava". Rešenje se traži putem nalaženja odgovora na pitanje koji treba da budu principi i vrednosti društva: samo "individualizam, liberalizam i ravnopravnost pred zakonom" ili "solidarnost, demokratija i jednake mogućnosti"?

Obe kategorije prava spadaju u moderan Ustav sa odgovarajućim mehanizmima za sprovođenje.

II. PRAVA MANIJNA.

Izraz

Ovaj izraz obuhvata dva posebna koncepta :

- individualna prava svih pripadnika rasne, etničke, verske, jezičke, kulturne ili seksualne manjine ;
- kolektivna prava dodeljena nekoj manjinskoj grupi.

Pojam međunarodnog prava. Prvi koraci u moderno doba načinjeni su 1815. godine na bečkom kongresu. Posle prvog svetskog rata se zaštita manjina zasniva na bilateralnim sporazumima. Posle drugog svetskog rata - na multilateralnoj osnovi; prvo je uvedena kao dodatak Univerzalne deklaracije iz 1948. godine za ova određena pitanja. Kasnije je usledio dinamički razvoj u okviru UN:

1966 Povelja UN o građanskim i političkim pravima ;

Pododbor za sprečavanje diskriminacije i zaštitu manjina.

Uspostavljene su dužnosti javnih vlasti da ne onemogućavaju manjinske grupe u upotrebi maternjeg jezika, vere, kulture.

Intenzivni zakonski propisi međunarodnog prava takođe u savetu Evrope, naročito nakon demokratskih promena u centralnoj i istočnoj Evropi :

1990 Standardi o ljudskoj dimenziji iz Kopenhaga;

1991 Sastana stručnjaka u Ženevi;

1991 Nacrt komisije u Veneciji za evropsku povelju o zaštiti manjina;

1992 Evropska povelja o manjinskim i regionalnim jezicima;

1995 Okvirna konvencija o zaštiti nacionalnih manjina.

Tako zaštita manjina prema okvirnoj konvenciji pokriva ne samo jezik, kulturu, veru i tradicije, nago i obrazovanje, medije itd.

Nacionalni zakon/ustavni zakon u poslednjih deset godina pokazuje različite uredbe, od kojih su neke vrlo detaljne – na prim. Ustav Slovačke. Istovremeno moderno ustavno pravo je fleksibilno: neki ustavi proglašavaju osnovna prava, kojima se štite manjinske grupe a da one nemaju statute nacionalne manjine /Bugarska/.

Kao zaključak : Međunarodno pravo i ustavno pravo propisuju obavezu javnih vlasti da štite manjinske grupe ako postoje objektivni kriterijumi i ako se pokaže subjektivna volja.

Preporuka

Pošto ne postoji univerzalni model za zaštitu prava manjinskih grupa, u Ustavu se mora proglasiti u oba slučaja: "sa" ili "bez" the statuta manjina, tako da individualna prava mogu da se ostvaruju u zajednici.

Ombudsman za manjine treba da se predvidi Ustavom kao posebno ojačana zaštita.

Obezbeđivanje osnovnih prava u Ustavu bez obzira na etničku pripadnost, versku ili jezičku, predstavlja deo garancija za dugovečnost i stabilnost na Kosovu.

III. Sprovođenje i mehanizmi za ostvarivanje osnovnih prava

- Unutrašnja zaštita – princip proporcionalnosti;
- Spoljna zaštita:
- Put do suda mora uvek da bude otvoren.
- Kontrola ustavnosti /uklj. individualnu ustavnu žalbu?/
- Ombudsman/i /mreža ?/
- Nadnacionalni mehanizmi.

Osnovna prava i nadajmo se zaštitni mehanizmi spadaju u uspostavljanje funkcionišućeg pravnog sistema i administracije, građanskog društva, što znači – ovo spada u koncept vladavine prava.

Osnovna prava i vladavina prava predstavlja ključni korak prema evropskoj perspektivi za Kosovo.

Ljudska prava i ustavni zakon

Ronald Hugimstra
OEBS misija na Kosovu

Ljudska prava i ustavni zakon

Uvod:

Zakon o ljudskim pravima je medjunarodni zakon

Zbog toga:

da bi obuhvatio ljudska prava, Ustav treba da sadrzi medjunarodni zakon

Ljudska prava i ustavni zakon

Medjunarodni zakon se prvenstveno nalazi u sporazumima.

STA JE SPORAZUM?

Dogovor izmedju drzava

Ljudska prava i ustavni zakon

KAKO SPORAZUM STUPA NA SNAGU?

1. Potpisivanjem
2. Ratifikacijom
3. Usvajanjem

Ljudska prava i ustavni zakon

Sporazumi o ljudskim pravima se sastoje od tri dela:

1. Preambula =	1. ZASTO smo se slozili da nesto regulisemo
2. Sustinska odredba =	2. STA smo se dogovorili da regulisemo
3. Operativna odredba =	3. KAKO smo se slozili da osnazimo ono sta regulisemo

Ljudska prava i ustavni zakon

DVA NIVOA OBAVEZA:

1. Prema drugim drzavama
2. U drzavi

Ljudska prava i ustavni zakon

DVA NIVOVA OBAVEZA:

1. Obezbeđivanje uživanja ljudskih prava
2. Osnaživanje uživanja ljudskih prava

Ljudska prava i ustavni zakon

Primer obaveza 1:

Evropska konvencija za zaštitu ljudskih prava i osnovnih sloboda (EKLJP)

Član 1

Visoke strane ugovornice jemce svakome u svojoj nadležnosti prava i slobode određene u Delu I ove Konvencije.

Ljudska prava i ustavni zakon

Primer 2:

EKLJP

Član 13

Svako kome su povredjena prava i slobode predviđeni u ovoj Konvenciji ima pravo na delotvoran pravni lek pred nacionalnim vlastima, bez obzira jesu li povredu izvršila lica koja su postupala u službenom svojstvu.

Ljudska prava i ustavni zakon

Drugim recima, država treba da:

Radi u skladu sa ljudskim pravima

i

Popravi stvari koje krenu pogresnim tokom

Ljudska prava i ustavni zakon

Zbog toga ustav treba da:

- Odredi status sporazuma u narodnom pravnom poretku
- Odredi na koji način sporazumi stupaju na snagu u narodnom pravnom poretku
- Utvrdi odnose između SPORAZUMSKOG zakona i Ustava, i između njih sa nacionalnim zakonom
- Odredi obaveze nacionalnih vlasti u vezi sa zaštitom ljudskih prava u zakonu, odlukama i akcijama
- Odredi kako će nacionalne zakonske procedure leciti kršenje ljudskih prava ; *u na kraju, što bi bilo idealno*
- Odredi kako će nacionalne vlasti obezbediti da se kršenje zakona više ne ponovi ukoliko je jednom ispravljeno (povratna reakcija)

Ljudska prava i ustavni zakon

Dva neobicajena primera

1. Holandija
2. Velika Britanija

Holandija

Holandija je ustavna monarhija koja ima pisani Ustav i posebnu ulogu Krune

Kruna je suverena

Uloga Krune u ovoj monarhiji se može shvatiti kao ekvivalent uloge predsjednika republike

Holandija

KATALOG PRAVA

Ustav Holandije počinje katalogom osnovnih prava i sloboda svih ljudi u Holandiji. Ovaj katalog se sastoji od 23 posebne odredbe koje pokrivaju niz prava sličnih u Univerzalnoj Deklaraciji Ljudskih prava, donetoj 1948.

Holandija

STATUS SPORAZUMA

Clan 91

1. Kraljevstvo nije vezano sporazumima i sporazumi se ne odbacuju bez prethodne dozvole Parlamenta.
3. U slučaju da sporazum sadrži odredbe koje nisu u skladu sa Ustavom, ili koje zahtevaju ustavnu promenu, parlament može da usvoji ovu promenu dvotrecinskom većinom.

Holandija

STUPANJE NA SNAGU

Clan 93

Odredba sporazuma i odluka javnih međunarodnih organizacija koje, u skladu sa svojom sustinom, mogu da budu obavezne za svakoga, su obavezne tek od onog trenutka kada se objave u javnosti.

(Samoizvršne odredbe sporazuma i odluka javnih međunarodnih organizacija imaju snagu zakona.)

Holandija

STUPANJE NA SNAGU

Clan 95

Zakon pruža pravila o tome kako se objavljuju u javnosti *odredbe* sporazuma i odluke javnih međunarodnih organizacija.

Holandija

ODNOSI SA NACIONALNIM ZAKONOM

Clan 94

Zakonodavne odredbe u skladu sa Kraljevstvom se neće primenjivati ukoliko njihova primena nije u skladu sa njihovim samoizvršnim odredbama sporazuma i odlukama javnih međunarodnih organizacija.

Holandija

OBAVEZA ZAŠTITE?

Clan 73

1. Vece drzave ce biti konsultavona o zakonskim predlozima i regulativama nacрта, kao i o predlozima za usvajanje sporazuma od strane parlamenta.

(Pregled osnovnog nacрта zakona i sustinskog zakona i sustinskog zakona radi sklada sa sporazumnim obavezama, ustavom i drugim zakonima na snazi)

Holandija

PRAVNA SREDSTVA?

Clan 120

Sudovi ne razmatraju ustavnost zakona i sporazuma.

Medjutim, ako se uzme u obzir ovaj clan zajedno sa clanom 94, sudovi razmatraju primenu zakonskih odredbi na neki slucaj i da li je ona u skladu sa samoizvrsnim odredbama sporazuma i odlukama javnih medjunarodnih organizacija.

Velika Britanija

Velika Britanija je ustavna monarhija

Ima nepisani Ustav

Parlament je suveren

Iz toga proistice da zakon moze biti od vise zakonske vrednosti od Akta Parlamenta

Velika Britanija

STATUS SPORAZUMA

Zbog toga sto je Parlament suveren, sporazum koji je ratifikovan obavezuje Veliku Britaniju samo u poslovima sa drugim drzavama.

Nijedan sporazum ne moze da ima posledice po unutasnji zakonski poredak bez pretvaranja sporazuma u Akt Parlamenta

Velika Britanija

UKLJUCIVANJE SPORAZUMA

Sporazumi o ljudskim pravima imaju moralnu snagu u unutasnjem zakonskom poretku ali nemaju zakonsku snagu.

1998. godine, Parlament je ukljucio EKLJP u unutasnji pravni poredak putem **Akta o Ljudskim pravima 1998.**

Velika Britanija

Akt o ljudskim pravima 1998.

Akt o ljudskim pravima ponavlja sva sustinska prava sadrzana u EKLJP-u, uspostavlja postupke za sprovođenje ljudskih prava u narodnom pravnom poretku, putem zakona, javne akcije i sudskih procedura.

Velika Britanija

ODNOSI SA NARODNIM ZAKONIMA

Odeljak 3(1)

Do sada je moguće da se tako radi, osnovni zakoni i podređeni zakoni moraju biti protumačeni i uzeti u obzir na način koji je u skladu sa Konvencijom za ljudska prava.

Velika Britanija

ODNOSI SA NARODNIM ZAKONIMA

MEDJUTIM:

Odeljak 3(2)(b)

Ovaj odeljak ne utiče na važnost, stalno funkcionisanje ili osnazivanje bilo kog osnovnog zakona koji nije odgovarajući.

Velika Britanija

OBAVEZA ZASTITE – 1

Odeljak 6

- (1) Nezakonito je da javna vlast obavlja svoju funkciju na način koji nije u skladu sa pravima Konvencije.
- (2) Pododjeljak (1) se ne odnosi na ovaj Akt, jer kao rezultat jedne ili druge odredbe osnovnog zakona, vlast ne bi mogla da funkcionise na drugi način.

Velika Britanija

OBAVEZA ZASTITE – 2

Odeljak 19

- (1)(a) Ministar Krune nadležan za zakone u Vecu ili Parlamentu mora da da izjavu da su po njegovom mišljenju odredbe Zakona u skladu sa pravima Konvencije.

Velika Britanija

PRAVNI LEKOVI - 1

Odeljak 7

- (1)(a) Osoba koja tvrdi (ili koja veruje) da javna vlast funkcionise na način koji je nezakonit po Odeljku 6(1) može da pokrene postupke protiv vlasti po ovom Aktu na odgovarajućem sudu ili tribunalu.

Velika Britanija

PRAVNI LEKOVI – 2

Odeljak 8

U vezi sa svakim aktom [...] javne vlasti za koju sud utvrdi da je [...] nezakonit, može da garantuje pravni lek, ili poredak, u okviru svojih moći a za koje smatra da su odgovarajući.

Velika Britanija

PRAVNI LEKOVI – 3

Odeljak 4

(2) Ukoliko je Sud zadovoljan sa odredbom [ili primarnim zakonom] a to nije u skladu sa pravima konvencije, Sud moze da napravi deklaraciju o nekompatibilnosti.

Velika Britanija

OSVRT – 1

Odeljak 5

(1) Tamo gde Sud odluci da postoji nekompatibilnost, Kruna reaguje u skladu sa pravilima Suda.

Velika Britanija

FEEDBACK – 2

Odeljak 10

[Ukoliko je utvrđeno da Odredba zakona nije kompatibilna sa pravima Konvencije -]
(2) Ukoliko ministar Krune smatra da postoje razlozi sa postupak, on moze da naredi da se naprave izmene u zakonu koje bi pomogle da se ukloni nekompatibilnost.

Ljudska prava i ustavni zakon

LISTA

- ✓ Status sporazuma
- ✓ Stupanje na snagu
- ✓ Odnosi sa narodnim zakonima
- ✓ Duznost zastite ljudskih prava
- ✓ Pravni lekovi za krsenje ljudskih prava
- ✓ Povratni mehanizmi za izbegavanje buducih krsenja

Izbori i ustav: pronalaženje ravnoteže i izgradnja poverenja

- Zahvaljujem se OEBS-u, naročito Peru, Frenklinu, Bljerimu i Dženifer. Izvinjavam se prevodiocima zbog toga što pričam tako brzo!
- Prvo, važno je istaći da izbori ne čine demokratiju, koja je splet vrednosti, institucija, i prakse. Međutim, demokratski izbori nisu mogući bez poštovanja ljudskih prava, naročito slobode izražavanja i štampe, slobode kretanja unutar zemlje, slobode okupljanja i slobode udruživanja.
- Ali kako ustav može zaštititi i negovati demokratski proces, i izgraditi poverenje i legitimitet u izborni proces? Kada se posmatra izborni proces u ustavnom kontekstu, važno je napraviti ravnotežu između utvrđenih principa i ustavnih pravila i omogućiti fleksibilnost i pouzdanost koju zakoni i propisi mogu pružiti. Takođe bi trebalo da napomenem da Kosovo već ima snažno izgrađeno izborni zakonodavstvo u knjigama. Šta bi trebalo da se nalazi u ustavu?
- Dva izvora: Priručnik za lica koja rade na izradi nacrtu postkonfliktnih ustava, i Kodeks dobre prakse u vezi izbornih pitanja Venecijanske komisije. Oba su odlični izvori. Priručnik za lica koja rade na izradi nacrtu pokriva:
 1. Vrste izbornog sistema
 2. Metode stvaranja izbornih jedinica
 3. Mehanizme za zastupljenost manjina i žena
 4. Postupke za izbore zakonodavnih i izvršnih ogranaka
 5. Dodeljivanje prava glasa biračima, i
 6. Uloge izbornog upravnog tela.

Izbori u ustavnom kontekstu

- Izborni procesi su kompleksne, standardizovane aktivnosti koje zahtevaju jasnu, jednostavnu i relativno obimnu pravnu definiciju kako bi se promovisali doslednost, pravičnost i zajedničko razumevanje izbornog okvira od strane svih ljudi koji su uključeni u izbore, kaže IFES.
- Ustavi se izbornim pitanjima bave na različite načine u zavisnosti od pojedinačnih zahteva zemlje. Izborne odredbe mogu biti posebna poglavlja ili članovi ustava, dok drugi stavljaju materiju u kontekst izbora za zakonodavne i izvršne ogranke.

Izborni pravni okvir

- Izborni pravni okvir jedne države takođe treba da precizira zahteve za izbornim upravnim telom (IUT). Način na koji IUT funkcioniše može biti definisan kroz mnoga različita dokumenta, uključujući međunarodne ugovori, ustav, nacionalne i regionalne zakone, i uredbe.
- Međunarodni ugovori i sporazumi pružaju okvir koji se može iskoristiti da se definiše i proceni izborni okvir zemlje: Dokumentat iz Kopenhaga, MPGPP, EKLJP.
- Postoji trend ka definisanju ključnih izbornih pitanja u Ustavu, što može pružiti izvodljiv način utvrđivanja izbornih normi protiv manipulacija vladajuće partije. Izborni sporazumi mogli bi takođe biti definisani i u nacionalnim zakonima i propisima.
- Izborni zakon jedne zemlje može biti jedan zakon ili više zakona koji naravno moraju biti u skladu jedan sa drugim. IUT ili izvršni ogranak vlade može biti u stanju da razvije propise koji mogu da popune praznine u zakonima; isti su obično predmet sudskih razmatranja. Za poverenje u izborni proces važno je da se svi delovi izbornog okvira – od ugovora do propisa – razmatraju i da su dostupni svakome ko je uključen u proces.
- Potrebno je da se napravi ravnoteža između pružanja doslednog i predvidljivog pravnog okvira, dozvoljavajući IUT-u fleksibilnost da odgovori na promene političkih okolnosti. Krajnji rezultat je da količina detalja u ustavu ili statutarnom pravu predstavlja funkciju poverenja i pouzdanosti koju učesnici imaju u odnosu na sistem.

Ustav

- Sve veći broj zemalja uključuje izborne odredbe u svoje ustave, često se usredsređujući na uspostavljanje Izbornog upravnog tela. Neki uspostavljaju IUT kao ustavno telo, kao što su:

1. Bangladeš
 2. Kostarika
 3. Fidži
 4. Gana
 5. Indija
 6. Indonezija
 7. Irak, i
 8. Urugvaj
- Stavljane izbornih odredbi u ustav znači da one ne mogu biti menjane tako lako kao zakoni, i ustavi obično imaju veome teške prepreke za izmene. Barijera koju ustavna utvrđenost postavlja pred vladajuće partije može opozicionim grupama dati osećaj bolje zaštite. Sa druge strane, utvrđenost više otežava izbornom sistemu da se prilagodi promenama.
 - Neke izborne odredbe koje su često uključene u ustave uključuju sledeće:
 1. Nezavisnost IUT-a
 2. Sastav IUT-a
 3. Mandat IUT-a
 4. Ovlašćenja i funkcije IUT-a
 5. Prava glasa ili uslovi za registraciju birača
 6. Prava političkih partija
 7. Ovlašćenja ili parametri za utvrđivanje granica
 8. Predsednički izborni sistemi
 9. Nacionalni zakonodavni izborni sistemi
 10. Prava kandidovanja ili kvalifikacije
 11. Izborni raspored ili rokovi, i
 12. Mehanizmi za izborne sporove
 - Konačno, šta se nalazi unutar ustava ili delova zakona i propisa zavisi od lokalnih razmatranja i varira naširoko. Na primer,
 1. Austrijski Ustav utvrđuje članstvo u IUT-u, pravo glasa, ulogu Ustavnog suda u izbornim sporovima, i izborni sistem;
 2. Bangladeš definiše ovlašćenja, nezavisnost i funkcije IUT-a, pravo glasa, kvalifikacije kandidata i rokove za utvrđivanje datuma izbora;
 3. Ustav Kameruna bavi se pravima političkih partija, kvalifikacijama kandidata, rokovima za održavanje izbora i ovlašćenjima Vrhovnog suda i Ustavnog saveta kako bi razrešavali izborne sporove;
 4. Kostarika je ustanovila nezavisnost, članstvo i funkcije IUT-a, kao i bavljenje pravom glasa, pravima političkih partija (uključujući i finansiranje od strane vlade), izbornim sistemima i kvalifikacijama kandidata;
 5. Ustav Češke Republike definiše pravo glasa, izborni sistem i rokove za održavanje izbora;
 6. Gana se osvrće na pravo glasa, uspostavlja IUT, pravo na osnivanje ili pristupanje političkoj partiji i razgraničava izborne jedinice;
 7. Indijski Ustav uspostavlja IUT, definiše pravo glasa, birački spisak, sprečava sudove da se mešaju u izborna pitanja i rezerviše mesta u Narodnom domu za pravno definisane "kaste" i "plemena";
 8. Madagaskar utvrđuje prava kandidovanja, izborni sistem za Senat i za predsednika, kao i ulogu Ustavnog suda u izborima i izbornim sporovima;
 9. Ustav Namibije navodi kvalifikacije i postupke za predsedničke izbore; i
 10. Ustav Perua uspostavlja različite institucije koje zajednički obavljaju posao jednog IUT-a i definiše odnose između njih i drugih institucija.
 - Iako postavljanje mnogo izbornih odredbi u ustav može biti način da se izgradi poverenje i legitimitet u celokupni proces, postoje i jasni nedostaci u postojanja previše detalja. Može biti teško promeniti izborni okvir ili za promene može biti potrebno previše vremena.
 - Na to u kojoj su meri izborne odredbe uključene u ustav značajno utiče nivo poverenja u izbornu administraciju zemlje. U mogim uspostavljenim demokratijama, gde visok nivo poverenja postoji u zakonodavnu i javnu administraciju ustavi se ne upućuju na ustanovljavanje IUT-a.
 - Ipak, širom sveta je uobičajeno da postoje nezavisni i snažni IUT-i, koji su podržavani sofisticiranim i detaljnim pravnim okvirima koji uključuju ključne izborne odredbe u ustav. Ova praksa izgrađuje poverenje učesnika u izborni proces.

Iza ustava: izborni zakoni i propisi

- Umesto uspostavljanja IUT-a putem ustava, IUT radije mogu biti uspostavljeni statutom. Zemlje kao što su Ujedinjeno Kraljevstvo (koja nema ustav u pisanoj formi), Australija, Burkina Faso i Kanada su uspostavile svoje IUT-e u potpunosti putem zakona.
- Takvo zakonodavstvo treba da definiše status nacionalnih IUT-a i/ ili njihovih pomoćnih IUT-a, uključujući odgovornosti, ovlašćenja i funkcije. Zakon takođe treba da pruži jasan i detaljan okvir kako bi se osiguralo poverenje i efikasnost, što treba da uključuje:
 1. imenovanje članova i osoblja IUT-a, kao i period imenovanja
 2. operativna pitanja upravljanja koja se odnose na registraciju birača, registraciju političke partije i kandidata, političke kampanje, obrazovanje birača, transparentnost IUT-a, glasanje, prebrojavanje glasova i objavljivanje rezultata;
 3. Pitanja finansija i upravljanja imovinom; i
 4. Izborne prekršaje i razrešavanje izbornih sporova.
- Ostala pitanja koja takođe mogu biti pokrivena uključuju utvrđivanje granica, i kodeksi ponašanja za članove i osoblje IUT-a, političke partije, medije i izborne posmatrače.
- Ponovo, treba napraviti dobru ravnotežu između previše i premalo detalja. Previše detalja u zakonodavstvu može imati za rezultat IUT koji nije u mogućnosti da odgovori na nove izazove i razvoj. Dobar primer ovoga može biti glasanje elektronskim putem ili promena organizacije IUT-a.

Podela na izborne jedinice

- Ustavi uglavnom navode izborne sisteme kao sistem sa jednom ili više izbornih jedinica; države moraju da odluče koliko predstavnika će biti izabrano iz svake izborne jedinice. Države moraju da razmotre kako izvrše podelu na izborne jedinice – iste mogu biti sastavljene na osnovu već postojećih granica ili nove mogu konfigurisane.
- Primer ponovne podele na izborne jedinice u Teksasu

Mehanizmi za manjine

- Mnoge države uključuju mehanizme u svoje ustave kako bi osigurali zastupljenost manjina, kao što su odvojena mesta ili posebni uslovi za manjinske partije. Odvojena mesta su mesta rezervisana za etničke ili verske manjine. Uslovi za partije navode da sve političke partije moraju da uključe kandidate iz različitih etničkih ili verskih grupa.
- Kodeks dobre prakse Vencijanske komisije iz jula 2002. godine navodi da specijalna pravila koja mogu garantovati manjinama rezervisana mesta (ili obezbediti izuzetke na normalno dodeljivanje mesta – na primer, izuzetak od zahteva za kvorumom) nisu u suprotnosti sa idejom podjednako prava glasa. Kodeks takođe navodi da ni kandidati niti birači ne treba budu prisiljeni da obelodane svoju pripadnost nacionalnoj manjini, i navode da informisanje birača treba da bude dostupno na lokalnom jeziku manjine.

Odredbe o zastupljenosti polova

- Države takođe mogu da odaberu odvojena mesta ili posebne uslove za partije u pogledu zastupljenosti žena. Kodeks dobre prakse Venecijanske komisije takođe navodi da zakonska pravila koja zahtevaju minimalan procenat zastupljenosti lica svakog pola među kandidatima ne treba da budu smatrana kao suprotnost principa podjednako prava glasa ukoliko ista imaju ustavne osnove.

Postupci za izbor zakonodavnih i izvršnih tela

- Takođe mogu da postoje odredbe o zakonodavnim telima: zakonodavno telo može biti jednodomno telo, koje promovise efikasnost i jedinstvo. U državama sa dvodomnim zakonodavnim telima, prvi dom uobičajeno služi interesima čitave države, dok drugi dom može da predstavlja regione, pokrajine, i ostale interese ili jedinice. Ustavi takođe mogu da uključe odredbe koje se odnose na izbor izvršnih organa, uključujući pravnu podobnost, trajanje mandata, zahteve u pogledu nominovanja i reizbora, i procenat glasova potrebnih da se pobedi na izborima.

Pravo glasa i pravo da se bude kandidat

- Kodeks dobre prakse u vezi izbornih pitanja Venecijanske komisije, izdat oktobra 2002. naglašava "osnovne principe evropskog izbornog nasleđa." Ovo je koristan izvor ustavnih standarda. Venecijanska komisija naglašava pet principa: univerzalno, podjednako, slobodno, tajno i direktno pravo glasa.
- Univerzalno pravo glasa u načelu znači da sva ljudska bića imaju pravo da glasaju i pravo da se kandiduju na izborima. Ovo pravo može, i u stvari, treba da bude podložno određenim uslovima: godine starosti, nacionalnost, mesto prebivališta, i lišavanje prava da se bira i bude biran.
- Proceduralno, Venecijanska komisija naglašava da ovo znači da birački spisakovi moraju biti tačni, objavljeni, ažurirani i da imaju mehanizme razrešavanja sporova. Komisija takođe napominje da deo univerzalnog prava glasa uključuje jasne postupke za podnošenje kandidatura.
- Podjednako pravo glasa zahteva prava glasanja, ovlašćenja glasanja (jasnu i uravnoteženu raspodelu mesta na osnovu posebnih kriterijuma, jednakost mogućnosti kako za partije tako i za kandidate, zastupljenost nacionalnih manjina i jednakost i paritet polova.
- Slobodno pravo glasa uključuje nekoliko načela, uključujući slobodu birača da formiraju mišljenje (ovo znači da država mora biti neutralna u smislu finansiranja partija, medija, demonstracija, itd.), i da organi vlasti moraju da omoguće biračima da znaju za koga glasaju, kao i da nametnu sankcije za prekršaje.
- Slobodno pravo glasa takođe znači da birači treba da budu u mogućnosti da izražavaju svoje želje i da se bore protiv izbornih prevara: ovo znači da postupci glasanja treba da budu jednostavniji i upravljanje treba da bude transparentno.
- Tajnost prava glasa: za birača, tajno glasanje nije samo pravo već takođe i dužnost, i svaki obelodanjeni glasački listić treba da bude diskvalifikovan. Glasanje treba da bude pojedinačno, i nikakav spisak lica koja su glasala ne treba da bude objavljen.
- Direktno pravo glasa: Kodeks Venecijanske komisije takođe navodi da direktnim glasanjem mora biti izabrano sledeće:
 1. barem jedan dom nacionalnog Parlamenta;
 2. podnacionalna zakonodavna tela; i
 3. lokalni saveti.
- Dakle da zaokružimo, svaki ustavni proces je lokalni, i šta god da se desi sa Ustavom Kosova, to treba i mora da odražava posebne okolnosti na Kosovu. Mora biti napravljena ravnoteža između zakona i ustava i proces mora biti transparentan kako bi postojalo poverenje u sistem.
- Hvala vam što ste me saslušali i izvinjavam se što sam dugo pričao!

IZBORNI SISTEM.

1. Potreba za postojanje pravičnosti tokom sprovođenja izbornih postupaka, podele na izborne jedinice i upravljanje izborima. Uloga nepristrasne izborne komisije.
2. Izborni sistem. Proporcionalna zastupljenost je više odgovarajuća za podeljeno društvo. ALI – proporcionalna zastupljenost nije naziv jednog izbornog sistema, već čitavih raznolikih sistema, od kojih svaki traži da postigne idealnu zastupljenost u skladu sa mišljenjem.

OSNOVNI IZBOR KOJI TREBA NAČINITI;

- a. Sistem nacionalne liste ili liste izborne jedinice. Primer Izraela.
- b. Nivo praga ispod kog partija nije predstavljena.
- c. Najvažnije od svega – da li sistem dozvoljava biračima da izaberu između različitih kandidata njihove preferirane partije – ili čak između partija – ili da li ih ograničava da glasaju samo za listu partije, uz redosled kandidata koji je određen od strane partije.

ZATVORENE liste. Izrael i Nemačka. Nemački sistem.

FLEKSIBILNE liste. Belgija.

OTVORENE liste. Finska. Kombinuje opšte izbore sa osnovnim izborima.

SLOBODNE liste. Švajcarska i Luksemburg. Više odgovarajuće možda za konsenzualna društva.

Vernon Bogdanor,
juli 2006. godine

Druga ustavna pitanja

Volf-Majkl Mors
OEBS misija na Kosovu
Wolff-Michael.Mors@osce.org

Sadržaj

- Uporedjivanje ustava
- Ustavni razvoj
- Prenos suvereniteta

Uporedjivanje ustava

Normativni i simbolicki ustavi
→ stepen uticaja na politicku i drustvenu realnost

Uporedjivanje ustava

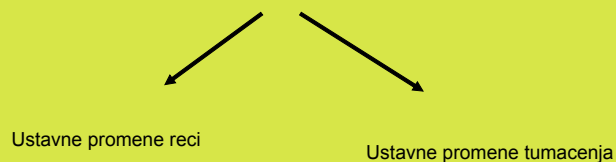
Vazni i ritualni ustavi
→ stepen efikasnosti regulise pravno i drustveno ponasanje

Uporedjivanje

Zahtevni i opisni ustavi
→ odnosi sa de fakto vlastima u drustvu

Ustavni razvoj

Ustavne promene reci

Fleksibilni/Rigidni ustavi

- Pisani ustav koji nije sadržan u samo jednom dokumentu
- Parlamentarna većina
- Različiti ustavni izvori
- Samo nekoliko primera
- Pisani ustav koji je sadržan u samo jednom dokumentu
- Zastita od previse fleksibilnosti
- Teoretski, tekst treba da bude jedinstven izvor
- Najuobicajeniji model

Nemacka

clan 79 [Izmene ustava]

(1) Ovaj Ustav može da se menja samo u onim statutima u kojima je moguće menjanje ili dopuna teksta. [...]

(2) Svaka izmena statuta zahteva dvotrecinsko glasanje članova Veka predstavnika [Bundestag] i dvotrecinsko glasanje Senata [Bundesrat].

(3) Izmene u Ustavu koje uticu na podelu federacije u drzavama [Lander], ucesce u principima drzave [Lander] u zakonima, ili glavni principi iz clanaka 1 i 20 su neprihvatljivi.

Nemacka

- Predlog Vlade, 5% članova Parlamenta ili Senata (Bundesrat)
- Izmene treba da budu jasno naznacene
- 2/3 većina u obe komore
- Apsolutna granica

Danska

Odeljak 88 [Ustavne izmene, glasanje birackog tela]

Kada Parlament usvoji neki zakon zarad neke nove ustavne odredbe, i Vlada zeli da nastavi sa tim, bice izdat sudski nalog za članove novog parlamenta. Ukoliko zakon ostane neizmenjen od strane Parlamenta koji zaseda posle izbora, zakon ce 6 meseci posle konacnog usvajanja biti predat biracima za usvajanje ili odbijanje direktnim glasanjem. Pravila za glasanje ce biti propisana Statutom. Ukoliko je većina osoba koje ucestvuju u glasanju, a najmanje 40 % biraca glasalo za ovaj zakona onakav kakvim ga usvoji Parlament, i ukoliko primi kraljevsku saglasnost, ovaj zakon bice integralni deo Ustava.

Danska

- Svaki član Parlamenta može da predstavi zakon
- Parlament usvaja zakon
- Parlament se raspusta
- Parlamentarni izbori
- Novi Parlament usvaja zakon
- Usvajanje referendumom uz najmanje 40% ucesca

Slovenija

[Deo] IX Postupak za izmenu Ustava

clan 168 (predlog za pokretanje postupka)

(1) Predlog da se pokrene postupak za izmenu Ustava moze da predlozi 20 poslanika Narodne skupstine, Vlada ili najmanje 30 000 glasaca.
 (2) O takvom predlogu odlucuje Narodna skupstina dvotrecinskom vecinom glasanja onih poslanika koji su prisutni.

clan 169 (clanovi za izmene Ustava)

Narodna skupstina usvaja clanove za menjanje Ustava glasanjem dvotrecinskom vecinom svih poslanika.

clan 170 (Potvrđivanje ustavnih izmena referendumom)

(1) Narodna skupstina mora da podnese predložene ustavne izmene glasilcima za usvajanje na referendumu, ukoliko to zahteva najmanje 30 poslanika.
 (2) Ustavne izmene se usvajaju referendumom ukoliko je vecina onih koja je glasala za isto, cinila vecinu svih glasaca koji su glasali na referendumu.

clan 171 (Objavlјivanje ustavnih izmena)

Ustavne izmene stupaju na snagu nakon objavljivanja u Narodnoj skupstini.

Slovenija

- Predlog 20 CP-a, Vlade ili najmanje 30.000 glasaca
- 2/3 CP-a koji su prisutni usvajaju predlog za pokretanje postupka
- Usvajanje 2/3 CP-a
- 30 CP-a moze da zahteva referendum
- Usvajanje referendumom sa najmanje 50% ucesca

Ustavni razvoj

Ustavne promene reci

Ustavne promene tumacenja

Ustavne promene tumacenja

Danska

- Vrhovna vlast
- Kralj nije odgovoran za svoje akcije; njegova licnost je nepovrediva.
- Imenovanje/Raspustanje ministara
- Raspustanje parlamenta/novi izbori

Prenos suvereniteta

Nemacka

clan 24 [Kolektivni sistem bezbednosti]

(1) Federacija moze pravnim prenosom da prenese vlasti na medjunarodne institucije.

[...]

(2) Za odrzavanje mira, Federacija moze da se pridruzi sistemu obostrane kolektivne bezbednosti; i na taj nacin moze da se slozi sa takvim ogranicenjima na osnovu prava na suverenitet, radi odrzavanja mira i reda u Evropi i medju narodima sveta.

[..]

Nemacka

clan 23 [Evropska Unija]

(1) Da bi ucestvovala u Ujedinjenoj Evropi, Nemacka ucestvuje u razvoju Evropske Unije koja je vezana demokratijom, vladavinom zakona, drustvenim, i federalnim principima kao i principom subsidarnosti i obezbedjuje zastitu osnovnih prava sustinski jednakima sa pravima ovog Ustava. Federacija moze, radi toga i u saglasnosti sa Senatom [Bundesrat], da delegira suverenim vlastima. clan 79 II i III je primenjiv za Evropsku Uniju kao i za promene u uredbama kojima se menja znacenje ovog Ustava, ili za one izmene za koje je Parlament ovlascen.

Nemacka

- Evropska Unija koja je vezana demokratijom, vladavinom zakona, drustvenim, i federalnim principima kao i principom subsidarnosti i obezbedjuje zastitu osnovnih prava sustinski jednakima sa pravima ovog Ustava 2/3 vecinom u obe komore
- Apsolutna granica

Danska

Odeljak 20 [Podela vlasti]

(1) Nadleznosti koje su dodeljene po ovlascenjima Kraljevine po ovom ustavnom Aktu mogu da, do one mere kako je odredjeno statutom, budu dodeljene medjunarodnim vlastima u obostranom dogovoru sa drugim drzavama radi promovisanja medjunarodne vladavine zakona i saradnje.

(2) Za usvajanje zakona u skladu sa gore navedenom vecinom, zahteva se pet sestina clanova parlamenta. Ukoliko se ne postigne vecina, tamo gde se zahteva vecina za usvajanje obicnih zakona, i ukoliko se Vlada brine za to, ovaj zakon ce biti predat birackom telu za usvajanje ili odbijanje u skladu sa pravilima za referendum propisanim u odeljku 42.

Danska

- Zakon
- Za promovisanje medjunarodnih pravila i saradnju
- 5/6 vecine
- Ukoliko vecina u Parlamentu nije postignuta, bice poslata birackom telu za usvajanje → Vecina koja ne cini manje od 30% birackog tela

Slovenija

clan 3a [Evropska Unija]

(1) Shodno sporazumu ratifikovanom od strane Narodne skupstine dvotrecinskim glasanjem svih poslanika, Slovenija moze da prenese izvršenje dela svojih suverenih prava na medjunarodne organizacije koje se zasnivaju na postovanju ljudskih prava i osnovnih sloboda, demokratiju i principe vladavine zakona i mogu da stupe u odbrambeni savez sa drzavama koje su zasnovane na postovanju ovih vrednosti.

(2) Pre ratifikovanja sporazuma pomenutog u prethodnom paragrafu, Narodna skupstina moze da sazove referendum. Predlog se prihvata na referendumu ukoliko je vecina od onih koji su glasali glasala na legitimni nacin. Narodna skupstina je vezana rezultatima takvog referenduma. Ukoliko se odrzi takav referendum, referendum koji se tice zakona o ratifikaciji sporazuma referendum nece biti sazvan.

(3) Pravni akti i odluke usvojene u medjunarodnim organizacijama na koje je Slovenija prenela izvršenje dela svojih suverenih prava bice primenjeni u Sloveniji u skladu sa pravnim uredbama ovih organizacija.

(4) U postupcima za usvajanje pravnih akata i odluka u medjunarodnim organizacijama na koje je Slovenija prenela izvršenje dela svojih suverenih prava, Vlada ce blagovremeno obavestiti Narodnu skupstinu o predlozima za takve akte i odluke kao i o svojim aktivnostima. Narodna skupstina moze da usvoji one stavove koje ce Vlada uzeti u obzir u svojim aktivnostima. Odnosi izmedju Narodne skupstine i Vlade opisani u ovom paragrafu ce u detalje biti regulisani zakonom usvajanjem dvotrecinske vecine glasova poslanika koji su prisutni.

Slovenija

- Medjunarodne organizacije zasnovane na postovanju ljudskih prava i osnovnih sloboda, demokratiji i principima vladavine zakona
- mogu da stupe u odbrambeni savez sa drzavama koje su zasnovane na postovanju ovih vrednosti
- Dvotrecinska vecina glasova svih clanova
- Parlament moze sazvat referendum (ukoliko sazove referendum, vezani su referendumom)
- Vladine akcije u pojedinim organizacijama

Druge ustavne odredbe

Pol R. Vilijams

Grupa za međunarodno pravo i politiku

www.publicinternationallaw.org

Odredbe

- Donosenje ustava
- Ustavni amandmani
- Identitet države
- Supremacija ustava
- Nacionalni identitet
- Državljanstvo
- Zvanicni glavni grad, zastava, himna, simbol i praznici
- Zvanicni jezik
- Vanredno stanje

Donosenje ustava

- Obezbedjivanje efikasnih mehanizama za donosenje i izmenu ustava najvazniji su za obezbedjivanje integriteta i stabilnosti.
- Vecina posleratnih država uslovljavaju stavljanje na snagu novog ustava formalnim usvajanjem. Države najcesce biraju da usvajaju svoje ustave na jedan od dva nacina: (1) glasanjem skupstine ili (2) narodnim referendumom. Manji broj posleratnih ustava dozvoljava oba ova mehanizma za usvajanje. Bez obzira na nacin usvajanja, ustavom se moze propisati i datum kada stupa na snagu.

Glasanje skupstine

Neke posleratne države donose ustave preko usvajanja zakonodavnog tela, obicno glasanjem dvotrecinske ili trocetvrtinske vecine. Posto potrebni broj zakonodavaca usvoji ustav, on moze da stupi na snagu na dan kada bude proglašen u skupstini. Prednost uslova vecine od proste sastoji se u tome sto ono oznacava opstu podrsku i obezbedjuje da ustav ne predstavlja volju samo uske vecine stranaka, sto pomaze da se promovise veca stabilnost.

Primer formulacije: Glasanje skupstine

Ovaj se ustav usvaja [dvotrecinskom/trocetvrtinskom] većinom glasova ukupnog broja poslanika Skupstine.

Ovaj ustav stupa na snagu na dan kada se proglaši u Skupstini.

Izmene i dopune ustava

Vecina posleratnih ustava uspostavlja odredjenu proceduru za predlaganje i usvajanje amandmana. Postupak je vazan jer izmene ustava mogu da izmene osnovne principe države i da uticu na vecinu ili sve stanovnike. Kod skiciranja postupka za izmenu ustava postoje nekoliko stvari koje posleratna država treba da uzme u obzir: postupak za predlaganje amandmana; postupak pisanja amandmana; postupak za usvajanje amandmana; i odlucivanje o tome da li nametnuti ogranicenja na predmet i/ili rokove amandmana.

Postupak predlaganja amandmana

Ustavom se moze propisati jedan ili vise metoda za predlaganje amandmana; mogucnosti se dele na cetiri opste kategorije.

Prvo, amandman moze da se predlaze glasanjem odredenog broja poslanika državne Skupstine. Na primer, taj broj moze da bude jedna petina, jedna trecina, polovina ili dve trecine poslanika. Druga mogucnost je da se dodeli ovlascenje samo izvrsnom ogranku. Trecia mogucnost je dodela ovlascenja vecoj grupi gradjana koja ima pravo glasa. Velicina ove grupe treba da bude dovoljno mala da omoguci razmatranje, ali dovoljno velika da pokaze angazovanje znatnog dela naroda. Poslednja mogucnost je da se dozvoli opstoj javnosti da predlaze amandmane putem narodnog referenduma. Ustav moze da ukljuci bilo koju kombinaciju ovih cetiri mogucnosti.

Primer formulacije: Predlaganje amandmana

Mogućnost 1: Glasanje skupstine

Inicijativu za izmenu ovog ustava mogu da preduzmu najmanje [dve trećine/tri četvrtine] poslanika Skupstine.

Mogućnost 2: Predlog izvršnog ogranka

Predlog amandmana bilo koje odredbe ovog ustava može da pokrene [Predsednik/Premijer].

Mogućnost 3: Skupstina biraca

Predloge da se izmeni ovaj ustav može da daju skupstina biraca, koja se sastoji od [broj] biraca sa pravom glasa.

Mogućnost 4: Narodni referendum

Predloge o izmeni ovog ustava može da da narod putem narodnog referenduma.

Postupak pisanja amandmana

Neki post-konfliktni ustavi imaju specijalne odredbe i/ili uslove o pisanju predloga amandmana. Neke post-konfliktne države zahtevaju uspostavljanje vladinih odbora za pisanje nacrt predloga ustavnih amandmana. Praktično postoje bezbrojne mogućnosti za postupke kojima post-konfliktna država može da omogući izmenu ustava. Bez obzira na izabrani postupak, država može da uzme u obzir potrebu za visokim stepenom javne podrške radi izmene ustava. Država može da uzme u obzir potrebu za adekvatnim trenutkom da bi javnost i zakonodavac shvatili predloženu promenu i raspravljali o njoj.

Primer formulacije: Pisanje amandmana Obrazovanje specijalnog odbora

Da bi se sproveli predlozi o amandmanu na ustav, komisija koju čine članovi [vlade/Skupstine/Vrhovnog suda], se uspostavlja dekretom predsednika, i ta komisija priprema nacrt amandmana.

Proces usvajanja amandmana

Postupak usvajanja amandmana na ustav se dosta razlikuje među državama. Postoje ustavi definišu osnovne principe i strukture države, mnoge države zahtevaju visoki nivo društvenog i političkog slaganja za izmenu ustava nego što je potrebno da bi se doneo neki opšti zakon.

Mogući načini za usvajanje:

- (1) usvajanje predloženog amandmana od strane određenog broja poslanika;
- (2) usvajanje predloženog amandmana od strane određenog broja poslanika plus usvajanje izvršnog ogranka;
- (3) usvajanje predloženog amandmana od strane određenog broja poslanika koje sledi ratifikacija narodnim referendumom;
- (4) podnošenje predloženog amandmana na usvajanje na referendumu,
- (5) usvajanje određenog broja poslanika iz država članica nacije; i
- (6) javna debata i referendum.

Primer formulacije: usvajanje amandmana

Mogućnost 1: Usvajanje u narodnoj skupstini

Ustavne amandmane mora da usvoji [dvo-trećinska/tro-petinska] većina u Skupstini.

Mogućnost 2: Usvajanje Narodne skupstine ps usvajanje izvršnog ogranka

Ustavne amandmane mora da usvoji [dvo-trećinska/tri-petinska] većina poslanika Skupstine. Nakon usvajanja zakona, izvršni ogranak mora da usvoji amandman pre nego što on stupa na snagu.

Mogućnost 3: Usvajanje u narodnoj skupstini pa narodni referendum

Ustavne amandmane mora da usvoji [dvo-trećinska/tro-petinska] većina poslanika Skupstine. Postoje Skupstina usvoji amandman, on se podnosi na ratifikaciju referendumom, koji se obavlja prema zakonu o referendumu.

Mogućnost 4: Narodni referendum

Amandman postaje ratifikovan posto ga usvoji [dve trećine] glasaca sa pravom glasa na narodnom referendumu.

Mogućnost 5: Usvajanje zakona države

Amandman mora da ratifikuju zakonodavci [dve trećine/tri četvrtine] provincija ili konvencijama u [dve trećine/tri četvrtine].

Mogućnost 6: Nacionalno usvajanje zakona pa javna rasprava i referendum

Predloženi amandman se, posle usvajanja Skupstine, podnosi na javnu raspravu i na referendum.

Ogranicenja

Postoje ustavi često sadrže fundamentalne principe i osnovne principe države, post-konfliktne države mogu da ograniče njihovo menjanje. Konkretno, neke države ne dozvoljavaju nikakve izmene ustava za vreme vanrednog stanja ili rata. Druge zabranjuju amandmane o veri. Druge države ograničavaju ustavne amandmane koji se odnose na fundamentalna prava tako da su izmene nemoguće osim ako ta prava time ne dobijaju snazniju zaštitu. Na kraju, neke države ograničavaju amandmane tako da ovi ne mogu da izmene fundamentalne aspekte države.

Primer formulacije: Ogranicenja

- *Bez amandmana za vreme vanrednog stanja ili rata:*
Ovaj ustav se ne može menjati u vreme [vanredno stanje].
- *Nema amandmana o veri:*
Amandmani o pridržavanju osnova državne religije nisu dozvoljeni.
- *Fundamentalna prava se ne mogu oslabiti:*
Amandmani o fundamentalnim pravima ljudi dozvoljeni su samo da bi se oni učinili delotvornijim.
- *Ne može se menjati priroda države:*
Ni jedan ustavni amandman ne može da narusi prirodu države ili integritet nacionalne teritorije.

Identitet države

Ustavom se može utvrditi vrsta Vlade i granice države kojom ona upravlja, i priroda granica. Vecina post-konfliktnih ustava ima i odredbe kojima se objavljuje nezavisnost i suverenitet države. Ta objava može da uključi tekst kojim se kaže da je suverenitet države neizmenjiv, nedeljiv i neprenosiv. Dalje, ta odredba može da pominje i izvor suvereniteta – često da on potice od, i poveren je, narodu.

Primer formulacije: Identitet države

Granice:

Granice [države] jesu [geografski opis granica]. Granice se jedino mogu menjati u skladu sa međunarodnim zakonom, mirnim sredstvima i sporazumno.

Vrsta Vlade:

[država] je [parlamentarna republika].

Suverenitet:

[država] je nezavisna, suverena država. Suverenitet je neizmenjiv, nedeljiv, neprenosiv i potice od naroda [države] i njemu poveren.

Supremacy of the Constitution

Some post-conflict constitutions include a provision providing that it is the supreme law of the land and any laws inconsistent with it have no force. Including such a provision may prevent provincial or municipal governments from enacting laws inconsistent with constitutional principles.

Sample Language: Supremacy of the Constitution

This Constitution is the supreme law of [state]. Any laws inconsistent with this Constitution shall be void.

Nacionalni identitet

Post-konfliktne države sa više nacionalnosti ili etničkih grupa često imaju odredbu u ustavu kojom se opisuje nacionalni identitet. U definisanju nacionalnog identiteta, ustavi mogu da potvrde različite nacionalnosti u državi dok istovremeno pominju jednakost i jedinstvo građana države.

Primer formulacije: Nacionalni identitet

[Država] je zemlja sa više nacionalnosti. [Država] pripada svima koji u njoj žive, ujedinjeni svojom raznolikoscju, zajedničkom istorijom, svrhom i sudbinom, i rešeni da radimo zajedno na promovisanju dobre vladavine i blagostanja svih građana [države].

Državljanstvo

Vecina post-konfliktnih ustava pominje državljanstvo na jedan od dva načina: bilo opisom određenih uslova za državljanstvo ili prosto pominjući da građani imaju i prava i dužnosti državljanstva. Ako država izabere da navede uslove za državljanstvo u svom ustavu, taj deo može da obuhvati i načine kako pojedinac može da se kvalifikuje za državljanstvo države. Tipični načini za sticanje državljanstva jesu rođenje u državi, jedan ili oba roditelja kao građana, ili naturalizaciju kao građana.

Primer formulacije: Državljanstvo

Mogućnost 1: prava i dužnosti državljanstva

Svi građani [države] podjednako imaju pravo na prava, privilegije i beneficije državljanstva; i jednake dužnosti i odgovornosti državljanstva.

Mogućnost 2: Uslovi za državljanstvo

Svako lice rođeno u [država], sa roditeljem koji je građanin [države], ili ko je naturalizovan kao građanin [država], smatra se za građanina [država].

Zvanični glavni grad, zastava, himna, simbol i praznici

Neki post-konfliktni ustavi određuju glavni grad države, zvaničnu zastavu, simbol, himnu i praznike. Međutim, neki post-konfliktni ustavi predviđaju da pojednosto o ovim pitanjima treba da se odrede zakonom. Ako se ovo odredi ustavom, te odredbe su obično proste, jasni opisi.

Mogućnost 1: Određivanje zvaničnog glavnog grada, zastave, himne, simbola i praznika države u ustavu

Glavni grad [države] je [glavni grad].
Nacionalna zastava je [opis zastave].
[Grb/simbol] [države] je [opis grba/simbola].
Nacionalna himna [države] je [naziv nacionalne himne].
Državni praznik[ci] [države] [su] [naziv i datum državnog (ih) praznika].

Mogućnost 2: Ostaviti određenje zvaničnog glavnog grada, zastave, himne, grba i praznika države za zakon

Određenje glavnog grada, državnih praznika, oblika i dimenzija nacionalne zastave i simbola, sadržaj teksta nacionalne himne i njihove upotrebe biće uređeno zakonom.

Sluzbeni jezik

Neki post-konfliktni ustavi određuju jedan ili više jezika kao zvanični državni jezik(e). Međutim u državama gde se govori više jezika, ustavno priznanje zvaničnog jezika može da dovede do trvenja ili sukoba zbog osećaja marginalizacije pojedinaca koji govore nezvanični jezik. Jedna mogućnost je da se uvede kao obavezan jedan ili više zvaničnih jezika. Druga je mogućnost da se objavi jedan ili više zvaničnih jezika, i prizna i omogući i/ili zastiti upotreba drugih jezika. Ova druga mogućnost je možda najpoželjnija tamo gde ima više domaćih ili regionalnih jezika.

Mogućnost 1: Uvodjenje jednog ili više zvaničnih jezik(a) [Jezik(ci)] je zvanični jezik[jezici].

Mogućnost 2: Uvodjenje zvaničnih jezik(a), ali zaštita za sve jezike

[jezik(ci)] je zvanični jezik[ci]. Garantovana je ravnopravnost svih jezika, i građani imaju pravo da obrazuju svoju decu na maternjem jeziku.

Vanredno stanje

Post-konfliktni ustavi obično imaju odredbe o vanrednom stanju

Definisanje vanrednog stanja

Nekim ustavima definiše se šta čini vanredno stanje, kao za vreme rata, neposredne opasnosti po nezavisnost i jedinstvo zemlje, ili u slučaju teške prirodne katastrofe. Druge ostavljaju definisanje i proglašavanje vanrednog stanja diskrecionom pravu jednog ili više ogranaka vlade.

Primer formulacije: Definisano vanrednog stanja

Mogućnost 1: Eksplicitna definicija

Objava vanrednog stanja je moguće samo ako je [život nacije u opasnosti od rata, invazije, opsteg ustanka, nereda, prirodne katastrofe ili drugo]; a objava je potrebna da bi se ponovo uspostavio mir i reda.

Mogućnost 2: Dozvoliti Vladi da definiše

Kada se čini da preči neposredna opasnost koji će dovesti do teških posledica po javnost ili u slučaju događaja koji sami po sebi predstavljaju, zbog svoje prirode i ozbiljnosti, nesreću za javnost ili prirodnu katastrofu, [Predsednik/Premijer/vecina poslanika] u [državi] mogu da objave vanredno stanje.

Ovlašćenje da se proglasi vanredno stanje

Ustav može da ima i odredbe o tome ko ima ovlašćenje da proglasi vanredno stanje. Neke posleratne zemlje ovo ovlašćenje poveravaju isključivo izvršnom ogranaku. Druge zahtevaju siri konsenzus kao što je potvrdno glasanje dvotrecinske većine Skupštine, sa rezervnim planom za slučaj da ona na može da se sastane.

Primer formulacije: Ovlašćenje za proglašenje

Mogućnost 1: izvršni ogranak može da proglasi

[Predsednik/Premijer] može da proglasi vanredno stanje.

Mogućnost 2: Skupština može da proglasi

Vanredno stanje može da proglasi potvrđan glas [većine/dvotrecinske] poslanika. Ako Skupština ne može da se sazove za vreme vanrednog stanja, [predsednik] [države], na predlog [veća ministara], ima pravo da izdaje akt koji ima snagu zakona, koji mora da usvoji Skupština na svom prvom sastanku.

ogranicenja za vreme vanrednog stanja

Ustavom mogu da se definišu i vrste i opseg ograničenja za vreme vanrednog stanja. Jedno takvo ograničenje jeste zabrana svih izmena. Druga mogućnost je da se ograničenja mogu ograničiti na ona koja se ne odnose na fundamentalna prava kao što je pravo na život, zabrana torture, surovog ili ponižavajućeg tretmana ili kazni, ili zakonske definicije krivičnih prestupa i kazni.

Ustavi mogu da sadrže i odredbu kojom se zabranjuje raspustanje ili ukidanje bilo kog državnog organa ili njihovih ovlašćenja prema ustavu za vreme trajanja vanrednog stanja.

Primer formulacije: ograničenja

Nema ustavnih amandmana:

Za vreme vanrednog stanja nema revizije ustava.

Nema ustavnih amandmana osnovnih prava:

U slučaju vanrednog stanja ili rata, ljudska prava i slobode kako su definisani ustavom i drugim zakonima mogu biti ograničeni jedino zakonom.

Takav zakon ne može da utiče na pravo na život, sloboda misli, savesti i vere, kao i opravo da se ne bude predmet torture ili neljudskog ili surovog tretmana.

Nema raspustanja Vlade

Skupština ne može da se raspusti za vreme vanrednog stanja.

Trajanje vanrednog stanja

Može da se propise maksimalno trajanje vanrednog stanja i načini, ako ih ima, za produženje tog perioda.

Primer formulacije: Trajanje

[Već ministara/Predsednik/Premijer] može da odluči o vanrednom stanju u jednom delu ili celoj teritoriji države, koje traje dok god postoji opasnost, ali ne duže od [30/60/90] dana.

Produženje roka vanrednog stanja moguće je samo uz pristanak [Skupštine], za svakih [30] dana, u trajanju od najviše [90] dana.

